

פרשת השבוע

בהעלותך

~ תשפ"ו ~

הלכות, זוה"ק, מאמרים, פרפראות,
מעשיות וחידושי תורה נלהבים
מתוך שיעורו השבועי
של מז"ר ועט"ר הגאון המקובל
רבינו בנימו שמואל'י שליט"א
ראש ישיבת המקובלים נהר שלום
ונשיא ישיבתינו הקדושה

יו"ל ע"י ישיבת המייש"ר

רח' אורט ישראל 4 (כניסה ב' רח' יוספטל 80) בת ים

טלפון: 03-5520004

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נדר שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

או בחנות הישיבה "הידור מצוה"

רחוב אורט ישראל 4 בת ים

בעלות 6 ש' בלבד

לבירורים ניתן ליצור קשר

בטלפון: 03-505-1111

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה

לעילוי נשמת מור אבינו עטרת ראשנו
ראש ישיבתנו הקדושה "נהר שלום" תכב"ץ
האי חסידא קדישא ופרישא
עמוד התפילה ענוותן כהלל
שייף עייל שייף נפיק
ולא מחזיק טיבותא לנפשיה
כמוהר"ר **שלום אהרן שמואלי** זצוק"ל
ב"ר **שמואל ורחל** ז"ל
נלב"ע ביום שב"ק כ"ג סיון התשפ"ד

ולעילוי נשמת
אמנו היקרה הצנועה והחשובה
שזכתה לזכות את הרבים
ולהעמיד דורות ישרים מבורכים
מסרה עצמה למען התורה הקדושה
הרבנית הצדקנית
מרת **שולמית רחל שמואלי** ז"ל
בת נחמיה ומוזל ז"ל
נלב"ע ביום השישי ז"ך אלול התשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשוון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

הלכות שבת

פתיחת ההיכל והוצאת ספר תורה

- א. משה רבנו תיקן להם לישראל שיהו קוראין בתורה ברבים בשבת ובשני ובחמישי שחרית, כדי שלא יהו שלשה ימים בלא שמיעת תורה.^א
- ב. קודם הוצאת ספר תורה אומרים פסוקים "אתה הוראת לדעת" לפי שנאמרו על התורה.^ב והם ח' פסוקים כנגד שבעה העולים לס"ת והמפטיר, וביו"ט מדלגין ב' פסוקים, ומתחילין מן יהי ה' אלהינו עמנו, ובחול אומר ג' פסוקים בלבד, כנגד ג' העולים. והמוסיפין וגורעין אין להם על מה שיסמוכו.^ג
- ג. מנהג נכון להדביק קלף עם ציור המנורה על דלתות ארון הקודש מבפנים שזה מגן מכל פרענות ומכל גזירות קשות ורעות שלא יבואו.^ד

עיונים והארות

- א. **בן** הוא לשון הרמב"ם (פ"ב מהלכות תפלה ה"א). וברמב"ם כתב ש'משה' תקנוהו, ובגמרא בבא קמא (פב.) איתא ש'נביאים' שביניהם תיקנהו. וז"ל הגמ' "וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים, דורשי רשימות אמרו אין מים אלא תורה, שנאמר (ישעי' נה, א) הוי כל צמא לכו למים, כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה נלאו, עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קורין בשבת, ומפסיקין באחד בשבת, וקורין בשני, ומפסיקין שלישי ורביעי, וקורין בחמישי, ומפסיקין ערב שבת, כדי שלא ילינו ג' ימים בלא תורה.
- ב. **טור** (סי' רפא), ומנהג ספרד לומר "אתה הראת לדעת" קודם קריאת ספר תורה, לפי שנאמר (דברים ד, לה) על קבלת התורה.
- ג. **בא"ח** (ש"ב פר' תולדות אות טו) וכוז' בשלמי ציבור.
- ד. **בענין** צורת המנורה כתב בספר "יראת אל" לרבנו בעל הרוקח זי"ע שכתוב בתוך דבריו: "ואם יצייר בבהכ"נ בארון הקודש יגין בעד גזירה לקהל". וכן שם "והרואה אותו מצוייר בצורת מנורה ימצא חן וחסד בעיני אלקים ואדם", וכן ראיתי בשו"ת צמח צדק (הקדמון סי' ג) שכתב שנהגו כן בכל קהלות ישראל להדביק קלף עם

- ד. נהגו לכבד בפתיחת ההיכל והוצאת הספר תורה מהארון את רב בהכנ"ס או חכם גדול בתורה וכן חתן בתוך ז' ימי המשתה^ה. או אדם שאשתו בחודש התשיעי^ו.
- ה. באופן פתיחת הפרוכת יש נוהגים לפתחו מימין לשמאל. ויש נוהגים לפתוח הפרוכת משמאל לימין, וכן עיקר^ה.

עיונים והארות

כשפותחין הארון ומסירין הפרוכת יש נוהגין שמסירין מצד צפון לדרום והוא הפנייה מצד שמאל לימין ויש אומרים כדרך שבני אדם כותבין והיינו שישלוט בידו הימנית שמצדו יאחז הפרוכת ויגללה לצד שמאל דוגמא בהליכה עקירת רגל ימין. ולפי מה שכתב ב"י לעיל סימן קכ"ג (ד"ה וכתוב) דנותנין שלום לצד שמאל תחלה ולית ביה משום כל פינות יהיו לצד ימין כיון דאינו פונה לשום צד הכי נמי בפתיחת ופינת פרוכת מצפון לדרום אין קפידא דהא גם כן אינו פונה. עכ"ל.

ובלקט הקמח החדש (ס"ק א) דברוב המקומות נוהגין לגלול הפרוכת מימין לשמאל, כפי דרך הכתיבה שלנו (אם כי לענין נר חנוכה המנהג ברוב המקומות משמאל לימין, וצ"ע), ובדרכי חיים ושלום (אות קצה) שכן נהג הגה"ק ממונקאטש זצ"ל, ופשוט שכל שיש איזה סיבה שנוח יותר אם יגללו הפרוכת לצד מסוים יש לעשות כן כי כאמור יש סימוכין לכאן ולכאן. (פסקי תשובות סי' קלד הערה 53)

ח. והטעם הוא שכל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין. וכמו שנוהגים בחנוכה. וכפי שפסק מרן השו"ע בהלכות נשיאות כפים (סי' קכח סעי' יז) כשמחזירין פניהם, בין בתחלה בין בסוף, לא יחזירו אלא דרך ימין. וכיוצא בזה כתב בב"י (שם) וז"ל: וראיתי טועים לפרש בלשון זה דהיינו

ציור המנורה על דלתות ארון הקדוש בפנים, שזה מגן מכל פורענות. וע"פ זה כתב בשו"ת משנת יוסף (ח"ד סי' לב) דהנכון לחדש מנהג זה. וכ"כ בפסקי תשובות (או"ח סי' א אות ח). וכן המנהג בישיבתינו הקדושה ששמנו בארון הקודש מבפנים בדלתות הארון למנצח בצורת המנורה וזה דבר חשוב מאד, וכן צריכים לנהוג בכל בתי הכנסת, וראיתי ב"ה בימינו יש מקומות שעשו בדלתות הארון מבחוץ למנצח בצורת המנורה באותיות גדולות מאירות עינים ממתכת בציפי זהב או בחומר אחר וזה דבר טוב מאד אשריהם ואשרי חלקם.

ה. כ"ב האמת ליעקב (הלכות ס"ת אות ו) והגאון החיד"א בלדוד אמת (סי' ד אות ו), ושכ"כ רבנו הארי" בשעה"כ (דף מח ע"ד) והענין הוא כי שגבהה מאוד מעלת פתיחת ההיכל וסודותיה והאורות המתגלים על ידה. והוא שע"י פתיחת דלתות ההיכל גורם בקיעת יסוד הבינה וגילוי החסדים ומתגלה היסוד דחכמה הרומז לס"ת ואורו גדול מאוד.

ו. כ"ב החיד"א (עבודת הקודש, אות ז), ומנהג העיר שמי שנכנסה אשתו בחודש הט' לעיבורה, נזהר לעשות החודש ההוא מצות פתיחת ההיכל, והוא מנהג יפה, ויש לו סמך על דרך הסוד. והביאו כה"ח (סי' קלד ס"ק י"ב)

ז. כ"ב הפרישה (סי' קכח סוף אות כג) וז"ל: וגם

ו. קודם שמוציאים הס"ת מן ההיכל נוהגים לומר "ברוך שמייה" וכו' כי מתגלה אור גדול ונורא והוא בחי' יסוד דחכמה. ואם נתאחר מלאומרו בשעת הוצאת ספר תורה, יכול לאומרו עד שפותחין הס"ת לקרות בו^ט.

עיונים והארות

הגוים מצד שמאל לימין וכן פותחין הפרוכת שלפני הארון וכן היה הכהן מטיב ומדליק הנרות עכ"ל. וכאן אכן גילה דעתו להלכה בפירוש, שפותחין משמאל לימין.

ובן פסק בתיקון סופרים איש מצליח וכתב שכן דעת מו"ר מופת הדור.

ט. כן איתא בזוה"ק (ויקהל דף רו ע"א), אמר ר' שמעון כד מפקין ספר תורה בצבורא למקרי ביה... ואיבעי ליה לבר נש למימר הכי "ברוך שמייה וכו' לטב לחיין ולשלם".

והענין הוא מפורש בשעה"כ (דף מח ע"ב) כי ב' בקיעות הן, כי הבקיעה הא' היא בקיעת היסוד דאימא והחסדים אשר בו אשר מתפשטים בז"א ומלבישים ומקיפים את היסוד דאבא בתוכ' כנודע וע"י בקיעה זו דיסוד דאימא יוצא אור היסוד דאבא מחוץ יסוד דאימא אל תוך גוף ז"א והבקיעה זאת היא ענין פתיחת ההיכל להוציא הס"ת מתוכו כי ההיכל הוא יסוד דאימא אשר בתוכו הס"ת שהוא היסוד דאבא ואח"כ באה הבקיעה הב' והיא בקיעת היסוד דז"א עצמו שיצא האור של היסוד דאבא לחוץ אל יעקב הנתון במקום ההוא כנודע ובקיעה זו היא ענין פתיחת תיק הס"ת עצמו שיתגלה הארת התורה הכתו' בתוכו לחוץ אל כל הקהל כנודע. ואח"כ בעת שקורין בתורה אז הוא יוצא האור שבתוכו לחוץ שהיא התורה עצמה שנקראת אור.

וכתב המשנ"ב (סי' קלד ס"ג) בשם אחרונים, אם

לומר שצריך להחזיר פניהם לצד שמאל ושיבוש הוא בידם ואין להם על מה שיסמוכו אבל הדבר פשוט דהיינו לומר שיחזיר פניו לצד ימינו. ומטעם זה כשמוציאין ספר תורה מההיכל להוליכו לתיבה מוליכין אותו דרך צפון וכשמחזירין אותו מהתיבה להיכל מוליכין אותו דרך דרום שההיכל במזרח והתיבה במערב וכשמוציאין אותו מההיכל האוחז אותו מחזיר פניו לתיבה ואחוריו להיכל נמצא שיד ימינו לצד צפון וכשאוחז אותו מהתיבה להוליכו להיכל נמצא שיד ימינו לצד דרום ועל דרך זה מקיפין התיבה בימות החג העומדים במזרח מצפון למערב דרום מזרח לפי שהמקיפים אחוריהם להיכל שהוא במזרח נמצא שיד ימינם לצד צפון והעומדים במערב מקיפים מדרום למזרח וכו' לפי שאחוריהם למערב נמצא שיד ימינם לצד דרום וכן כתוב בתרומת הדשן (ח"א סימן צח). עכ"ל.

וע"כ נכון יותר לפתוח את הפרוכת ההיכל משמאל לימין כמו בהדלקת נרות חנוכה.

ובן הוא דעת בעל הדרישה (סי' תרנ"א אות ג) וז"ל: בתשובת מהרי"ל (סי' מ) כתב בלולב נ"ל להקיף דרך ימין כששמענעין מנענעין למזרח דרום מערב צפון וכו' ודלא כאיכא דמפכי להו ולא ידענא טעמם עכ"ל וכן נוהגים. וטעמא דמהרי"ל הוא דכל פינות שאתה פונה תפנה לצד ימין (יומא נח ב) וכן בנר חנוכה אנו מדליקין כסדר כתיבת

ז. מנהג ק"ק בית אל יכב"ץ לומר "ברוך שמי" דווקא בשחרית.

עיונים והארות

לא אמרו בשעת הוצאה יוכל לאמרו עד שעה שפותחין לקרותו. וכ"כ הכה"ח (סי' קלד ס"ק י"ב).

וכתב שערי אפרים (שער י סעי' א), ואם לא אמר בשעת הוצאה, יאמר אותו כשפותח אותה לפני העם. וכתב ע"ז בפתחי שערים (ס"ק ב) ונראה שכתב כן לפי מה שנוהגין בארץ ישראל להגביה הספר תורה להראות לעם קודם קריאה, אך נראה דגם לדידן נמי שפיר דמי לאמרו בשעת הגבהה, שאז העם משתחוים לספר תורה.

וכ"כ בספר עטרת תפארת (כתר מלכות אות רי"ב) וז"ל: והנה לפ"ז מ"ש הזה"ק מתפתחין תרעי שמייא דרחמי הוא על בקיעה הב', כי ידוע ז"א נקרא שמים, ונמצא כי עיקר אמירת הבקשה הנז' צריך לאמרה בעת שהס"ת פתוח, והיינו מעת שפותחין אותו להראותו לקהל להשתחות לו, ולא כאותם שקורין זה הבקשה בעת שמוליכין הס"ת מן ההיכל לבימה, דאז היתה שעה הס"ת סגור ולא פתוח.

ומדברים אלו תבין כי גם אחר שמיניחין הס"ת פתוח על הבימה כאשר קורין בו, כל משך זמן זה הוא מסוגל לבקשת רחמים. ולכן אם יש לאדם איזה בקשה ותפילה יאמר אותה בין גברא לגברא בעוד שהס"ת פתוח, כי בעת שקורין בס"ת א"א לעסוק בדברים אחרים, רק אזניו יהיו אל קריאת התורה שקורא הש"ץ כנודע.

גם מזה תבין כי נדבת הצדקה שמתנדב העולה לס"ת, הוא מה טוב ומה נעים בזמן ההוא, שהוא זמן פתיחת תרעי שמייא דרחמי ומעוררין

את האהבה לעילא, ולכן טוב שהחזן יברך את העולה המתנדב בעת ההיא. ולכן נהגו להתנדב העולין לס"ת צדקה למנוחת אביהם ואמם, ולכן נהגו לבקש ג"כ מהחזן רחמים בעד או"א של העולה בעת ההיא. אך מורינו הרב האר"י זיע"א היה מפקפק על נוסח ההשכבה שנוהגים לומר העולם, יען שיש בה דברים גדולים וגבוהים מאד שאין ראוי לאומרם אלא על אנשים גדולי המעלות.

גם דע כי טוב שגם העולה בעצמו יבקש רחמים בלחש על עצמו, בלשון קצר וצח אחר שיברך ברכה אחרונה על התורה, בהיות הס"ת פתוח ויד ימינו אוחזת בו. ורק בשבת ויו"ט לא ישאל צרכיו, אלא יאמר עוד הפעם בקשת בריך שמייה דמארי עלמא הנז' בזוהר, או תפילת יהא רעוא שאומרים על השלחן. ועוד דע כי בקשה הנז' של בריך שמייה וכו', יש לאמרה גם בחול בשני וחמישי (אולם רבינו בספרו בא"ח ש"ב פר' תולדות אות ט"ו, כתב שאין לאומרו בחול בשני וחמישי. וכן נוהגין למעשה).

י. כתב הכה"ח (סי' קלד ס"ק יא) בענין אמירת בריך שמייה דמארי עלמא וכו' בעת הוצאת ספר תורה משמע בזוהר הקדוש (פרשת ויקהל דף ר"ו ע"א) דזמנו דוקא בשבת ממה שכתב אותו אצל עניני שבת וגם ממה שכתב דמתפתחין תרעי שמייא דרחמין וכו' יעו"ש, וכן כתב בשער הכוונות (דף עג ע"ג) דהאר"י ז"ל היה נוהג ונזהר בכל יום שבת בשחרית בעת הוצאת ספר תורה מן ההיכל לומר אותו הנוסח הכתוב בספר הזוהר בפרשת ויקהל והוא בריך שמייה דמארי עלמא וכו' עכ"ל, וכן

עיונים והארות

בשחרית עכ"ל ומוכח דדוקא בשבת היה אומרו רבנו האר"י זצ"ל ולא בחול ותימה על רבנו בתראי הבאים לחלוק על רבנו האר"י ז"ל בפירוש הזהר אשר כל דבריו סו"ד שתו השערה שער השמים ומי שם פה אשר יאמר כי הוא זה כונת הזהר ובפרט אל המקום אשר דיבר בקדשו האר"י זצ"ל אשר נגלו אליו האלהים ודי בזה ומאי דנהיגי המון ישראל לאומרו אף בחול אין להביא ראיה מזה.

אמנם נראה דלא אתא הרב מהרח"ו זצ"ל לאפוקי מנחת שבת וכזה ראיתי באגרות הרמ"ז ז"ל שנדפס עתה בסי' ט"ו דף י"ד ע"ב שכתב דעיקר אמירת בריך שמיא לאומרו במנחת שבת ע"ש ולחכמי המדע הדבר מבואר דעיקרו במנחת שבת וזה השמיענו הרב מהרח"ו זצ"ל דרבנו האר"י זצ"ל היה אומרו בשחרית שבת וכדמשמע בזהר ודוק. עכ"ל החיד"א.

והבאת (ש"ב פר' תולדות אות טו) כתב וצריך כל אדם לומר בריך שמיא דמארי עלמא בעת הוצאת ס"ת מן ההיכל, בין בשבת בין ביום טוב בין ביוה"כ, ובכסא אליהו כתוב שיאמר אותו גם בר"ה, מפני שגם בר"ה אומרים כתר בקדושת מוסף, ולכן מצי למימר נוסח הנז' בריך כתרך ואתרך, משא"כ בחול אין טעם לאומרו.

ודעת מו"ר מופת הדור דצריך לאומרו בין בשבת ובין ביו"ט בין בשחרית ובין במנחה והאומרו בחול יש לו ע"מ לסמוך וכמ"ש בהליכות עולם (ח"ג פר' תולדות הלכה ו) וז"ל: בעת פתיחת ההיכל בין בשחרית של שבת בין במנחה, צריך לומר הנוסח בריך שמיא וכו', שנזכר בזהר

כתב בפרי עץ חיים שם, וכן כתב מגן אברהם (ריש סימן רפב), מחזיק ברכה (שם אות ב). מיהו מהר"י צמח בפרי עץ חיים שם כתב דאינו אסור לאומרו גם בחול בשעת הוצאת ספר תורה יעו"ש, וכן כתב אליה רבה (אות ד) על שם סדר היום יעו"ש, וכן כתב השלמי צבור (דף ריד ע"א) יעו"ש, וכן כתב הפרי מגדים (באשל אברהם אות ו), וכתב דכן המנהג לומר אף בחול יעו"ש. ואם כן כיון דליכא איסורא אם אומרו בחול נהרא נהרא ופשטיה. וסיים הכה"ח והמנהג בינינו לאומרו בשבת שחרית ומנחה, וביום טוב וראש השנה ויום הכפורים שחרית. עכ"ל.

והגאון חיד"א במחזיק ברכה (סי' רפב ס"ק ב) הביא דברי ספר חמד משה שהשיג בזה על הרב מגן אברהם וז"ל החמד משה: לא ידעתי למה כתב ביום שבת דוקא ובזהר ויקהל דף ר"ו איתא כד מפקין ס"ת משמע בכל פעם שמוציאין ס"ת לקרות ואף בחול יאמרו כן וכן עמא דבר. עכ"ל. ואחר זמן נדפס ספר נתיב חיים להגאון בעל קרבן נתנאל וראיתי שהקשה כן על הרב מגן אברהם ע"ש.

ואני בעניי אומר, דאין ראיה מספר הזהר הקדוש דהזהר עסוק שם בתפלת שבת כמבואר שם ודף ר"ה א ומאחר דעסיק ואתי בצלותא דשבתא מה יוכיח הוכח מלשון כד מפקין ס"ת וכו' הא בשבת מיירי ומ"ש הרב מגן אברהם משם כתבי האר"י זצ"ל כן הוא האמת שכך כתב הרב מהרח"ו זצ"ל נאמן ביתו בספר הכונות וז"ל: ראיתי למורי ז"ל שהיה נוהג לומר בריך שמיא וכו' כשהיו מוציאין ס"ת מן ההיכל בשבת

ח. איתא בזה"ק (פר' ויקהל דף רו ע"א) שבשעה שמוציאים הס"ת מהארון נפתחים בשמים שערי רחמים ומעוררים את האהבה למעלה, ומסוגל מאוד שיקובל בקשתו^א. וכתבו בספרים שלא ידבר שיחה בטלה ולא יעסוק בצרכי עניניו, בשעה שמוציאין הס"ת, כי הוא בזיון התורה^ב.

ט. צריכים לעמוד בשעת הוצאת הספר תורה עד שיוליכנו למקומו על הבימה, ויש להזהר בזה מאוד^ג. והעומד מפניה זוכה ליראת שמים^ד.

י. כאשר מוציאים הספר תורה מן ההיכל, יש ענין גדול וסוד גדול להלביש עליו

עיונים והארות

דברים ושיחה בטלה או יעסוק בצרכי עניניו כי זה היא ביזוי התורה.

והחיד"א בעבודת הקודש (סי' ג אות ז) כתב, אל ידבר בעוד שמוציאין ספר תורה, כי שעה זו הוא שעת רחמים, ויש סוד גדול.

יג. כ"ב השו"ע (יו"ד סי' רפב סעי' ב) וז"ל: הרואה ס"ת כשהוא מהלך, חייב לעמוד לפניו, והיו הכל עומדים עד שיעמוד זה שמוליכו ויגיענו למקומו, או עד שיתכסה מעיניהם. וכתב בב"ח (או"ח סי' קמז), צריך לעמוד משעת הוצאה עד שיוליכנו למקומו על הבימה, כדאיתא בקידושין (ג:) מפני לומדיה עומדין מפניה לא כל שכן, ואח"כ יושבין, וחוזרין ועומדין כשמחזירין אותו למקומו.

ובחופת אליהו רבה (שער ג) כתב, "שלשה דברים מקצרים ימיו ושנותיו של אדם, מי שנותנין לו ספר תורה לקרות ואינו קורא, כוס של ברכה לברך ואינו מברך, והמנהיג עצמו ברבנות. וי"א אף מי שרואה ספר תורה ואינו עומד מפניו.

יד. כ"ב בשו"ת דבר יהושע (ח"א סי' פז).

(פרשת ויקהל דף רו ע"א), וגם בראש חודש טוב לאומרו בעת פתיחת ההיכל (במקום הנוסח יהי רצון וכו'), שמייחסים אותו לבעל חמדת ימים). והאומרים אותו גם בחול בשני ובחמישי, יש להם על מה שיסמוכו.

ומנהג ישיבתנו הקדושה ק"ק חסידים "נהר שלום" מזמן מו"ר הגאון הגדול המקובל האלהי כמוה"ר מרדכי שרעבי זצוק"ל לומר "ברוך שמייה" אך ורק ביום שב"ק בשחרית ובמנחה, ולא אומרים בר"ח, אפי' שמנהג ק"ק חסידים בית אל לומר בריך שמייה רק בשחרית שבת בלבד ולא במנחת שב"ק ובר"ה.

יא. בצרור החיים (מערכת ש אות קסט) הביא מהרה"ק המקובל ר"ש מאוסטריפאליע זצ"ל, קבלה ממנו ז"ל אשר בשלשה זמנים הללו מסוגל מאוד שיקובל בקשתו, היינו בעת פתיחת ארון הקודש, ובעת הגבה עם הספר תורה, ובעת נשיאת כפים, על כן מי שיש לו איזה בקשה יבקש בעתים הללו, ובטח יקובל תפלתו.

יב. וכ"ב בסדר היום (קריה"ת בשבת, בד"ה אחר שהתפלל), מוציאים ספר תורה... ואל ידבר

הרמונים. ובעת שמשימים את הרימונים, יאמר פסוק (שיר השירים ג, יא) "צאנה וראנה בנות ציון במלך שלמה, בעטרה שעטרה לו אמו, ביום חתונתו וביום שמחת לבו" טו.
יא. צריך ללוות את הס"ת עד התיבה, ולנשקו, ולהסתכל בו מקום שיוכל לקרוא האותיות, ויש בזה תועלת לנשמת האדם טו.

עיונים והארות

אין לבן ולתלמיד לפתוח כשאביו או רבו עושים מצות רימונים אלא אם כן מחלו וכו', וכך הוא לפי דברי האריז"ל דפתיחת שערים הוא גדול מהלבשת רימונים.

טז. כתב בשעה"כ (דף מח ע"ג) וז"ל: מורי היה נוהג לנשק הספר תורה וללוותו לילך אחריו כשמוליכין אותו מן ההיכל אל התיבה לקרות בו, ואחר כך היה נשאר שם סמוך אל התיבה עד שהיו פותחין הספר תורה ומראין אותו לקהל כנודע, ואז היה מסתכל באותיות הספר תורה ממש, והיה אומר שעל ידי הסתכלות האדם מקרוב כל כך שיוכל לקרוא האותיות היטב, על ידי זה נמשך אור גדול אל האדם. עכ"ל.

נמצא שעל פי הסוד צריך לפתוח ולהגביה הספר תורה קודם הקריאה, ולא כדעת הרמ"א (סי' קל"ד סעי' ב) שכתב שיש לעשות הגבהה בסוף הקריאה.

וכתב רבנו האריז"ל בפע"ח (דף עב ע"ב ד"ה סוד) וז"ל: וכאשר מוליכין אותו [היינו את ספר התורה] צריך לחבקו להורות שהוא תפארת דז"א, והוא בין תרין דרועין [היינו שתי ידיו של המחבק המושיט שתי ידיו (שהם חסד וגבורה) לאחוז ולחבק הספר תורה] דז"א.

והרב חמדת ימים (חלק שבת פרק יב דף עז ע"ג) כתב וז"ל: ועיקר גדול הוא לחבק הספר תורה

טז. כתב האריז"ל בפרי עץ חיים (דף עב ע"ב) וז"ל: סוד תרין רימונים, כבר נודע כי הז"א שהוא בן אבא ואימא, הוא בחינת התורה שנובלת חכמה של מעלה תורה.

והנה ידוע כי בן היקר ירית תרין עטרין מסטרא דאבא עטרא דחסד, ומסטרא דאמא עטרה דגבורה, וכנגדן אנו משימין על ספר תורה שני רימונים, וכשמשמים רימון ורימון יכוין רימון ימין בעטרא דחסד, וברימון שמאל בעטרא דגבורה.

ענין התרין רימונים, כי הנה הספר תורה הוא דיוקנא דז"א, ובצאתו מההיכל הוא כעין יציאות ז"א ממעי אמו, ואז יוצא הארה מז"א שהוא מושפע באותו שעה מן אריך אנפין כתרה של תורה, וכאשר מניחין עליו הרימונים יכוין ב' עיטרין דאבא ואימא, והם רימונים שלו, וחסד כלל ה' חסדים, גבורות כלל ה' גבורות, ואז הוא עת רצון, והמגדל (הבימה) הוא בסוד אדני", וספר תורה בסוד הוי"ה עכ"ל.

ונוזכר זה בזה"ק (פר' פנחס ברעיא מהימנא דף רנו ע"ב) וז"ל: ונוהגין למעבד ישראל עמה חדוה ואתקריאת שמחת תורה, ומעטרין לספר תורה בכתר דיליה [היינו רימונים], רמז לספר תורה לתפארת שכינתא עטרת תפארת עכ"ל.

וכתב הכה"ח (סי' קל"ד ס"ק יב) שבמקום שנהגו דפתיחת שערים גדול ממצות רימונים,

יב. ישתדל לזכות לקנות הולכת והקמת ספר תורה, ומנהג הספרדים להוציא הספר תורה מההיכל כשהוא פתוח, ומוליכים אותו מההיכל לתיבה כדי שכל הציבור יראו הכתב. וכשמגיע הספר תורה לתיבה, מגביהים אותו, ומראים הכתב לכל הציבור י, הכתב.

עיונים והארות

עיניו יכוף כל איש כאגמון ראשו לפני הספר תורה ויעמוד באימה וביראה, ואזני כל העם יהיו קשובים אל ספר התורה עכ"ל.

ובשערי אפרים (שערי סעי' ד) כתב, דנוהגים שכל אחד מקרב עצמו קצת לראות הספר תורה משום ברוב עם, וכל המתקרבים נושקים הספר תורה בפה ואומרים ישקני מנשיקות וכו', ואם אין יכול לנשק בפה ינשק ביד. ובסידורים מלגלג על נשיקת היד, וליתא, דכיון שניכר שעושה זה שמנשק בידו במקום שיגע בספר תורה שפיר דמי לעשות כן, שמראה כאילו על ידי הנגיעה בספר תורה נדבק ביד רושם של קדושה ולכך מנשק שם. וכן העולם נוהגין כשמממששין ביד בתפילין משום היסח הדעת או כדי לתקנם כשזזו ממקומם נושקים ביד, וענין נשיקה הוא חיבור לטהרה ויש בזה משום חיבוב המצוה עכ"ל.

יז. עיין מ"ש הרמב"ן בפירושו עה"ת (דברים כז, כו) בפסוק ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם וז"ל: ולי נראה על החזון שאינו מקים ספר תורה על הצבור להראות כתיבתו לכל, כמ"ש במסכת סופרים (יד, ח) שמגביהים אותו ומראה פני כתיבתו לעם העומדים לימינו ולשמאלו ומחזירו לפניו ולאחריו, שמצוה לכל האנשים והנשים לראות הכתוב ולכרוע ולומר וזאת התורה אשר שם משה וגו' וכן נוהגים. עכ"ל.

בשתי זרועותיו ולנשקו נשיקין דרחימו, ולא כמו שנוהגים ליגע ביד ולנשק היד כי זה מנהג בורות, וחכמי המדע בקל ישכילוהו, כי כן ספירת תפארת הוא ישראל סוד התורה נתון ביד החסד ובין הגבורה מבריה מן הקצה אל הקצה, ולרמז זה יחבקנו גם הוא בזרוע ימין ובזרוע שמאל, ויאמר "שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני", ויסמוך "תכבדך כי תחבקנה". ובשעת הנישוק יאמר הפסוק "מי יתן כח לי יונק שדי אמי אמצאן בחוץ אשקך גם לא יבוז לי".

וראוי לכל חרד לדבר ה', לשית לבבו בשורשי הדברים למעלה, וגם כל העם מורא יעלו על ראשם, כי כאשר מוציאין הספר תורה ומעלין אותו לבימה, יהרהרו בתשובה, וישיתו את לבם כי ספר התורה הוא העד לכל באי עולם, כמו שכתוב (גמ' ע"ז ב.) לעתיד לבוא הקב"ה מביא ספר תורה בחיקו ואומר, כל מי שעוסק בתורה יבוא ויטול שכרו, אוי לאותה בושא לאותם שרפו ידיהם מן התורה ומהמחזיקים בלומדיה, מה יעשו כי יקום אל וכי יפקוד מה ישיבוהו, כי ספר תורה יתבע עלבוננו, כמאמר החסיד, אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, וישיתו את לבם בעת ההיא, כי בזכות התורה הוא הקיום, וההעדה שיש לנו בגלות המר הזה כבשה אחת בין שבעים זאבים, וגם קיום כל העולם בכללו תלוי בתורה, כמאמר הכתוב אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, ובכן בשיתו כל אלה נגד

עיונים והארות

וב"כ בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ח דף נב ע"ב) וז"ל: אני ראיתי בעצמי בק"ק בית אל בעיר העתיקה, שהרבנים היו עומדים במקומם על הספסלים, והאוחז בס"ת היה מקיף אותה סביב סביב ובכל הצדדים, שיראו אותה כל הרבנים העומדים במקומם.

וב"כ בנתיבי עם (דף כב) וז"ל: המנהג בירושלים ת"ו שמקיפין בספר תורה פתוח בכל בית כנסת, וגם כשמוציאין שני ספרים המנהג לסבב בשניהם פתוחים, וכתב שם הרב פרי האדמה דלא צריך למיעבד הכי, ובס"ד כתב דאין להשתדל לחוק מנהג זה, אלא הנח להם ומה שירצו יעשו, עכ"ל.

וכתב מו"ר הבא"ח (שם אות טז) וז"ל: והנה בשער הכונות מפורש מנהגו של רבנו האר"י ז"ל בהוצאת ס"ת כך הוא, מנשק הס"ת ומלווהו ללכת אחריו כשמוליכין אותו מן ההיכל אל התיבה לקרות בו, ואח"כ היה נשאר שם סמוך אל התיבה עד שהיו פותחין את הס"ת ומראין אותו לקהל, ואז היה מסתכל באותיות הס"ת ממש, והיה אומר שע"י הסתכלות האדם מקרוב כ"כ שיוכל לקרוא האותיות היטב, עי"ז נמשך אור גדול אל האדם. ואח"כ היה חוזר למקומו הראשון, ויושב שם מיושב עד סיום קריאת הפרשה, ולא כאותם הנוהגים לעמוד בקריאת הס"ת, ע"כ יע"ש.

ובענין החזרת ס"ת - כתב הבא"ח (שם) ופה עירנו בגדאד נוהגין לפתוח הס"ת להראותו לקהל בעת שמוציאו מן הארגז שבכותל בתוך ההיכל, ופתיחה זו אינה נראית לכל הקהל, ואח"כ

מוליכין הס"ת לתיבה אשר באמצע בית הכנסת, ופותחין אותו ומראין לקהל בארבע רוחות התיבה שני פעמים בזא"ז, ואח"כ מניחים אותו על הכסא שבראש התיבה לקרות בו, ואחר שגומרין הקריאה סוגרין התיק, ואין פותחין אותו להראותו לקהל בעת שמוליכין אותו מן התיבה להיכל כמנהג מקומות אחרים שזכר מור"ם ז"ל בהגה"ה. ואני אמרתי מנהג עירנו שלא לפתוח פעם שנית הס"ת כשמחזירין אותו להיכל הוא מנהג יפה ומתוקן ע"פ הסוד, יען כי מפורש בדברי רבנו ז"ל בשער הכונות, דפתיחת הס"ת הוא שיתגלה הארת התורה הכתובה בתוכו לחוץ אל כל הקהל, ואח"כ בעת שקורין בתורה, אז יוצא האור שבתוכו לחוץ שהוא התורה עצמה שנקראת אור. וכתב עוד שם אח"ז וז"ל והנה הארה זו אינה נשארת כך רק לפי שעה, ואח"כ חוזרין ומתעלמים בפנים כמתחילה, ולכן תיכף אחר הקריאה סוגרין הס"ת ומחזירין אותו למקומו תוך ההיכל עכ"ל. ולפ"ז נראה מנהג עירנו נכון שסוגרין אותו תיכף אחר הקריאה, ותו אין טעם ראוי לפתיחתו, אחר שעשו בסגירה רמז להתעלמות האורות בפנים. עכ"ל.

אמנם מו"ר מופת הדור בהליכות עולם (ח"ג פרשת תולדות הלכה ז) כתב דמנהג ארץ ישראל להחזירו מן התיבה כשהוא פתוח. ושם בהערות כתב וז"ל: והנה נשאלתי מאת ידידי הרה"ג המזכה את הרבים רבי אברהם מונסה (נר"י) [צוק"ל] על אודות מנהגינו להחזיר הס"ת מן התיבה להיכל כשהוא פתוח, שהרה"ג רבי נסים כדורי (נר"י) ביטל המנהג הזה באיזה בית כנסת, וציוה לעשות כמנהג בגדאד להחזיר הס"ת

וטוב שיראה אות הראשונה של שמו"י.

יג. וצריך שכולם ישתחוו לס"ת כשהוא פתוח אפילו נשים וטף, ויאמרו זאת התורה וכו', אל שדי אמת, משה אמת ותורתו אמת. והטעם, כי התורה נתנה לנו מעולם הבריאה, ששם מאיר א"ל שד"י ושם סוד הבינה יט.

עיונים והארות

כשהוא סגור, (וכמ"ש הרהמ"ח כאן). והטעם ע"פ הסוד, שכאשר מוציאים הפ"ת יש גילוי האורות למסתכלים בכתב הס"ת, כמ"ש בשער הכוונות (דף מח ע"ד) בשם האר"י. אבל בחזרת הס"ת שאין הטעם הנ"ל שייך, יש להחזירו כשהוא סגור. והנה אי משום הא לא אירא, שאין ראוי לבטל מנהגים בשביל כך, כי לא נאמרו דברים אלו אלא למצניעיהם, והרי האשכנזים נוהגים להראות כתב הס"ת רק "לאחר" קריאת הס"ת, וכמ"ש הרמ"א בהגה (ס"י קלג ס"ב), וכתב הב"ח שכן עיקר. וכ"כ בשיורי כנה"ג (הגבי אות ב), שמנהג נכון הוא, מפני שהמון העם חושבים שראיית הס"ת כשהוא פתוח עדיפא מן הקריאה, לכן כדי שיתעכבו שם כדי לראות הס"ת ישמעו הקריאה בס"ת ואח"כ מראים כתב הס"ת לעם. וכ"כ הרב אמת ליעקב אלגאזי (דף י ע"ב, אות ב) ומרן החיד"א בס' לדוד אמת שם, ובספר בית עובד. ובשו"ת מהרי"ץ דושינסקי (סוף ס"י י) כתב שמנהג זה מוכח בש"ס, אבל טוב לעשות כן ב' פעמים לפני קריאת הס"ת ולאחריה. ע"ש. (וע' למרן החיד"א בספר ככר לאדון (ס"י ה), והובא בדברינו לקמן פרשת ויצא אות ב). ושו"ר בשו"ת ישיביל עבדי חלק ח (ס"י כד אות ה), שהביא דברי הרהמ"ח שמנהגם להחזיר הס"ת כשהוא סגור, ע"פ הטעם הנ"ל ע"ד הסוד, וכתב, ונ"ל שיש טעם למנהגינו שנוהגים גם להחזירו כשהוא פתוח, מפני שכל דבר שבקדושה גם

ובכל זאת בישיבתנו הקדושה המנהג להחזיר הס"ת כשהוא סגור ומו"ר ראש ישיבתנו היה מקפיד על זה לסוגרו ולא לפתוח וכן נכון הדבר לעשות וכן נהגו רבים ושלמים.

יח. **בא"ח** (שם) וז"ל: וראיתי בספר אחד שכתוב שם, טוב שיסתכל האדם בתיבה שיהא אות ראשון שלה כמו אות ראשון שבשמו.

יט. **בא"ח** (שם) וז"ל: כשמוציאין ס"ת מן ההיכל, פותחין אותו ומראין אותו לכל הקהל, וצריך שכולם ישתחוו לס"ת כשהוא פתוח אפילו נשים וטף, ויאמרו זאת התורה וכו', אל שדי אמת,

יד. בהסתכלות בס"ת ילבש חרדה ובושה על פגם העיניים, ויעשה תשובה, כדי שיסתכל בהס"ת, שהוא תיקון לפגם העינים אחר התשובה, שלא יפגום בעיניו, בין בהסתכלות בין בגאווה בעיניים רמות שמסלק את השכינה, ואחר כך ישא עיניו להביט בס"ת ואז ראייתו והבטתו בס"ת ודאי היא שתרחס^י.

עיונים והארות

למטה, כי אם ראה יראה אותו וידבר בעיניו הנשואות לו כמה הוא חצוף, ואפילו משה רבנו ע"ה "ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלקים" אין ירא אלא מהחטא, שנתירא מרע"ה שמא יש בידו עון אשר חטא, ואיך ישא עיניו ויביט אל האלקים, שאין מן הראוי להסתכל בו, עד שקראו הקב"ה ודבר עמו, וכן יהרהר בתשובה על פגם שפגם בעיניו עילאין, ולא נתבייש מהם, ולכן עתה יעשה תשובה גמורה שלא יפגום בעיניו, או בהסתכלות או בגאווה בעיניים רמות שמסלק את השכינה, ואחר כך ישא עיניו להביט בס"ת באימה בחרדה אחר הרהורי התשובה הגמורה, ואז ראייתו והבטתו בס"ת כדאי היא שתרחס^י. גם בראשית חכמה (שער הקדושה פ"ח אמ"ב) כתב "כי תיקון העיניים בהיות האדם מסתכל בהם לקרות בתורה, בפרט בתורה שבכתב ובפרט מן הפרט כשעולה לקרות בס"ת בבית הכנסת". והביא דבריו הגאון הגדול משגיח דישיבת פורת יוסף גאולה כמזה"ר אורי כהן שליט"א בספרו "למען שכינתך" (ח"א פרק ה הלכה פב) עיין עליו.

משה אמת ותורתו אמת. והטעם, כי התורה נתנה לנו מעולם הבריאה, ששם מאיר א"ל שד"י ושם סוד הבינה, שה"ס שם אהי"ה שמספרו כ"א. וכ"א פעמים אהי"ה עולה מספר אמת, ולכן משה שנתנה תורה על ידו ונקראת על שמו, הנה מספר שמו עולה א"ל שד"י. ואם האדם עומד במקום שאינו יכול להפסיק בדיבור, ישתחוה בלבד. וכו' ומצאתי כתוב שבשבת בשחרית, ישתחוה לס"ת שבעה השתחויות כנגד העולין, וכן כל זמן יהיו ההשתחויות כנגד העולין לס"ת, ונכון הוא. עכ"ל.

ב. כ"ב בספר דבר בעתו להגה"ק ר' מרדכי ששון זצ"ל (הנהגות יום ש"ק) וז"ל "בהסתכלו בס"ת ילבש חרדה מה שפגם בעיניים רמות ובהילוכו אחר עיניו, ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", ועתיד ליתן דין וחשבון על שהחשיך עיני הנשמה, ועתה כשרואה הס"ת ילבש חרדה ובושה ויעשה תשובה, כדי שיסתכל בהס"ת שהוא תיקון לפגם העיניים אחר שעשה תשובה, ואם לא יהרהר ועשה תשובה, איך ישא עיניו להביט בס"ת שהוא כמו עז פנים, כעבד שסרח על אדונו שאינו יכול להסתכל בפניו כי אם עיניו

מאמרי הזוה"ק

פרשת בהעלותך

שבח התורה הקדושה

מעלת ושבח התורה שכל האוחז בה כאוחז בעץ החיים ועל ידה יורש האדם עולם הזה ועולם הבא

בהעלותך דף קמח:

וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דִּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶמְרָתְ אֵלָיו

בְּהַעֲלוֹתְךָ אֶת הַנִּזְרוֹת [א] וְגו' אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות

(במדבר ח, ב) רַבִּי יְהוּדָה פָּתַח, (תהלים יט, ו) וְהוּא כְּחֹתֵן יוֹצֵא מִחוּפְתּוֹ

וְגו' ישיש כגבור לרוץ אורח, ותחילה הקדים בשבחם של ישראל ובשבחה של התורה, ואמר.

וּפָאָה חוֹלְקִיהוֹן דִּישְׂרָאֵל, דְּקוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא אֶתְרַעֵי בְּחוּן,

וַיִּהְיֶה לְחוּן אוֹרִייתָא דְקִשּׁוּמ, אֵילָנָא דְחַיִּי אֲשֶׁרִי חֲלָקֻם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהִקְבִּ"ה

בחר בהם, ונתן להם תורת אמת, שהיא סוד התפארת הנקרא אמת, שעל שמו נקראת התורה תורת

אמת, שהוא סוד עץ החיים, שהאוכל ממנו חי לעולם, דְּבִיָּה אַחִיד (ס"א ירית) בְּרַ נֶשׁ

חַיִּין לְהָאֵי עֲלָמָא, וְחַיִּין לְעֲלָמָא דְאַתִּי שעל ידו יורש האדם חיים לעולם הזה

וחיים לעולם הבא. דְּכָל מָאן דְּאַשְׁתַּדֵּל בְּאוֹרִייתָא וְאַחִיד בִּיה, אֵית

עיונים והארות

[א] הנרות אותיות תורה נ', שהיא התורה בינה, כי ע"י התורה מעלים ומדליקים את האור שניתנה ביום החמשים והם חמשים שערי העליון.

לִיָּה חַיִּין (ס"א אָחִיד בְּחַיִּין) כִּי כָל מִי שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, וְאוֹחֵז בָּהּ תְּמִיד, דֵּהֵינּוּ שְׁחוֹזֵר עַל תַּלְמוּדוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁכַּחנּוּ, כִּי לֹא דִי בְּמֵה שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, אֲלֵא צָרִיךְ גַּם לֵאחֹז בָּהּ בְּדַרְכֵי הַזִּכְרָה, כִּי אִזּוֹכָה לַמַּעֲלָת עַץ הַחַיִּים הָעוֹלָה גִּימ' זָכוֹר וִישׁ לוֹ חַיִּים, וְאַחֲזוּ בְּחַיִּים הָעֲלִיוֹנִים. וְכָל מֵאֵן דְּשָׁבִיק מְלִי דְּאוֹרֵייתָא, וְאַתְּפָרֵשׁ מְאוֹרֵייתָא וְכָל מִי שֶׁעוֹזֵב אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה וְשׁוֹכַח אוֹתָהּ, עַל יְדֵי שֶׁנִּפְרַד מֵעֵסֶק הַתּוֹרָה, כְּאֵלּוּ מִתְּפָרֵשׁ מִחַיִּין, בְּגִין דְּהֵיִא חַיִּין, נִחְשָׁב לוֹ כְּאִילוֹ נִפְרַד מִהַחַיִּים גַּם בְּעוֹה"ז וְגַם מִהַחַיִּים הָעֲלִיוֹנִים, לִפִּי שֶׁהַתּוֹרָה בְּכֻלּוֹת הִיא חַיִּים, וְכָל דְּבָרִיהָ בְּפִרְטוֹתֶיהָ חַיִּים, וְגַם וְכָל מְלִוֵּי חַיִּין הַמַּלּוֹת לְבָדָם בִּקְרִיָּאָה בְּגִירָסָא בַּעֲלָמָא בּוֹהֵר הַקְּדוֹשׁ הֵן חַיִּים, לָמָּה זֶה דּוּמָה, לַחֲלוּלָה הַשּׁוֹתָה רְפוּאָה שְׁמוּעִילָה לוֹ, אֵף עַל פִּי שְׁאִינוּ יוֹדֵעַ חֲכַמַּת הַרְפּוּאָה, תָּדָא הוּא דְּכֻתִּיב זֶהוּ שְׁכֻתוֹב, (מְשַׁלִּי ד, כב) כִּי חַיִּים הֵם וְגו' לְמוֹצֵאֵיהֶם וְלִכְלֹל בִּשְׁרֵי מִרְפָּא. וְכֻתִּיב (מְשַׁלִּי ג, ח) רְפָאוֹת תִּתֵּי לְשָׁרְךָ וְגו' וְשִׁקּוֹי לַעֲצָמוֹתֶיךָ.

מבאר והולך שכל סיפור התורה הם לבושים לסודות עליונים וגדולים עד מאוד

שם דף קנב.

רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר, וְיִי לְתַהוּא כֶּר נֶשׁ דְּאָמַר, דְּהָא אוֹרֵייתָא אֲתָא לְאַחֲזָאָה סְפוּרִין בְּעֵלְמָא, וּמְלִין דְּהִדְיוּטִי רַשְׁבִּי אֹמֵר אוֹי לְאוֹתוֹ הָאָדָם הָאוֹמֵר שֶׁהַתּוֹרָה בָּאָה לְהַרְאוֹת וּלְסַפֵּר סִפּוּרִים בַּעֲלָמָא וּדְבָרִים פְּשׁוּטִים שֶׁל אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים כֻּלָּן וּבִלְעָם וּכְדוּמָה. דְּאִי הָבִי, אֲפִילוּ בְּזִמְנָא דָּא, אֲנִן יְכָלִין לְמַעַבְדַּר אוֹרֵייתָא בְּמְלִין דְּהִדְיוּטִי, וּבְשִׁכְחָא יְתִיר מְבָלְהוּ שְׁאֵם כֵּן אֲפִילוּ בְּזִמָּן הַזֶּה אֲנִי יוֹכֵלִים לַעֲשׂוֹת תּוֹרָה בְּדְבָרִים פְּשׁוּטִים, וּבִשְׁבַח וִיוִפִּי יוֹתֵר מִכָּל הַסִּפּוּרִים

שבתורה, כלומר במעלות יתירות כפי שכל האנושי, ועוד **אִי לְאַחֲזָא מְלָה דְּעֶלְמָא,**
אַפִּילוּ אֵינּוֹן קַפְסִירֵי דְּעֶלְמָא, אֵית בִּינְיָהּ מְלִין עֲלָאין יְתִיר אם
 התורה באה רק להראות ולספר דברי הימים של העולם, אפילו אותם השרים ושליטי העולם שיש
 להם ספר דברי הימים, יש בהם דברים חשובים ומועילים יותר שאפשר ללמוד מהם חכמה ומוסר.
אִי הָכִי גִזִּיל אַבְתְּרִיָּהּ, וְנַעֲבִיד מְנִיָּהּ אוֹרִיָּתָא, בְּהֵאֵי גִּוּוֹנָא
 ואם כן נלך אחריהם ונעשה מהם תורה כדוגמתם. **אַלָּא, כָּל מְלִין דְּאוֹרִיָּתָא,**
מְלִין עֲלָאין אֵינּוֹן, וְרִוּין עֲלָאין אלא ודאי כל דברי התורה כולל הסיפורים, הם
 ענינים נשגבים וסודות עליונים וגדולים.

העולם העליון והעולם התחתון במשקל אחד נשקלו

תָּא חַוִּי, עֲלָמָא עֲלָאָה וְעֲלָמָא תַּתָּאָה בְּחַד מִתְקָלָא אֶתְקִלוּ בא
 וראה, העולם העליון והעולם התחתון במשקל אחד נשקלו, כי כל מה שיש למעלה יש
 דוגמתו למטה, כמו **יִשְׂרָאֵל לְתַתָּא, מְלָאכִי עֲלָאִי לְעִילָא** ישראל למטה הם
 כנגד מלאכים העליונים למעלה. **מְלָאכִי עֲלָאִי בְּתִיב בְּהוּ,** במלאכים העליונים
 כתוב בהם (תהלים קד, ד) **עוֹשֶׂה מְלָאכָיו רוּחוֹת** שהקב"ה ברא אותם רוחות בלא גוף
 גשמי, ולכן. (האי בְּאֶתֶר עֲלָאָה) **בְּשַׁעֲתָא דְּנַחֲתִין לְתַתָּא** (אף על גב דְּנַחֲתִין),
מִתְלַבְּשִׁי בְּלְבוּשָׁא דְּהֵאֵי עֲלָמָא בשעה שהם יורדים למטה לעולם הזה, הם
 מתלבשים בלבוש גשמי של זה העולם. **וְאִי לֹאוּ מִתְלַבְּשִׁי בְּלְבוּשָׁא בְּגִוּוֹנָא**
דְּהֵאֵי עֲלָמָא, לָא יְכָלִין לְמִיקָם בְּהֵאֵי עֲלָמָא, וְלֹא סָבִיל לִזְנוֹן

עֲלָמָא ואם לא היו מתלבשים בלבושים כעין זה העולם, לא היו יכולים לעמוד בזה העולם, וגם העולם לא היה יכול לסבול אותם. וְאִי בְּמִלְאָכֵי בְּךָ ואם במלאכים הוא כך, אֲוִרֵיתָא דְּבָרָא לְהוֹ, וּבָרָא עֲלֵמִין בְּלָחוּ, וְקִיּוּמִין בְּגִינָה, התורה שכתב שבכוחה ברא הקב"ה את המלאכים ואת עם ישראל, ובכוחה ברא גם את כל העולמות, וכל העולמות עומדים ומתקיימים בזכות לימוד התורה, עַל אַחַת בְּמָה וּבְמָה, פִּיּוֹן דְּנִחְתָּת לְהָאֵי עֲלָמָא על אחת כמה וכמה כיון שירדה לזה העולם ללמדה לבני ישראל, אִי לֹאוּ דְּמִתְלַבְּשָׁא בְּהֵי לְבוּשֵׁין דְּהָאֵי עֲלָמָא אם לא היתה מתלבשת באלה הלבושים של עניני עולם הזה, לָא יָכִיל עֲלָמָא לְמַסְבֵּל לא היה העולם יכול לסבול קדושתה, ולא היה אפשר להבין אורה וזויה ועומק סודותיה, כי בעוד שאדם מלוכש בגוף חומרי אי אפשר שישגיג שום ענין רוחני.

סיפורי התורה הם מלבוש לסודות התורה

וְעַל דָּא הָאֵי סְפּוֹר דְּאֲוִרֵיתָא, לְבוּשָׁא דְּאֲוִרֵיתָא אִיהוּ ועל כן זה הסיפור שבתורה הוא לבוש של התורה. מֵאֵן דְּחָשִׁיב דְּהָהוּא לְבוּשָׁא אִיהוּ אֲוִרֵיתָא מְמַשׁ, וְלֹא מְלָה אַחֲרָא מי שחושב שזה הלבוש הוא התורה ממש ואין בה דבר אחר תחת אותו הלבוש כלומר סודות התורה, תִּיפַּח רוּחִיהָ, וְלֹא יִהְיֶה לִּיהָ חוּלְקָא בְּעֲלָמָא דְּאֲתִי תצא רוחו וימות, ולא יהיה לו חלק לעולם הבא במדה כנגד מדה שלעוה"ב התורה מפשיטה בגדיה ומבארת סודותיה וזה שלא האמינה לא יזכה לחזות בה. בְּגִין בְּךָ אָמַר דָּוִד ובשביל זה אמר דוד, (תהלים קיט, יח) גַּל עֵינַי

וְאֵבִיטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרַתְךָ. מִה דְּתַחֲוֹת לְבוּשָׁא דְאוֹרֵייתָא היינו

שאזכה להביט מה שהוא תחת לבוש התורה, דהיינו הסודות המכוסים בסיפורי התורה.

תָּא חַוִּי, אֵית לְבוּשָׁא דְאַתְחַוִּי לְכֻלָּא בא וראה עוד משל לזה, כי יש לבוש הנראה לכל, **וְאֵינּוֹן טַפְשִׁין, כִּד חֲמָאן לְבַר נָשׁ בְּלְבוּשָׁא דְאַתְחַוִּי לֹוֹן שְׁפִירָא, לָא מְסַתְּבְּלִין יְתִיר** והטפשים כשרואים אדם שהוא לבוש בלבוש יפה, שנראה להם הדור בלבושו, אינם מסתכלים יותר מיהו אותו האדם, אלא מחשיבים אותו לפי חשיבות לבושו. אבל באמת, **חֲשִׁיבּוּ דְתַהוּא לְבוּשָׁא, גּוּפָא, וְחֲשִׁיבּוּ דְגּוּפָא, נִשְׁמָתָא** החשיבות של זה הלבוש הוא הגוף, וחשיבות הגוף, היא הנשמה.

כְּהֵאִי גִוּוֹנָא, אוֹרֵייתָא אֵית לָהּ גּוּפָא כעין זה, התורה יש לה גוף, **וְאֵינּוֹן פְּקוּדֵי אוֹרֵייתָא, דְּאֶקְרוּן גּוּפֵי תוֹרָה** ואלו הם מצוות התורה ודיניה הנקראים גופי התורה. **הֵאִי גּוּפָא מִתְּלַבְּשָׁא בְּלְבוּשִׁין, דְּאֵינּוֹן סְפוּרִין דְּתַהֵא עֲלָמָא** וזה הגוף מתלבש בלבושים שהם סיפורים של זה העולם שבתורה, כאילו הסיפורים גרמו את המצוות, כמו מצות גיד הנשה בסיפור יעקב שנאבק עם המלאך, והלכות נחלות בסיפור בנות צלפחד וכדומה, וכן מכל סיפורי האבות אפשר ללמוד מהם מוסר ומדות טובות וחסידות. **טַפְשִׁין דְּעֲלָמָא, לָא מְסַתְּבְּלִי אֱלָא בְּתַהוּא לְבוּשָׁא דְאֵיהּ סְפוּר דְאוֹרֵייתָא** הטפשים שבעולם, אינם מסתכלים אלא בזה הלבוש שהוא הסיפורים שבתורה, **וְלָא יְדַעֵי יְתִיר, וְלָא מְסַתְּבְּלִי בְּמָה דְאֵיהּ תַּחֲוֹת**

הָהוּא לְבוּשָׁא ואינם יודעים יותר, ואינם מסתכלים במה שיש תחת זה הלבוש. אֵינוֹן
 יִדְעִין יִתִּיר, לֹא מִסְתַּכְּלִין בְּלְבוּשָׁא, אֶלָּא בְּגוּפָא דְּאִיהוּ תַּחֲתָא
 הָהוּא לְבוּשָׁא אבל אלה הת"ח שיודעים יותר, אינם מסתכלים בלבוש, אלא בגוף שהוא
 תחת אותו הלבוש. חֲכִימִין, עֲבָדֵי דְּמִלְכָּא עֲלָא, אֵינוֹן דְּקִימוּ
 בְּטוֹרָא דְּסִינֵי [ב] החכמים שהם עבדים של המלך העליון, אותם שעמדו על הר סיני, לֹא
 מִסְתַּכְּלִי אֶלָּא בְּנִשְׁמָתָא, דְּאִיהִי עֲקָרָא דְּכָלָא, אוֹרִייתָא מִמֶּשׁ
 אינם מסתכלים אלא בנשמת התורה שהיא עיקר כל התורה ממש, כלומר שיודעים שבסיפורים וגם
 בגופי התורה יש פנימיות, שהם רזי התורה והכוונות שצריך לכוין בכל מצוה ומצוה. (וְלַעֲלָמָא)
 וְלִזְמָנָא דְּאֵתִי, זְמִינִין לְאַסְתַּכְּלָא בְּנִשְׁמָתָא דְּנִשְׁמָתָא
 דְּאוֹרִייתָא ולעתיד לבוא הם עתידים להסתכל ולהתבונן בנשמה של הנשמה של התורה, כי
 אחר תחיית המתים עתיד הקב"ה לדרוש תורה חדשה בסודות נעלמים, מה שאי אפשר בזמן הזה
 לידע מהותה.

כשם שבתורה יש כמה לבושים ופירושים כך בעולמות יש כמה לבושים זה לפנים מזה

תָּא חֲזִי, חֲכִי נָמִי לְעִילָא בא וראה, כך גם כן הוא למעלה בפרצופים העליונים,
 אֵית לְבוּשָׁא, וְגוּפָא, וְנִשְׁמָתָא, וְנִשְׁמָתָא לְנִשְׁמָתָא יש לבוש,
 וגוף, ונשמה, ונשמה לנשמה, דהיינו, שְׂמִיָּא וְחִילִיָּהוֹן. אֵלִין אֵינוֹן לְבוּשָׁא

עיונים והארות

בסודות התורה, לא עמדו רגליהם על הר סיני.

[ב] כתב בספר אספקלריא המאירה, דמכאן משמע, כי אותם האנשים שאינם מאמינים

השמים וצבאם וכל עולמות ב"ע הם סוד לבוש המלכות דאצילות המנהגת את העולם, וכנגד זה הם סיפורי התורה שבהם נתלבשו המצוות. **וּבִנְסַת יִשְׂרָאֵל, דָּא גּוּפָא** וכנסת ישראל שהיא המלכות דאצילות היא סוד הגוף, וכל מעשה המצוות תלויות בה, ולכן המלכות נקראת מצוה, **דְּמִקְבְּלָא לְנִשְׁמָתָא, דְּאִיהִי תַפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל** שהיא מקבלת את הנשמה שהיא סוד תפארת ישראל דהיינו ז"א. **וְעַל דָּא אִיהוּ גּוּפָא לְנִשְׁמָתָא** ועל כן המלכות היא גוף לנשמה, כי ז"א מתלבש בה כנשמה בתוך הגוף. ומפרש, **נִשְׁמָתָא דְּאִמְרֵן דָּא תַפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל, דְּאִיהִי אוֹרֵייתָא מִמֶּשׁ** הנשמה שאמרנו היא תפארת ישראל, שהיא התורה שבכתב ממש, ששם גנוזים כל סודות המצוות שבמלכות. **וְנִשְׁמָתָא לְנִשְׁמָתָא, דָּא אִיהוּ עֲתִיקָא קְדִישָׁא** והנשמה לנשמה הוא עתיקא קדישא, דהיינו א"א המתלבש בז"א מטבורו ולמטה, ובו הם הסודות העמוקים שבתורה שיתגלו רק לעתיד לבוא כנזכר לעיל. **וְכָלֹא אֶחָיד דָּא בְּדָא** והכל אחוז וקשור זה בזה, כי א"א מתלבש בז"א וז"א במלכות, ומלכות בעולמות ב"ע ובכל צבאם.

וְוִי לְאִינוּן חֵיבִיָּא, דְּאִמְרֵי דְּאוֹרֵייתָא לֹאוּ אִיהִי אֱלָא סְפוּרָא בְּעֶלְמָא, וְאִינוּן מִסְתַּבְּלִי בְּלְבוּשָׁא דָּא וְלֹא יִתִּיר ומסיק רבי שמעון ואומר, אוי לאלה הרשעים האומרים שהתורה אינה אלא סיפורים בעלמא, והם מסתכלים רק בזה הלבוש ולא יותר. **וּבְאִין אִינוּן צְדִיקִיָּא, דְּמִסְתַּבְּלִי בְּאוֹרֵייתָא בְּדָקָא יָאוּת** אשריהם הצדיקים שמסתכלים ומתבוננים בתורה כראוי, כי **חֲמָרָא לֹא יִתִּיב אֱלָא בְּקִנְקֵן** היין אינו יושב ונמצא אלא בקנקן, **בְּךְ אוֹרֵייתָא, לֹא יִתִּיב**

אַלֹּא בְּלִבוֹשָׁא דָּא כך התורה אינה יושבת אלא בלבוש הזה. **וְעַל דָּא לָא בְּעִי לְאַסְתָּכְלָא, אַלֹּא בְּמָה דְּאִית תַּחֲזוּת לְבוֹשָׁא** ועל כן לא צריכים להסתכל אלא במה שיש תחת הלבוש. **וְעַל דָּא, כָּל אֵינּוֹן מְלִין וְכָל אֵינּוֹן סְפוּרִין, לְבוֹשֵׁין אֵינּוֹן** ועל כן כל אותם הדברים שבתורה, וכל אותם הסיפורים הם רק לבושים.

מבאר ענין הדלקת הנרות והקטרת הקטורת בשחר ובבין הערביים

שם דף קנ.

פֶּתַח רִבִּי יוֹסִי לפרש **וְאָמַר:** (במדבר ח, ב) **בְּהַעֲלוֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת, בְּהַעֲלוֹתְךָ מִמֶּשׁ בְּאֵדְלָקוֹתֶיךָ** פי' ממש בהדלקתך, וקורא להדלקת הנרות "עליה" כיון שע"י הדלקת הנרות בביהמ"ק למטה נדלקת המנורה למעלה, ומאירות הספירות העליונות. **דִּהָא בְּחָדָא אֲתַעֲבִיר עַל יָדָא דְּכֶהֱנָא תִּרִין פּוֹלְחָנִין** שהרי בפעם אחת נעשים על ידי הכהן שתי עבודות, **דְּאֵנּוֹן קְשׁוּרָא תְּחָא** שהם קשר אחד. ושואל **וּמָאן אֲנּוֹן** ומה הן שתי העבודות. **שְׁמֶן וְקִטְרֶת** הדלקת הנרות והקטרת הקטורת שיש בהם סודות גדולים שעל ידם נמשכים המוחין. **בְּדִכְתִּיב** כמש"כ (משלי כז, ט) **שְׁמֶן וְקִטְרֶת יִשְׁמַח לֵב** שהם משמחים את הלב שהוא בחי' זו"ן ע"י שממשיכים לו המוחין ושניהם היו נעשים באותו זמן. **דִּכְתִּיב** כמו שכתוב, (שמות ל, ז) **וְהִקְטִיר עֲלָיו אֶהָרֶן וְגו'** קטרת סמים בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות. **וּכְתִיב** ואח"כ כתוב **וּבְהַעֲלוֹת אֶהָרֶן אֶת הַנֵּרוֹת בֵּין הָעֶרְבִים יִקְטִירָנָה** הרי ששתי העבודות הדלקת המנורה והקטורת היו נעשים ביחד. ושואל **מַאי שְׁנָא הָכָא בְּהִיטִיבוּ** מדוע שינה הכתוב כאן בהדלקת הנרות של הבוקר וכתב בהיטיבו את הנרות, **וּמַאי שְׁנָא הָתָם**

וּבַהֲעֹלֹת ומדוע שינה שם בהדלקת הנרות בבין הערביים וכתב ובהעלות את הנרות, הרי גם בהיטיבו הוא ענין הדלקה, וגם בבקר היו מדליקין את המנורה כמש"כ הרמב"ם בפ"ג מהלכות תמידין הי"ב, וכן בזוה"ק פרשת אמור דף פ"ח. **אָמַר רַבִּי יְהוֹדָה, כָּלֹא תָר מְלָה** הכל בין הטבה ובין העלאה דבר אחד הוא ואין חילוק ביניהם.

רַבִּי יוֹסִי אָמַר בְּהִיטְבוּ הכוונה לשפע שמגיע מצד בינה **כְּמָה דְּאֵת אָמַר** וכמו שנאמר (שיר השירים א, ב) **כִּי טוֹבִים דּוֹרְיָךְ מִיֵּינ. טוֹבִים רְוִי חֲמָרָא** טובים פי' שבעי יין. **כְּמָה דְּאֵת אָמַר** כמו שנאמר, (ירמיה מד, יז) **וְנִשְׁפַּע לָחֶם וְנִתְּיָה טוֹבִים** הרי שאצל שביעה נאמר טובים, דהיינו, שממשיכים שפע גדול מיסוד דאמא שבו בחי' יין המשומר בענביו. **רַבִּי יְהוֹדָה אָמַר: הַטְבָּה מִמֶּשׁ ר' יהודה** שב ומסביר את דבריו שאמר למעלה ואומר שמש"כ בהיטיבו פירושו הטבה ממקום הנקרא טוב שהוא מיסוד דאבא בחי' השמן הטוב שהוא החכמה. **כְּמָה דְּאֵת אָמַר** כמו שנאמר (משלי טו, טו) **וְטוֹב לֵב מְשֻׁתָּה תָמִיד** שהוא בחי' ל"ב נתיבות שביסוד דאבא. **וּבַהֲעֹלֹת** גם הוא ביסוד דאבא, **דִּהָא בּוֹמְנָא דְּאֵת שְׁקִיין וְאֵתְרִיין מְשְׁקִין דְּנַחֲלָא** שהרי בזמן שהם נשקים ונשבעים מהשקאת הנחל העליון שהוא היסוד דאבא, **כְּדִין עֲלָאִין עֲלוּיָא, וּבְרַבָּאן** (ס"א עֲלָאִין וְתַתָּאִין) **אֲשֶׁתְּכַחוּ כְּבִלְהוּ** אז מתעלים העליונים וברכות נמצאות בכל העולמות, **וְחָדְו כְּבִלְאָ וּשְׂמַחָה יֵשׁ כּוֹלָם כִּי כּוֹלָם שְׂמַחִים. וְעַל דָּא וּבַהֲעֹלֹת** ועל זה נאמר בהעלות.

מבאר ענין תפילת משה על מרים

שם דף קנו.

וַיִּצַעַק מֹשֶׁה אֶל יְהוָה לֵאמֹר אֵל נָא רַפָּא נָא לָהּ (במדבר יב, יג).

הָא אִוְקְמוּהָ הרי כבר בארו אותו החברים, **וְהוּא רָוָא דְשָׁמַא**

קַדִּישָׁא, מִחַד סִרֵּי אֲתָוּוֹן והוא סוד של השם הקדוש היוצא מאחת עשרה אותיות

שיש ב-אל נא רפא נא לה, **וְלֹא בָּעָא מֹשֶׁה לְצִלָּאָה יִתִּיר** ולא רצה משה רבנו

להתפלל [ג] יותר בארוכה, **בְּגִין דְּעַל דִּידִיהָ לְמַלְכָּא לֹא פָּעִי** (דף קנו ע"ב)

לְאַטְרָחָא יִתִּיר בשביל שעל עצמו כלומר בענינים שלו ושל משפחתו אינו רוצה להטריח

יותר את הקב"ה. **בְּגִין כֶּךָ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בָּעָא עַל יִקְרָא דְמֹשֶׁה**

לפיכך הקב"ה רוצה ותובע על כבודו של משה. **וּבְכָל אֲתֵר קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא**

בָּעָא עַל יִקְרִיהוֹן דְּצַדִּיקֵיָא ובכל מקום הקב"ה רוצה ותובע כבודם של הצדיקים,

יִתִּיר עַל דִּילֵיהָ יוֹתֵר מֵעַל הַכְּבוֹד שְׁלוֹ. **וְלִזְמָנָא דְאַתִּי** ולעתיד לבא, **עֲתִיד**

קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְמַתְבַּע עֲלִבּוֹנָא דִּישְׂרָאֵל מֵעַמִּין עוֹבְדֵי

בּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת עתיד הקב"ה לתבוע עלבונם של ישראל מכל אומות העולם שעובדים

ע"ז, **וְלִמְחַדִּי לֹזֵן בְּחֻדְוֹתָא דְּצִיּוֹן** ולשמח את עם ישראל בשמחה של ציון.

דְּבִתִּיב כמש"כ, (ירמיה לא, יא) **וּבָאוּ וְרִנְנוּ בְּמִרוֹם צִיּוֹן וְגו'.** **וּבְדִין** ואז

יתקיים הפסוק (ישעיה נט, כ) **וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וְגו'.**

בְּרוּךְ יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן. יְמַלֹּךְ יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן.

עיונים והארות

באתב"ש היא ו', לרמז כי מרע"ה המתיק ה' חסדים וה' גבורות שבדעת ז"א, ועי"ז נמתקו הגבורות ונתרפאה.

[ג] וז"ל ספר הליקוטים דף נ"ב ע"ד: דע, כי תפלה זו יש בה י"א אותיות, שהם אל נא רפא נא לה. ואות פ' באמצע, ופ'

מאמרי הפרשה

"דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן וְאֵמַרְתָּ אֵלָיו בְּהִעָלְתְּךָ אֶת הַנֹּרֶת אֶל מוֹל פְּנֵי הַמִּנְוָה יֵאָרֶוּ שִׁבְעַת הַנְּרוֹת" (ח, ב).

מעלת לימוד התורה

ידוע מה שאמרו חז"ל (בבא בתרא כה:): כי הרוצה להחכים - ידרים, והרוצה להעשיר - יצפין, שכן המנורה בדרום היא סמל לחכמת התורה, והשולחן בצפון הוא רמז לפרנסה. וכתבו המפרשים לרמוז על הפסוק (שיר השירים ב, ו): "שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני" כי הנה אדם העומד ופניו למזרח, נמצא כי המנורה בימינו והשולחן בשמאלו, וזהו שאמר 'שמאלו' - הרמז לפרנסה - תחת לראשי, כמו כרית שרק לפעמים נמצאת תחת הראש, וכן הפרנסה צריכה להיות רק טפל. ו'ימינו' - הרמז לתורה - תחבקני תמיד, כי היא העיקר. (בן איש חיל ח"א עמ' מ).

דוגמא אישית

צריך שתהיה השלהבת עולה מאליה, פירוש, אנחנו צריכים ללמוד הרבה על חשיבות התורה עד שנתלהב ונרדוף אחריה, וע"י זה גם בנינו יעסקו בתורה, כי האדם עצמו הוא הדוגמא האישית לבניו, והוא בבחינת הנר האמצעי שבמנורה, שאליו נוטים שאר הנרות שהם בניו ויונקים ממנו. וכמו שכתב רבנו האור החיים הקדוש בפרשת כי תבא על הפסוק (דברים כו, יא): "ושמחת בכל הטוב", וזה לשונו: ירמוז במאמר 'בכל הטוב' כאמרם ז"ל (אבות פ"ו משנה ג): ואין טוב אלא תורה, שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה, כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם. עכ"ל.

וניתן לרמוז, כי "הנרות" אותיות: תורה נ'. לרמוז, שהתורה שניתנה לנו ביום החמשים - על ידה זוכים לחמשים שערי בינה.

מעשה הבריאה תלוי בלימוד התורה

כתוב (בראשית א, לא): ויהי ערב ויהי בקר יום השישי. וכתב רש"י: הוסיף ה' בשישי בגמר מעשה בראשית, לומר שהתנה הקב"ה עמהם על מנת שיקבלו עליהם ישראל חמשה חומשי תורה. דבר אחר: יום השישי, כולם תלויים ועומדים עד יום שישי בסיון המוכן למתן תורה, ע"כ.

וכן איתא בגמרא (עבודה זרה ג): מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית, ואמר: אם ישראל מקבלין את התורה - מוטב, ואם לאו - אני אחזיר אתכם לתוהו ובוהו, שנאמר (ירמיהו לג, כה): "אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי". ופירש רש"י: אם לא בריתי - אם לא בריתי שכתבתי שתהא נוהגת יומם ולילה, והיינו התורה, דכתיב (יהושע א, ח): "והגית בו יומם ולילה", וכתיב "אלה דברי הברית" ע"כ.

התורה - נשמת כל העולמות

נמצא א"כ, שאם אין תורה - אין עולם. כי התורה היא הנשמה של כל העולמות ובלעדיה העולם כגוף בלי נשמה. וכמו שאי אפשר לחיות בלי חמצן אפילו זמן מועט, כמו כן ברוחניות, אם אין לימוד התורה כל רגע ורגע לא יכול העולם להתקיים. ולכן כל העולמות כולם - העליונים והתחתונים עומדים כולם על לימוד התורה, וככל ששמחים יותר בתורה, כן נותנים יותר כח בעולמות, ויש שפע וברכה בעולמות כולם, ומונעים את הצרות וכד'. כי כל עיקר חיותם, אורם וקיומם של העולמות כולם, הוא רק כאשר אנחנו עוסקים בתורה כראוי בלי רפיון ועצלות. וכמו שכתוב בזהר הקדוש (בראשית דף מז ע"א) [בתרגום]: שהרי בתורה נבנה העולם והשתכלל, זהו שכתוב (משלי ג, יט): ה' בחכמה יסד ארץ וכו'. וכל מי שעוסק בה משכלל העולמות ומקיים אותן.

תורה מגנא ומצלא

והיה אומר מו"ר הגאון האדיר כמוה"ר בן ציון אבא שאול זצוק"ל: נתאר לעצמינו אדם שראה מישוהו הנוטה למות ח"ו, והציל אותו וגרם לו להמשיך לחיות, כמה ישמח על הזכות שנפלה בחלקו! וכמה תהיה השמחה אם זכה להציל קבוצה של אנשים! כך, אם ידע האדם שכשהוא לומד תורה - כל העולם ניצול בזכותו, בודאי תהיה לו שמחה גדולה שהציל עולם שלם בזכות לימוד תורתו.

בזמן חזקיהו המלך, עלה סנחריב להילחם בישראל. וידוע שחזקיהו המלך היה מלך צדיק, ושם בטחונו בהקב"ה, ולא בצבא או בנשק ותחמושת, וכל תלמיד חכם שהיה פוגש בו היה שמח בו מאד, ומנשקו ומחבקו.

והיו אותם ימים ימי צער לישראל, כי כיון שבא סנחריב המלך הרשע וצר על ירושלים, אין יוצא ואין בא, ולא היה להם אוכל כפי צרכם, והיו אוכלים ומקציבים הלחם במידה והמים במשורה, כעין מה שהיה כאן בירושלים לפני עשרות שנים, שהיו ברעב, ואכלו לחם ומים ע"פ קצבה.

גם השמן היה יקר מאד ונתנוהו במדה מועטה, אך המלך חזקיהו נתן הוראה לעבדיו, שיתנו ללומדי התורה שמן כפי צרכם. ובכל מקום תורה או תפילה - קיבלו את כל כמות השמן הצריכה להם ללימודם ותפילתם. עד שבזמנו לא היה תינוק ותינוקת מדין ועד באר שבע שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה, שהם הלכות קשות מאוד!

עמד רבשקה - יהודי מומר שבגד בעמו, והלך עם סנחריב, ועמד על חומת ירושלים ע"פ צו סנחריב, ושאל בקול: במי אתם בוטחים?! בחזקיהו? והלא סנחריב מלך גדול ונורא, אשר כבש והרס כמה וכמה ממלכות, ועתה בא עם מיליוני חייליו וחיילי המדינות שכבש, נגד ישראל! ונופף רבשקה בידיו על חומת ירושלים, ואמר להם: הנה, אם רק יירקו החיילים את רוקם עליכם - העיר תתמלא מים ותטבעו בה. כי מתחילה חשב שירושלים גדולה ורחבה היא, וכשראה אותה קטנה זלזל בה וחשב לכבשה בנקל. והוסיף ואמר לחזקיהו: גם אם אני אתן לך סוסים ונשק להילחם, הלא אין לך מי שיודע לרכב על סוס או להחזיק חרב ולהילחם, שהרי כולם לומדים תורה.

אך חזקיהו שצדיק היה, תלה בטחונו בקב"ה ונתן הוראה לבני ירושלים, שכיון שזה ליל פסח, ישחטו את קרבן פסח שה לבית אבות, ויחגגו את החג בשמחה ובדיצה, ויאמרו הלל לה' בשמחה רבה בתוף וכינור. וכולם עשו כן, שמחו ושרו והודו לה', ואמרו את ההלל בהתלהבות רבה בעוז ותעצומות.

והנה, רבשקה רואה את כל שמחתם וצהלתם, וכיצד אינם שמים על לבם כלל למצור בו הם נתונים, אמר לעצמו: איזה עם נפלא זה, וירד וביקש מסנחריב שיעזבם הלילה, כי ראויים הם לנס. אך סנחריב מיאן לשמוע לקול רבשקה, והמשיך לצור על ירושלים.

באותו הלילה, בא המלאך גבריאל והכה במחנה סנחריב, והרג בהם מאה שמונים וחמשה אלף ראשי גייסות, לבד ממיליוני חיילים שמתו שלא הוזכרו בפסוק. וכתב רבנו יוסף חיים (בן יהוידע סנהדרין צד. ד"ה כבודו), כי הטעם שהם מתו ונשרפו מבפנים ונשארו שלמים מבחוץ, הוא בכדי שעם ישראל יכיר את גודל הנס הגדול. וכן בכדי להוכיח להם שהעיקר הוא הנשמה שהיא התורה ולא הגוף הנגוף, כי הנה ראו כמה שווה גוף בלי נשמה.

והנה סנחריב עם עוד ששה חיילים, שעליהם נאמר "נער יספרם". [פירוש: שלנער קטן קל לסמן את האות ו' שהיא רק קו אחד], ברח כל עוד נפשו בו, ונשבע לנסרוך אלוהיו [-היה זה עץ מתיבת נח שעשאה סנחריב לו אלוה], שאם יצל מרודפיו יזבח קרבן לאלהיו - את שני בניו אדרמלך ושראצר, ולא ידע כי הם שומעים את נדרו, וכששמעו זאת שחטו את אביהם... כן יאבדו כל אויביך ה'.

וחזקיהו וכל ישראל ישנים, ואינם יודעים שהשם יתברך עושה להם עתה נסים ונפלאות גדולים, וכל זה רק בזכות התורה הקדושה, כי חזקיהו ידע שזכות התורה תגן עליו. וכמו שפרשו המפרשים שהיתה מחלוקת בעם ישראל שחלק מהשרים רצו שעם ישראל ילכו לצבא, אך חזקיהו המלך סירב בכל תוקף שילכו לצבא, אלא דאג שישבו ללימוד תורה והכל יסתדר. אמנם השרים לא חשבו כך, שר הבטחון נתן תקציב בשביל לימוד תורה רק 2 מיליארד, ולביטחון 4 מיליארד, וזאת בכדי שאנשים ילכו לצבא... אמר להם חזקיהו: הראו לי את התקציב, ואני אקבע מה לעשות! ואז קבע שכל ה-שש מיליארד ילכו ללימוד תורה, לשיבות, כי לדעתו אין צורך בצבא פיזי, אלא רק צבא רוחני, ולימוד התורה הוא ינצח, כי בזמן שהקול קול יעקב - אין הידיים ידי עשו. השרים לא יכלו עוד לדבר דבר, שהרי הוא המלך והוא הקובע, והיה נותן להם חזקיהו שמן, ומדליקים ולומדים תורה בזכות אור השמן, ובזכות לימוד התורה נצלו מהגזירה ומסנחריב.

וזהו שאמר הפסוק (ישעיהו י, כז): "וחובל עול מפני שמן", עולו הכבד של סנחריב חובל ונשבר מפני שמנו של חזקיה, שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות (שיר השירים רבה פ"א).

מהי "מחיצה של ברזל"?

באגרת מהרה"ק יקותיאל הלברשטם זצוק"ל האדמו"ר מקלויזנבורג - צאנו זצ"ל הקשה, הנה אמרו חז"ל (ברכות לב:) כי בעוונותיהם של ישראל ישנו חומה של ברזל בינינו לבין השם יתברך. ויש להבין, מהו אותו מסך ומה מהותו, והרי אנו לא רואים אותו? ופירש, שהכוונה היא לכך שעם ישראל סומכים על הברזל - שזה הצבא, זהו המבדיל בינינו לבין השם יתברך, כי אם ישראל עוסקים בתורה, ובוטחים אך ורק בהשם יתברך, אין להם לדאוג כלל, כי התורה מגנא ומצלא, והבוטח בה' חסד יסובבנו. "אשור לא יושיענו על סוס לא נרכב ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו" (הושע יד, ד). כיום לצערנו, יש הסומכים על "כיפת ברזל" שתגן עלינו, והיא היא ה"מחיצת ברזל" בינינו לבין אבינו שבשמים...

מקור חיותינו

ואיתא בגמרא במסכת ברכות (סא:): תנו רבנן, פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישראל בתורה. בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהילות רבים ועוסק בתורה. אמר לו: עקיבא, אי אתה מתיירא מפני מלכות? אמר לו: אמשול לך משל - למה הדבר דומה: לשועל שהיה מהלך על גב הנהר, וראה דגים שהיו מתקבצים ממקום למקום. אמר להם: מפני מה אתם בורחים? אמרו לו: מפני רשתות שמביאין עלינו בני אדם. אמר להם: רצונכם שתעלו ליבשה ונדור אני ואתם, כשם שדרו אבותי עם אבותיכם? אמרו לו: אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות! לא פקח אתה, אלא טיפש אתה! ומה במקום חיותנו אנו מתייראים - במקום מיתתנו על אחת כמה וכמה! סיים רבי עקיבא ואמר: אף כעת, כשאנו יושבים ועוסקים בתורה, שכתוב עליה (דברים ל, כ): "כי הוא חייך ואורך ימך" כך, אם אנו הולכים ומבטלים ממנה על אחת כמה וכמה. אי אפשר לחיות בלא תורה.

מלאך המוות לא שולט בו

ומצינו בחז"ל, כי אפילו מלאך המוות אינו יכול להזיק למי שלומד תורה, כי התורה חזקה מהכל. וכמו שמספרת הגמרא (שבת ל:): על דוד המלך, שכל זמן שעסק בתורה לא יכול היה מלאך המוות לקחת את נשמתו. מה עשה מלאך המוות? עשה רעש בפרדסו של דוד, וכשבא דוד לרדת במדרגות, נשברה המדרגה, ולרגע אחד הפסיק דוד המלך מלימודו, ואז לקח את נשמתו.

וכן מסופר (בבא מציעא פו.) על רבה בר נחמני, שלא היה יכול מלאך המוות להתקרב אליו, כי לא היה פוסק פיו מלהגות בדברי תורה. עד שבאה רוח על הקנים בחוץ ונשבה בהם, ונעשה רעש גדול, וחשב שהם גדוד של המלך המבקשים את נפשו, וביקש שתנוח נפשו, וכך היה. נמצא, כי כל זמן שאדם עוסק בתורה - אפילו מלאך המוות אינו יכול לשלוט בו.

התורה נותנת אור ושמחה

התורה מרוממת ומגדלת את האדם. ובמסכת קנים (פ"ג משנה ו) אמרו: תלמידי חכמים, כל זמן שמזקינים - דעתם מתווספת עליהם. ומה יעשה האדם לעת זקנה? יגדל זבובים...? יספור מכוניות...? מה יעשה אם אינו יודע ללמוד? לא יודע שום דבר, כל הזמן רק יתווכח עם אשתו, אין לו עבודה, משעמם לו, אין לו חיים.

מה שאין כן תלמידי חכמים - יש להם שמחת חיים, יש להם למה לחיות, יש להם חכמה בינה ודעת. איזו שמחה יש להם! כל זמן שעוסקים בתורה - הם שמחים. יודעים עוד מסכת

ועוד מסכת, ובקיאים בהן, אנו רואים איך התלמיד חכם משתעשע בתורה בשמחה, והתורה מחייה אותו ומרפאת אותו, "כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא" (משלי ד, כב), התורה היא גדולה ועמוקה, ונותנת חיים לעושיה. אשרי מי שחלקו בתורה, גדל בשם טוב ונפטר בשם טוב.

גם בשמים לאחר מאה ועשרים שנה - מה יעשה? כולם לומדים תורה בישיבת רבי עקיבא, בישיבת רשב"י, אצל אברהם אבינו, ושם אין עסק אחר. ואם יבוא כשהוא לא יודע כלום - איזו בושה גדולה תהיה לו!

התורה קיימת בכל העולמות, גם בעולם הזה וגם בעולם הבא, ויש לו חיים נחת וכבוד. ולכן, לא די לאדם שיעסוק בתורה, אלא ישתדל בלימוד התורה, להיאבק על התורה להשתדל בכל כוחו. כי היצר הרע אומר לו: תלמד מחר, כי היום אתה עייף... היום תסדר סידורים... בלילה תישן (הלילות קצרים), תקום עוד שעה, וכמובן... הוא מתעורר רק בבוקר. וכך הולך עוד יום ועוד יום והאדם לא שם לב. על כן האדם חייב לתפוס את עצמו ולהילחם על כך, ואם זוכה לזה - יש לו שמחת חיים.

אדם שעבר עליו חודש בלי ללמוד, איזו עצבות יש לו, הוא מרגיש שאינו שווה שום דבר. בא לבית, אשתו רואה אותו איך הוא בא לאכול ולישון ועוד פעם חוזר חלילה, אומרת לעצמה: כמה חבל עליו. אבל אם יש לו מטרה, שהולך לפי דרכי התורה, שומר מצוות ה', בא לבית ואומר: היום למדתי דף גמרא, ויש לו פנינים יפים לומר לאשתו, וכך היא שמחה, ואז קורא עוד דף זוהר, ולומד. ובשבת יושב עם ילדיו ושמח איתם ושר איתם שירי שבת - אין חיים יותר יפים מזה.

היה מורנו הרב בן ציון אבא שאול זצוק"ל אומר: אני רוצה להיקרא תלמיד חכם, כיון שיש מעלה גדולה בכך, עד כדי כך שאני מוכן שייקחו אותי באוניה שיש בה דגים מסריחים מזה עשרים שנה, העיקר ליכות להיות תלמיד חכם. וגם היה אומר: מי שיש לו תעודת תלמיד חכם, יכול להיכנס בעולם העליון לכל מקום שירצה.

העשיר הגדול בעולם

וזו הזכות הגדולה ביותר - להיות תלמיד חכם. אדם רוצה להיות עשיר? אין עשיר אלא מי שיש לו תורה! רק אז יהיה שמח! כמו שאמרו במשנה באבות (פ"ו משנה ט): אמר רבי יוסי בן קיסמא: פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ופגע בי אדם אחד ונתן לי שלום והחזרתי לו שלום. אמר לי: רבי, מאיזה מקום אתה? אמרתי לו: מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני. אמר

לִי: רבי, רצונך שתדור עמנו במקומנו, ואני אתן לך אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות? אמרתי לו: בני, אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם, אני דר אלא במקום תורה. לפי שבשעת פטירתו של אדם, אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות, אלא תורה ומעשים טובים בלבד. שנאמר (משלי ו, כב): "בהתהלךך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך". "בהתהלךך תנחה אותך" - בעולם הזה, "בשכבך תשמור עליך" - בקבר, "הקיצות היא תשיחך" - לעולם הבא. וכן כתוב בספר תהלים על ידי דוד מלך ישראל (תהלים קיט, עב): "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף", ואומר (חגי ב, ח): "לי הכסף ולי הזהב אמר ה' צבאות".

לברך ברכת התורה בכוונה גדולה

כתב הטור (סי' מז): ברכת התורה, מאד צריך לזהר בה. כדאיתא בנדרים (פא.): מפני מה תלמידי חכמים אין מצויין לצאת מבניהם תלמידי חכמים? רבינא אמר: מפני שאין מברכין בתורה תחלה. דאמר רב יהודה אמר רב: מהו שכתוב (ירמיהו ט, יא): מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה על מה אבדה הארץ, דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכי השרת ולא פירשוהו, עד שפירשוהו הקב"ה בעצמו, שנאמר (שם, יב): "ויאמר ה' על עוזבם את תורתי אשר נתתי לפניהם ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה". מהו ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה? אמר רב יהודה אמר רב: לומר שאין מברכין בתורה תחלה.

וכתב על כך הב"ח: רבנו מביא ראיה מרב יהודה אמר רב, שהקב"ה מקפיד על לומדי תורה אפילו עוסקים בה הרבה - אם אינן אזירים לברך בתורה תחלה. ויש לתמוה על כך הרבה, למה יצא כזאת מלפניו להענישם בעונש גדול ורם כזה על שלא ברכו בתורה תחלה, שהיא לכאורה עבירה קלה?! ונראה, שכוונתו יתברך מעולם היתה, שנהיה עוסקים בתורה כדי שתתעצם נשמתנו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה, ולכן נתן הקב"ה תורת אמת לישראל במתנה, שלא תשתכח מאתנו כדי שתדבק נשמתנו וגופינו ברמ"ח איברים ושס"ה גידים, ברמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה שבתורה. ואם היו עוסקים בתורה על הכוונה הזאת, היו המה מרכבה והיכל לשכינתו יתברך, שהיתה השכינה ממש בקרבם, כי היכל ה' המה ובקרבם ממש היתה השכינה קובעת דירתה, והארץ כולה היתה מאירה מכבודו. ובזה יהיה קישור לפמליא של מעלה עם פמליא של מטה, והיה המשכן אחד.

אבל עתה, שעברו חוק זה, שלא עסקו בתורה כי אם לצורך הדברים הגשמיים להנאתם, לדעת הדינים לצורך משא ומתן, גם להתגאות להראות חכמתם, ולא נתכוונו להתעצם ולהדבק

בקדושה ורוחניות התורה ולהמשיך השכינה למטה בארץ, כדי שתעלה נשמתם למדרגה גדולה אחרי מיתתם. הנה בזה עשה פירוד, שנסתלקה השכינה מן הארץ ועלתה לה למעלה, והארץ נשארה בגשמייותה בלי קדושה, וזה היה גורם חורבנה ואבדתה.

והוא שאמרו "מי האיש החכם" וגו', "על מה אבדה הארץ" וגו', "ויאמר ה' על עזבם את תורתי אשר נתתי לפניהם" וגו'. ואמר 'תורת' - תורת אמת אשר נתתי במתנה, שלא יהיו למדים ושוכחים, וגם פירשתי להם טעם כל הדברים ופירושיהם, וזהו אשר נתתי לפניהם כשלחן ערוך וכו'.

שתדבק הנשמה בעצמות קדושת התורה

ממשיך הב"ח וכותב: וכמו שכתבו רבותינו ז"ל (עירובין נד; מכילתא ריש משפטים) על הפסוק (שמות כא, א): ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. וכוונתי שיתקשרו בעצם קדושת תורתי תורת אמת, והשכינה תהא שורה בקרבם. והמה עזבו את תורתי ולא הלכו בה, פירוש, תחילת ההליכה ברוחניות התורה ממדרגה למדרגה כדי שתדבק הנשמה בעצמות קדושת התורה. לא הלכו בה, דהיינו לא הלכו בה לשמה, בשעה שבאו לפתוח בעסק התורה ולברך לפניו יתברך ולהודות לו על נתינת התורה לעמו ישראל, כדי שיהיו דבקים בקדושתה ובשכינתו יתברך. והוא המכוון בברכת אשר בחר בנו, על אשר קרבנו לפני ה' סיני ונתן לנו תורתו הקדושה, כלי חמדתו שהיה משתעשע בה בכל יום, כדי שתדבק נשמתו בעצמות קדושת התורה ורוחניותה, ולהוריד השכינה בקרבנו. לא הלכו בה - לעסוק בדברי תורה לשמה, כי בזה נענשו שנסתלקה השכינה מן התחתונים, ואז אבדה הארץ נצתה כמדבר מבלי עובר, כלומר נחרבה ונשארה חומרית מבלי עובר שם קדושת השכינה, כי נסתלקה השכינה לגמרי מן הארץ ועלתה לה למעלה. עכ"ל.

ובא וראה מה שכתב בזוהר הקדוש (ואתחנן דף רסח). [בתרגום]: השכינה אינה יושבת ושוכנת בארץ בעם ישראל, אלא רק בכח לימוד התורה וכו'. שכל זמן שהתורה נמצאת כאן בארץ, ועם ישראל הוגה ולומד בה, יכולה לעמוד השכינה בעולם. ומי שמונע את התורה מהשכינה, כמו מי שלוקח מזונות של האשה ומונע אותה מלאכול לחם חוקה, ונשארת ח"ו כאלמנה, ע"כ.

הנה לפנינו לשון הזוהר הקדוש, שרק בכח התורה שוכנת עמנו השכינה, ולימוד התורה הוא חיותה ומזונה. כלומר, התורה היא חיות השכינה, וא"כ היא חיות העולמות כולם. וצריך לדעת, כי החיות והאור והדבקות והשראת השכינה ועריבות וידידות אור התורה - מיתה ומוות אל הקלי' והס"א והמחלות והאסונות, ולכן צריכים אנחנו בכל כוחנו לזכות למתיקות התורה,

כי בכח התורה יתמתקו הדינים, וממש יתהפך ברגע להיות איש אחר, לבו רחב ושמח ממתיקות התורה, טעמו וראו כי טוב ה'.

היא שורש כל העולמות

וכתב רבנו "נפש החיים" (שער ד' פ"י): והענין, כי התורה הקדושה היא דבורו יתברך, ובמאמר פיו יתברך במעשה בראשית, נבראו העולמות כולם. שע"י סידור גלגול צירופי האותיות ע"פ סדר הרל"א שערים פנים ואחור שבמאמר בראשית ברא וכו', נאצלו ונבראו העולמות עליוני עליונים רבי רבון, בכל סדר מצבם ופרטי ענייניהם וכל הנכלל בהם. וכן בכל מאמר ומאמר שבו על דרך הנ"ל נבראו כל פרטי המינים והעניינים שבאותו הסוג שעליו נאמר אותו המאמר.

כמו שכתב בזוהר הקדוש (תרומה דף קסא). וזה לשונו [בתרגום]: שכאשר ברא הקב"ה את העולם, הסתכל בה בתורה וברא את העולם. ובתורה נברא העולם כמו שהעמידוהו. שכתוב (משלי ה, ל): ואהיה אצלו אמון, בי ברא הקב"ה את העולם שעד לא נברא העולם הקדימה התורה וכו'. וכאשר רצה הקב"ה לברוא את העולם, היה מסתכל בתורה בכל מילה ומילה ועשה אותה אומנות של העולם, בגלל שכל הדברים והמעשים שבכל העולמות - בתורה הם. בתורה כתוב בה: בראשית ברא וכו', התבונן במילה זו וברא את השמים. כתוב בה: ויאמר אלהים יהי אור, התבונן במילה זו וברא את האור. וכן בכל מלה ומלה שכתוב בה בתורה, הסתכל הקב"ה ועשה אותה מילה. ועל זה כתוב: ואהיה אצלו אמון, ובאופן זה כל העולם נברא, ע"כ. ולכן כל התורה בכלל, וכל העולמות כלליהם ופרטיהם וסידורם וכל ענייניהם, כולם כלולים ורמוזים בעשר המאמרות של מעשה בראשית.

התבלין היחיד נגד היצה"ר

כתב אדונינו הרמח"ל בספרו "מסילת ישרים" (פ"ה, ד"ה הנה מפסידים): והחכמים עליהם השלום אמרו (אבות פ"ד, משנה י') הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה. כי הנה העסק מוכרח הוא לאדם לצורך פרנסתו, אך ריבוי העסק אינו מוכרח שיהיה כל כך גדול - עד שלא יניח לו מקום אל עבודתו. על כן נצטוינו לקבוע עתים לתורה. וכבר זכרנו, שהיא המצטרפת יותר לאדם לשיגיע אל הזהירות, וכמאמר רבי פינחס (עבודה זרה כ:): תורה מביאה לידי זהירות, וזולתה לא יגיע אליו כלל. והוא מה שאמרו זכרונם לברכה (אבות פ"ב, משנה ה) ולא עם הארץ חסיד. וזה, כי

הבורא יתברך שמו שברא היצר הרע באדם, הוא שברא התורה תבלין לו, וכמו שאמרו זכרונם לברכה (קידושין ל:): בראתי יצר הרע - בראתי לו תורה תבלין.

והנה פשוט הוא, שאם הבורא לא ברא למכה זו אלא רפואה זו, אי אפשר בשום פנים שירפא האדם מזאת המכה בלתי זאת הרפואה. ומי שיחשוב להנצל זולתה, אינו אלא טועה. ויראה טעותו לבסוף כשימות בחטאו. כי הנה היצר הרע באמת חזק הוא באדם מאד, ומבלי ידיעתו של האדם, הולך הוא ומתגבר בו ושולט עליו. ואם יעשה כל התחבולות שבעולם ולא יקח הרפואה שנבראה לו שהיא התורה, כמו שכתבתי, לא ידע ולא ירגיש בתגבורת חוליו אלא כשימות בחטאו ותאבד נשמתו. הא למה זה דומה? לחולה שדרש ברופאים והכירו חוליו, ואמרו לו שייקח סם זה. והוא, מבילתי שתקדם לו ידיעה במלאכת הרפואה, יניח הסם ההוא וייקח מה שיעלה במחשבתו מן הסמים, הלא ימות החולה ההוא ודאי! כן הדבר הזה. כי אין מי שמכיר בחולי היצר הרע ובכוחו המוטבע בו - אלא בוראו שבראו, והוא הזהירנו שהרפואה לו היא התורה. מי אפוא יניחה וייקח מה שייקח זולתה ויחיה, ודאי שחושך החומריות ילך ויגבר עליו מדרגה אחר מדרגה, והוא לא יבין עד שימצא שקוע ברעה ורחוק מן האמת הרחק גדול, שאפילו הרהורי דברים לא יעלו על לבו לבקש האמת.

אך אם הוא עוסק בתורה, בראותו דרכיה, ציוויה ואזהרותיה, הנה סוף סוף מאליו יתחדש בו התעוררות שיביאהו אל הדרך הטוב. והוא מה שאמרו זכרונם לברכה (ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז; איכה רבה פתיחות; ילקוט שמעוני ירמיהו רמז רפב): הלואי, אותי עזבו ותורתי שמרו, שהמאור שבה מחזירו למוטב. עכ"ל.

התורה - אור ממש

וב"דרך עץ החיים" (בריש הספר) כתב עוד הרמח"ל: וזה תראה, כי שניים הם בתכונה אחת נבראו: שכל האדם, והתורה המשכלת אותו. על התורה נאמר (ירמיה כג, כט): "הלא כה דברי כאש נאם ה'", והודיענו בזה, כי אמת הדבר שהתורה היא ממש אור אחד נתן לישראל לאור בה, כי לא כחכמות הנכריות וידיעות החול, שאינן אלא ידיעת דבר מה אשר ישיג השכל בטרחו, אך התורה הנה קודש היא, אשר לה מציאות גבוהה בגבהי מרומים, וכאשר יעסוק בה האדם למטה - אור היא אשר תאיר בנשמתו להגיע אותו אל גנוי מרומים, גנוי הבורא יתברך שמו, בדרך הארה ופעולה חזקה אשר היא פועלת בה. והוא דבר החכם (משלי ו, כג): "ותורה אור" - אור ממש ולא חכמה לבד, ולא שמראה אור בדרך דמיון, אלא אור ממש, כי זו מציאותה למעלה, ובהיכנסה בנשמה, יכנס אור בה כאשר יכנס ניצוץ השמש באחד הבתים. עכ"ל.

מתוך שלא לשמה יבוא לשמה

עוד אביא לפניך דברי הזוהר הקדוש (שם), ומאהבת הקיצור נתרגם את לשונו הטהורה: רבי אבא היה מכריז: מי רוצה עושר? מי רוצה אורך ימים לעולם הבא? שיבוא וישתדל בתורה. היה שם רווק אחד, בא אליו ואמר לו: רבנו, אני רוצה לעסוק בתורה שיהיה לי עושר. אמר לו: בודאי, בא ותלמד. לימים, בא אליו אותו תלמיד, ואמר לרבי אבא היכן העושר שהבטחת? אמר רבי אבא: שמע מינה שלא לשם שמים הוא לומד, ורצה ח"ו להענישו. שמע קול אחד מן השמים האומר לו שלא להענישו. בינתיים, בא אדם אחד וכוס של פז זהב בידו, ואמר לו: אני רוצה בכוס זו לזכות בתורה, מי שלומד - אני אתן לו עושר, ואכן הוא נתן אותה לרווק שעסק בתורה, וכך ישב ועסק בתורה בחשק גדול.

לימים, נכנסה באותו תלמיד מתיקות ועריבות התורה בתוך מעיו, ישב אותו תלמיד ובכה, אמר: מניח אני חיי עולם ולקחתי חיי שעה?! אינני רוצה את הכלי הזה, אלא אלמד לשם שמים בלי כסף, כי הבין ערך התורה שלא יערכנה כלי פז וכו', והוא ר' יוסי בן פזי, שזכה לכתר תורה הוא ובניו אחריו.

ולכן צריכים אנחנו לחוס על נפשינו ללמוד תורה ולהגות בה יומם ולילה, ואין לנו דבר יקר לנפש ולנשמה להאיר אותה ולתקנה, אלא אך ורק לימוד התורה.

מתנה טובה

בכל יום אנחנו אומרים בברכות התורה: "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו", כלומר הדבר החשוב ביותר בעולם והיקר ביותר זה - התורה הקדושה, שנותנת חיים לאדם בעולם הזה ובעולם הבא, כמו שאנו אומרים בתפילת ערבית: "כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה". כל העולם יודעים שהקב"ה בחר בנו, כי את המתנה הטובה ביותר בעולם שהיא חיות כל העולם - התורה הקדושה, נתן לנו, לעם ישראל.

הסובל עול תורה ומצוות נקרא צדיק

בספר החיים (ספר זכויות פ"ו) הביא רמז נפלא בצורתה של האות 'צדיק', כי היא בנויה מהאות 'נון' ועליה אות 'יוד', והיינו כי הנון תרמוז על הנפילה, ואף ל-'נופל' זה יש תקנה אם יטה שכלו לסבול על גוו את האות 'יוד' הרומז ליהודי ויהדות, כלומר לסבול עול היהדות - בתורה ומצוות מהיום והלאה, בזה ייקרא 'צדיק'. ולא יאמר הן אבדתי - כבר פרקתי מעלי מעט

עול תורה ומצוות, א"כ אפרקנו לגמרי, אלא יטה שכמו לסבול מכאן ואילך. ורק 'פריקת' בהמה באה ע"י הורדת המשא, אבל יהודי צריך להרבות במשא ולא להתיימש.

להחזיק בתורה בכל עוז

וכשהאדם מתחיל לעסוק בתורה - קשה לו. משל לאדם שלוקח חבית של מים על הראש, בודאי שיהיה קשה לו, ואם ייקח עוד חבית - יהיה קשה לו יותר, אבל אם יכנס לתוך המים - יהנה. כך התורה, בהתחלה אמנם קשה, אבל כשיכנס לתוכה תהיה לו שמחת חיים עצומה.

וסיפרו בגמרא (נדרים נא.), שרבי היה מוכן לרקוד לבר קפרא בפני כל האנשים שבאו להיות עמו בשמחת חתונת בתו, רק בשביל שיאמר לו בר קפרא פירוש של מלה בתורה.

עוד ראה מה שכתב בזוהר הקדוש (וישלח דף קס"ח), שכל מי שמשתדל בתורה - מושך עליו חיים עליונים, חיים בזה העולם, חיים בעולם הבא, ומתחזק ואוחז בעץ החיים, ונותן כח וחוזק לשכינה הקדושה. רבי שמעון אמר: כל אותם העמלים בדברי תורה ומשתדלים בהם ומעיינים בהם, אותם לימודים ואותה תורה שעמל בה, עומדת לפני הקב"ה ומרימה קולה, ונעשית סגור עליו לפני הקב"ה ע"כ.

דרך הלימוד

ומי שומע דברים אלו ולא יחוס על נפשו היקרה להגות בתורה יומם ולילה. ולכן צריך להקפיד ללמוד בכל יום ויום שיעור גמרא, דף אחד גמרא רש"י תוס' רא"ש ועוד, ויחזור עד שיהיה בקי בו, ואח"כ כשהולך בדרך יעביר הדף במוחו, ובשוכבו על מיטתו לישון - יחזור עוד ועוד, ובסוף כל שבוע יחזור על כל מה שלמד באותו שבוע, ובסוף כל חודש יחזור מה שלמד כל אותו החודש, וכך יעשה עד שיהיה בקי בכל הש"ס. וכן יקבע לו שיעור בטור שולחן ערוך ובית יוסף, עד שיהיה בקי בכל חלקי השולחן-ערוך, וחזור והולך עד שיעלה חימוד ועריבות ונעימות התורה במעיו, ותשבע נפשו באור וחיות התורה, כי התורה היא מזון הנפש והחיות שלה.

ודברי תורה יהיו שמחים לפניך כנתינתם מסיני, ואז כשתמלא כרסך בש"ס ופוסקים, תיקח לך איזה שעות לעסוק בסתרי תורה, בזוהר הקדוש ובעץ החיים וכו', ותטחן טוב את הדברים להסיר כל המוץ והתבן והקושיות שבתורה, עד שיהיו כל דברי התורה אצלך ברורים כסולת נקיה, עד שמרוב אור התורה ומתיקותה תשכח אפילו כמה ימים לאכול, כמו שהיה אצל גאוני

עולם כהגר"א וכדו', כי האור שבתורה משביע את הנשמה, ולא מרגישים כלל שצריכים להתעסק בהבלי העולם.

ה' יזכנו לעסוק וללמוד תורה בתמידות, ונזכה להיות עמלים בתורה אמן כן יהי רצון.

"דְּבַר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶמְרָתְ אֵלָיו בְּהִעָלֹתְךָ אֶת הַנֵּרֶת אֶל מֹזֶל פְּנֵי הַמִּנְוָה יֵאָרֶוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת" (ח, ב).

פני האדם כמנורה

בזמן בית המקדש היתה לנו המנורה, שהיה נמשך ממנה אור רוחני - אור הגנוז. ואותו אור - היה מאיר את נשמות ישראל והיה מקדש אותן.

כיום אין לנו את המנורה שתקדש אותנו, ואף אסור לנו לעשותה, כפי שציווה הכתוב (שמות ל, לו): "ובמתכונתה לא תעשו". ולכן העבודה שלנו היא, לתקן את המידות בעזרת ה' יתברך.

ולכן אמר: בהעלותך את "הנרות" - אותיות תורה נ', לומר, שבכדי להגיע לתורה ולמעלת נ' שערים, צריך להעלות ולקדש את הנרות. וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (מנורת המאור פי"ח) כי לכל אדם יש שבעה נקבים בראש, ובהם ארבעת החושים שבראש, והם כנגד שבעה קני המנורה, והאדם מתקדש על ידם.

וסדר שבעה קני מנורה הם: הנר האמצעי - כנגד הפה. ב' נקבי החושים סמוכים זה לזה, העיניים הם ב' נקבים נבדלים זה מזה. האזניים הם הכי נבדלים ורחוקים, וכולם ניזונים ומאירים מהנר האמצעי. כי על הפה נאמר (קהלת ו, ז): "כל עמל האדם לפיהו", והם משמשים לארבעת החושים: ראייה, שמיעה, ריח, דיבור, והם כנגד ארבע אותיות הוי"ה ברוך-הוא.

ובאלו החושים, אם האדם מקדש אותם, אזי גורם הוא לייחד את שם הוי"ה ברוך הוא. והרמז לזה, כי הנה התיבות: אדם [45], ראייה [216], שמיעה [425], ריחא [219], דיבור [222], עולים בגימטריא עם הכולל: 1128. כמנין: שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד [1128]. אשר בפסוק זה אנחנו מייחדים את שמו יתברך, וממליכים אותו על כל אבר ואבר שלנו.

ולכן, צריך האדם לשמור מכל משמר את הנרות הללו שהם קודש, ואין לנו רשות להשתמש בהם בדברים האסורים ח"ו. וזהו שאמר הכתוב: "וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל אהרן" וכו'.

'וידבר' - הוא לשון "הנהגה", כמו שאמר הכתוב (תהלים מז, ד) "ידבר עמים תחתינו", וכן "מדברנא דאומתיה" (כתובות יז). כי האברים הם המנהיגים את הגוף.

'לאמר' - ראשי תיבות של ארבע קליפות קשות שצריך האדם להתגבר עליהם, שהם ב' קלי' זכרים וב' נקבות. ונודע, כי קליפת הנוק' יותר חזקה מהזכר, והסדר שלהם הוא: לילי"ת והזכר שלה, הוא השר של אדום הנקרא ס"מ. וכן מחל"ת והזכר שלה, הוא שר של ישמעאל הנקרא רה"ב. ורמוזים הם בראשי התיבות לאמ"ר - לילי"ת, אדו"ם, מחל"ת, רה"ב. והרמוז בזה, שאם האדם מכניע אותם, אזי אינם שולטים בו, וכך הוא מקדש את ארבעת החושים הנ"ל.

ואם אדם זוכה להדליק ולהאיר את החושים הללו בשמן זית זך, שהם סוד המוחין שבחכמה, שבהם מתלבשת הנשמה והמוחין שלה בקדושה, גורם שאור החושים היוצאים מהנקבים שהם שבעת הנרות, יהיו זכים וצלולים.

ללמוד תורה ברציפות

והנה, המנורה היא הקנה האמצעי שכל ששת הקנים תלויים וקשורים בו, והוא עץ החיים שהיא התורה הקדושה. וכל הששה קנים ניזונים מהקנה האמצעי שהוא רומז לתורה הקדושה, וצריך שהלימוד בה יהיה מקשה אחת, שלא יפסוק באמצע לימודו ח"ו לדברים בטלים. וכמו שאומרת הגמרא בחגיגה (יב:) על המפסיק ממשנתו, שמאכילים אותו גחלי רתמים, כמאמר הכתוב (איוב ל, ד): הקוטפים מלוח עלי שיח שורש רתמים לחמם. כלומר, אותם הקוטפים ומפסיקים מהתורה שניתנה בשני לוחות הברית בעבור שיחה בטלה ח"ו, אזי מאכילים אותם גחלי רתמים. לכן - "מקשה תיעשה המנורה".

הנשמה נהנית מהאור

וכתב רבנו בחיי, כי ידוע הוא שהנשמה נהנית מהדלקת הנרות והיא מתהלכת בעידוני ההוד והשמחה, מפני שהיא עצמה באה מן האור הגדול הרוחני. ומן הטעם הזה - נמשכת אחר האור שהוא מינה, אע"פ שהוא גשמי, לעומת הנשמה שהינה אור רוחני זך ופשוט.

המנורה כמשל לאדם

וה'אלשיך' הקדוש כותב: ועשית "מנורת" - הוא האדם שהוא כמנורה, והוא מוכן לקבל אור להאיר בעולם הבא על ידי תורה ומצוות ומעשים טובים.

ועל כן המנורה היא ח"י טפחים - כמידת אדם בינוני, ועם היותו חומר עכור, יעשה עצמו יקר וחשוב כזהב. כלומר, שיהיה טהור מכל סיג לכלוך עוון ואשמה לקבל האור העליון.

מקשה תיעשה המנורה - ע"י ההקשות שמקיש בקורנס. והוא רמז לקבלת הייסורים, להתיך ולמרק כל חלאת העוונות, וכולה גוף זהב אחד בלא חתיכות, כי הייסורים ממרקים מכל גופו של האדם את הזוהמה והפגמים שפגם בעולמות העליונים.

קני המנורה רומזים לתורה

והנה אמרו רבותינו (בבא בתרא כה): "הרוצה להחכים ידרים, להעשיר יצפין". ופירש מו"ר הרי"ח הטוב, כי הנה יש במנורה שבעה קנים, וכנגד זה התורה אשר היא שבעה ספרים, שכן הפסוק (במדבר י, לה): "ויהי בנסוע הארון" הוא ספר בפני עצמו (עיין שבת קטז.).

ובא לרמוז, כי ע"י עסקם בתורה שהיא שבעה ספרים, יזכו לקבל שפע חכמת התורה מכח מצות הדלקת המנורה, שהיא שבעה קנים, שבעה עמודים.

וזהו שכתוב (משלי ט, א): "חכמות" - התורה, "בנתנה ביתה" - הוא בית ישראל, "חצבה עמודיה שבעה" - הם שבעה קנים שבמנורה. וזה שאמר דוד המלך בתהלים (ק"ט, ק): "מזקנים אתבונן", כלומר **מז' - קנים** שהיא הדלקת המנורה הבנויה משבעה קנים - אתבונן ואבין בתורה הקדושה, ואקנה חכמה בינה ודעת, יען "כי פקודיך" - שהיא התורה שיש בה שבעה ספרים, "נצרת".

וכעין זה פירש הרב "זרע בירך" (חלק א' פרשת בהעלותך) בשם רבנו האריז"ל, שהמנורה - כלליה ופרטיה רומזים לתורה. וכתב בשם הרב הגדול מהר"ר אברהם זל"ה, כי בעבור זה חילקו את הטבת הנרות לשניים; חמשה לבד ושנים לבד, כאשר לימדנו אב"י משמיה דגמרא. כי המנורה רומזת לתורה שהם חמשה ספרים, ונחלקת לשבעה ספרים. ועוד, כי שני נרות בצרוף החמשה - הם שבעה, לרמוז, שהתורה התלבשה בחמשה חומשי תורה שהם עתה חמשה ספרים, ולעתיד לבוא יהיו שבעה, כי אז יהיו צירופי שמות הקודש. ולכן, הטבת חמשה נרות לבד והשנים לבד, לרמוז כי היום הם חמשה ספרים, אך השניים הנוספים גנוזים עתה בתוכן, ולעתיד לבוא יתגלו.

המנורה - סגולה להצלחה

ממשיך רבנו הרי"ח הטוב וכותב: והנה צורת המנורה עצמה - מסוגלת להצלחה. דהיינו, אם יצייר האדם לפניו צורת המנורה - יצליח [עיין מה שהארכנו בזה להלן]. לכן, שלמה המלך עשה עשר מנורות בהיכל, אע"פ שלא היה מדליק בהם אלא במנורה שעשה משה רבנו

במשכן. והיינו, כי ציור המנורה לבד הוא מסוגל להצלחה, וכיון בזה להמשיך לבית המקדש שפע הצלחה מעשר ספירות ומשם לכל עם ישראל.

הארה לשכינה ולנשמה

והנה, הנשמה נקראת 'נר', שנאמר (משלי כ, כז): "נר ה' נשמת אדם". וכן התורה והמצוות נקראות 'נר' שנאמר (משלי ו, כג): "כי נר מצוה ותורה אור". אמר הקב"ה: אם אתה משמר את נרי שהיא התורה הקדושה, אני משמר את נרך שהיא הנשמה.

ואמר הכתוב: "בהעלותך את הנרות", כלומר, אם אתה רוצה ליתן עילוי לנשמתך הנקראת נר, צריך אתה לקיים "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות", שהם שבעה האברים שבאדם, א. שתי עיניים, ב. שתי אזניים, ג. הפה, ד. הידיים, ה. הרגליים, ו. ברית קודש, ז. השיניים, שלא יסורו ממצוות ה'.

והנה "נר דולק" גימטריא: השכינה. לומר, שע"י שמדליקים את הנרות, אם של שבת, אם של חנוכה ואם של בית הכנסת, מאירים בזה את השכינה הקדושה, ומוסיפים הארה בנרות של מעלה, וגורמים לסילוק הס"מ.

המנורה נרמזת בראש כל חומש

ולפלא הוא, כי מצינו שהמנורה רמוזה בראש כל חומש מחמשה חומשי תורה, שכן בספר בראשית כתיב: "בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ" - והם שבע תיבות כנגד שבעת קני המנורה.

ובספר שמות: "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו" - אחת עשרה תיבות, כנגד אחד עשר כפתורים שבמנורה.

ובספר ויקרא: "ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר" - תשע תיבות, כנגד תשעה פרחים.

ובספר במדבר: "וידבר ה' אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחודש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר" - שבע עשרה תיבות עם הכולל, כנגד י"ח טפחים שהם גובה המנורה.

ובראש ספר דברים: "אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל" וכו' - כ"ב תיבות, כנגד כ"ב גביעים שבמנורה.

והתורה רמוזה זאת בתחילת כל ספר וספר, בבחינת (תנא דבי אליהו רבא פ"א) דרך ארץ קדמה לתורה, ללמדך שקודם יש לשמור על החושים הרמוזים במנורה כאמור.

רמז לימי העומר ומתן תורה

הסך הכולל של חלקי המנורה הוא מ"ט. וכך הוא החשבון: שבעה קנים, י"א כפתורים, ט' פרחים, כ"ב גביעים, סך הכל - מ"ט. ורמז יש בזה לימי העומר, שבהם תוקנו ז' מדות שכל אחת כלולה מכולם, הרי סה"כ מ"ט בחינות. ושער החמישים - הוא חג מתן תורה, שאז זוכים לתורה שהיא בחינת מקשה אחת זהב טהור.

שבעת קני המנורה מכוונים כנגד שבעה כוכבי לכת

ובמדרש (אוצר המדרשים עמ' 479) מובא, כי שבעת קני המנורה מכוונים כנגד שבעה כוכבי לכת המשוטטים בכל הארץ. והנה, שבעת כוכבי לכת הם כמו נרות ברקיעים, ומנהיגים את העולם השפל הזה שאנחנו נמצאים בו. והנר האמצעי הוא כנגד גלגל חמה, שהוא אמצעי לשבעת כוכבי לכת על דרך שצ"ס חנכ"ל [שבתאי, צדק, מאדים, חמה, נגה, כוכב, לבנה]. וכן היום הרביעי הוא האמצעי בשבעת הימים, ועל כן נבראה החמה ביום הרביעי.

כשהוקם המשכן למטה - הוקם המשכן למעלה

וצריך שיהיו ג' קני המנורה מכאן וג' קני המנורה מכאן ופונים אל האמצעי, והוא פונה 'אל עבר פניה' - שהיא כנגד קדש הקדשים. ואמרו רבותינו ז"ל, כי בעת שהוקם המשכן למטה - הוקם המשכן למעלה. וכן הוא אומר (שמות טו, יז): מכון לשבתך פעלת ה'.

וזהו שרמז הקדוש ברוך הוא למשה (שמות כה, ח): "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". מדוע לא נאמר 'בתוכו' בלשון יחיד, אלא בתוכם? אלא בזה רמז כי הוא שוכן בעליון ובתחתון. ולא היה יכול ה' לשכון כבוד בבית המקדש למעלה עד שיעשה משכן למטה, ולכן אמר ה' אל משה 'ועשו לי מקדש' למטה כנגד משכן העליון, אז 'ושכנתי בתוכם' - בשני מקדשים שלמעלה ושלמטה.

המנורה של מטה מכוונת כנגד מנורה של מעלה, והמזבח של מטה כנגד מזבח של מעלה. ואמר הקב"ה לאהרן: כאשר אתה מדליק את המנורה למטה, תדליק גם למעלה. לפי שהמנורה של מעלה היא מול מנורה של מטה, ושם יאירו שבעת הנרות לעולם.

וכך כתב בזוהר הקדוש (פרשת בהעלותך דף קמט): בא וראה, בשעה שכהן גדול מתכוין להדליק נרות למטה, והיה מקריב קטרת סמים בשעה זו, הנרות העליונים מאירים והתקשר הכל יחד, ושמחה נמצאת בכל העולמות זה שכתוב (משלי כז, ט): שמן וקטרת ישמח לב.

רמז לעם ישראל מול האומות

ואמרו רבותינו במסכת שבת (דף כב:), וז"ל: "מחוץ לפרוכת העדות" וגו', וכי לאורה הוא צריך? והלא כל ארבעים שנה שהלכו בני ישראל במדבר, לא הלכו אלא לאורו! אלא, עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל. ומהי העדות? אמר רב: זו נר מערבי שנותן בה שמן כמידת חברותיה, וממנה היה מדליק ובה היה מסיים, עד כאן.

וכתב רבנו "האור החיים" הקדוש בפרשתנו על פי הדברים האלה, כי צוה ה' להאיר אל מול פני המנורה, שהוא נר המערבי, להראות כל נר ונר שלא בא אלא בשביל עדות אשר יגיד נר הפונים אליו כולם להראות ניסו. ובדרך רמז, ירמוז בשבעה נרות לאומות העולם שהם שבעים אומות, כל אחד ירמוז לכלל העשירי, ורמז כי כולן מאירים לנוכח המערבי שהם ישראל, שהם בחינת המערב כידוע ליודעי חן.

ורמז גם כן שכולן כלים, ונר ישראל לא יכבה, ותמצא שהארת הנרות אינה אלא בלילה, והוא סוד הגלות שנקראת לילה, מה שאין כן בבא זמן הישועה המתייחס לבוקר כתיב (ישעיהו כא, יב): אתה בקר וגו', יכבה נר האומות ויישאר מכללותם נר ישראל, שהוא הולך ואור עד נכון היום.

גם רמז במצות "הדלקת הנרות", שיכוין המדליק בהדלקתם שתהיה הארתם למול פני המנורה, שהכל יהיו לצרכי ישראל המתייחס להם שם 'פנים', כידוע למבינים, עכ"ל.

משה עשה כנגד ז' אומות ושלמה כנגד שבעים

ובספר "ליקוטים מפרדס" כתב: בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות. ויש לדקדק, שהרי היה לו לכתוב: "יאירו ששת הנרות"? אלא יובן בהקדים, שבמנורה של משה היו בה שבעה נרות, ושל שלמה היו בה שבעים נרות, כי שלמה שלט בשבעים אומות, ומשה לא עקר אלא שבעה עממין.

והענין, כי כל אומה יש לה אור מלמעלה, ומלאך מאיר ומשפיע לאומתו. וכשישראל מדליקין מלמטה - מכבים את אותם הנרות שלמעלה, דוגמת מה שמדליקים הנר התחתון,

וכבה נר שלמעלה ממנו. וכך היה בימי משה, שלא רצה לכבות אלא רק שבע אומות, ואמר הפסוק: 'אל מול פני המנורה' - העליונה, 'איירו שבעת הנרות' - התחתונות, והם יכבו את האורות של שבעה עממין. אבל בימי שלמה, עשה שבעים נרות, בכדי לכבות את אורן של שבעים אומות, עכ"ל.

והנה, אותן שבעים נרות שעשה שלמה המלך ושלט על שבעים אומות וכיבה את אורם, רמוזים בפסוק: "וזה מעשה המנורה". "וזה" עולה בגימטריא: י"ח, כי גובהה של המנורה היה י"ח טפחים. "מראה" עולה בגימטריא: גכריאל, ללמד שגכריאל הראה לו למשה דמות המנורה. "כן עשה" - כ"ן נרות עשה שלמה בעשר המנורות: "עשה" בגימטריא: שלמה.

רצה לזכות את ישראל

ולמה נסמכה פרשת בהעלותך לענין שלמעלה, דכתיב (לעיל ז, פט): ובבוא משה אל אהל מועד, ולהלן (שמות לד, לד) הוא אומר "ובבא משה וגו' יסיר את המסוה". לומר לך, שאין הקב"ה צריך לאורן של ישראל, שהרי משה קרן עור פניו בדברו אתו, אלא לזכות את ישראל - הרבה להם תורה ומצוות. מכאן אמר רבי חנניא בן עקשיא, רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות.

אמר הקב"ה: אם שמרתם נרות של שבת - אני מראה לכם נרות של ציון. תדע כמה חביבה מצות נרות, שאף על פי שאין צריך לאורה, מכל מקום ציוה - בהעלותך את הנרות. (ילקוט הראובני).

עבודת המנורה - הצלה עתידית

"והנה עלה זית טרף בפיה" (בראשית ח, יא). לולי שהעיר הקב"ה את רוח הכהנים שהיו מדליקים נרות בשמן זית, אז אבדה פליטת יהודה מן העולם. למה נסמך 'ויקחו אליך שמן זית' לפרשת מועדים? ללמד, שהיו ישראל עתידים להתחדש יום טוב להם על עסקי השמן, ואי זה? זה חנוכה. (זוהר חדש, נח דף מ.).

"בְּהֶעֱלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת" (ח, ב).

בהעלותך - ב' מעלות

רבנו יוסף חיים ע"ה אומר: "בהעלותך" - ב' מעלות שצריך האדם לדעת ולזכור תמיד, האחד: שהכל הוא מאת ה' יתברך וכל מה שנעשה זה בהשגחת ה'. וכמו המעשה

המובא בגמרא (חולין דף ס.) אודות בת המלך שאמרה לרבי יהושע בן חנניה: כתוב (תהילים קד, ג): "המקרה במים עליותיו", א"כ אלקיכם נגר הוא, תתפלל אליו שיעשה לי פלך שטוויין בו חוטים! התפלל עליה - ונעשתה מצורעת.

והיה מנהג באותו מקום שמי שיש לו צרעת יושב בשוק עם פלך וטווה חוטים, כדי שאנשים יראו אותו ויבקשו עליו רחמים, וכך עשתה אף היא. אחרי כמה ימים עבר שם רבי יהושע ושאל אותה: האם הפלך טוב? אמרה לו: תגיד לאלוה שלכם שיקח את זה בחזרה. אמר לה רבי יהושע בן חנניה: מדתו של הקב"ה, שהוא רק נותן ולא לוקח בחזרה.

וניתן לרמוז כי הפלך הוא עגול, והפלך מסתובב רק כאשר מיישהו מסובב אותו. ועל כן היא אמרה לו: אני רוצה סימן מובהק שהקב"ה הוא המסובב את הכל, כמו הפלך הזה שהאדם מסובב אותו. התפלל עליה ונעשתה מצורעת, ואף שהיא בתו של הקיסר ואוכלת רק מאכלים טובים ויש לה רופא צמוד, מכל מקום חלתה במחלה קשה זו. או אז הבינה שהכל הוא מאת ה', והוא משגיח על כל העולם, ומסבב את הסיבות, וע"פ גזירתו באה הצרעת על בת המלך.

והמעלה השניה, שיהיה אהבה ואחוה בין כל ישראל, ויחשב כאילו כולם אחד.

וזהו שכתוב: "בהעלותך" - ב' העלותך, שתי מעלות שצריך לדעת. דבר ראשון: "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות". "פני המנורה" זה הקב"ה, הוא המנורה הגדולה הנותנת אור לכל הנשמות. "יאירו שבעת הנרות" - אלו שבעת ימי השבוע, שכל חיותם היא מהקב"ה. ועוד: "מקשה זהב עד ירכה עד פרחיה מקשה היא" - כשם שקניה, כפתוריה ופריחיה, הכל מקשה אחת, כך עם ישראל צריכים להיות מקשה ובאחדות אחת, ובכך הם מתעלים.

וכאשר נתבונן נראה, כי הקב"ה הטביע בעצם הבריאה, שכל אחד צריך לשני ואיש את רעהו יעזור. שהרי לכל אחד יש מעלה שאין לחבירו, וכאשר האחד מסייע לשני, נמצא שלכולם יש מהכל.

משל לאחד שהלך עם בנו לעיר דרך המדבר, והבן היה עדיין קטן, והיה קשה לו ללכת דרך ארוכה כזו. מה עשה אביו? הרים אותו על כתפו והלך אתו. כאשר הגיעו לעיר, כבר היה מאוחר, ושומר העיר נעל את השערים. הלך האיש סביב לחומה ולא מצא פתח להיכנס, עד שראה במקום אחד חור קטן, אבל הוא לא יכול היה להיכנס משם. אמר לבנו: ראה! עד עכשיו אני הולכתי אותך, אבל עכשיו רק אתה יכול לעזור לי, אם תיכנס בפתח הקטן הזה ותראה שבתוכו מונח המפתח של השער, וכך נוכל לפתוח את הדלת.

נמצא, שלפעמים אף הגדול צריך את הקטן. ובכך שכל אחד מושיט ידו ומסייע לזולתו, נמצאת השלימות בין כולם. (דרש יהודה).

לקרב את נשמות ישראל לאביהם שבשמים

כתב רש"י, מדוע כתוב "בהעלותך" ולא "בהדלקתך"? אלא, מכאן שמעלה היתה לפני המנורה שעליה הכהן עומד ומטיב את הנרות.

וכבר מפורסמת קושייתו של הגה"ק בעל 'מלא העומר' זי"ע (בפרשתינו), לשם מה היה צריך מעלה, והרי גובה המנורה היה בסך הכל י"ח טפחים שהם שלוש אמות, וכל אדם יכול להגיע לגובה זה כדי להדליק, ומדוע היה צריך מעלה? ומתרץ, על פי מה שכתוב במשנה במידות (פ"ז משנה ב') שאסור לכהן גדול להגביה את ידו מעל הציץ, מפני קדושת השם שכתוב עליו. וכאן הכתוב מדבר באהרון הכהן, שהיה כהן גדול, ולכן היה צריך מעלה כדי שלא ירים ראשו מעל הציץ.

אמנם, הרה"ק מבוהוש זי"ע הסביר ענין זה - על פי דרשת חז"ל (מועד קטן יז.) "אם הרב דומה למלאך ה' צבאות, תורה יבקשו מפיו". ולכאורה קשה, שהרי לאדם יש מעלה על המלאכים, שהוא בבחינת "הולך" - עולה ומתעלה מדרגה לדרגה, ואילו המלאכים אינם מתקדמים אלא נשארים בבחינת "עומד" - באותה דרגה כל הזמן. ואיך יכול להיות שהרב שהוא "הולך" יהיה דומה למלאך שהוא "עומד"?

אלא, ביאר הרה"ק המגיד ממעזריטש זי"ע - שרב כזה שהוא באמת "הולך" ממדרגה למדרגה, ואף על פי כן לפעמים הוא עוצר ונהיה בבחינת "עומד", דהיינו, שיורד ממדרגתו אל העם בכדי להעלות ולקדם את הנפשות שזקוקות לחיזוק וקירוב - זהו הרב הדומה למלאך ה' שגם כן נקרא עומד, כי אינו דואג רק על עצמו, אלא רוצה לקדם ולהעלות את הנשמות הירודות, ורק מרב כזה - "תורה יבקשו מפיו", כי מצדיק כזה אפשר לקבל ברכות והשפעות.

וידוע מה שמובא בהרבה מהספרים הקדושים, כי בפסוק זה מרומזת עבודתו הנוספת של אהרון הכהן שהיה מטיב את הנרות, הרומזת לנשמות ישראל הרמוזות בתיבת "נר", כמאמר הכתוב (משלי כ, כז): "נר ה' נשמת אדם" - שהיה צריך להעלותם ולתקנם ולהאיר את נשמותיהם לתורה וליראת שמים.

וזה מה שמרמז לנו רש"י - "שמעלה היתה לפני המנורה" - לאהרון הכהן היה לו 'מעלה' מיוחדת, שעליה הכהן 'עומד' ומטיב את הנרות, שהיה מקרב את הבריות והיה בבחינת

"עומד", בכך שירד והשפיל את עצמו ממדרגתו הקדושה, ועמד כדי שיוכל להרים ולקרב את נשמות ישראל לאביהם שבשמים. (ניצוצי התורה עמ' תכב).

כי לא ידח ממנו נדח

לפני כמה שנים, היה מעשה נורא עם האדמו"ר כ"ק רבי אברהם אבא מפיטסבורג אשדוד, שהיה גר בעיר פייטסבורג בפנסילבניה, ואחד מאנשי שלומו השיא את בתו בניו יורק, והוא וכמה מאנשיו נסעו עם מטוס מפיטסבורג לניו יורק אל החתונה של החסיד.

באמצע הטיסה, נכנס המטוס למצב סכנה ואחד מהמנועים כבה, והיתה עת צרה, ובליט ברירה נחתו נחיתת חרום באיזה מקום ריק באמצע הדרך, שאין שם שדה התעופה להטסת אנשים, אלא 'מנחת' קטן בין שדות ויערות לצורכי הובלת יבול סחורה של פירות וירקות הגדלים במקום ההוא. ונאמר להם, כי צריך להמתין עד שיבא מטוס חדש לאחר ג' או ד' שעות.

האדמו"ר התחזק עם אנשיו בדברי אמונה ובטחון, ותוך כדי דיבור נזכרו, כי הגיע זמן מנחה גדולה ועדיף להתפלל כאן מלהמתין לבואם בניו יורק לזמן מאוחר, שם לא יהיה מקום מוכן לתפילה. והחלו לחפש בין הפועלים איזה מקום מיושב להתפלל שם. ושאלו את אחד הפועלים שנסע עם מלגזה, היכן יש כאן מקום רגוע לשהות שם להתפלל מנחה.

הנהג של המלגזה כששמע את שאלתם, תיכף נפל והתעלף. לא הבינו החסידים את שאירע, שכן זה היה נראה להם כגוי גמור, והתברר שהוא היה ממשפחה חסידיית מבורו פארק, וירד מדרכי התורה ונפל מדחי אל דחי, וכ"כ התרחק מהיהדות עד שנסע למקום המרוחק הנ"ל, שלא יראה שום יהודי לנגד עיניו.

בלילה ההוא לפני שבא האדמו"ר לשם, היה לו חלום קשה, אביו בא אליו וסיפר לו שהוא כבר בעולם האמת והיום הוא ה'אר-צייט' שלו, והוא מחויב משום כיבוד אב - להתפלל לפני העמוד בציבור. שאל הלה את אביו: 'האם אינך יודע את מצבי הנמוך מאד? איך תרצה שאתפלל לפני העמוד?' והשיב לאביו כמצחק: 'אם יהיה לי מנין אתפלל לפני העמוד...'

האדמו"ר הגיע לשם עם ח' אנשים, וזה האיש היה העשירי למנין! תיכף ומיד, עמדו שם להתפלל, והוא ניגש לפני העמוד להתפלל מנחה בציבור, ואמר קדיש לעילוי נשמת אביו. לאחר מכן, לקחו האדמו"ר אתו לניו יורק, וחזר להיות איש כשר.

להדליק אור בבתי כנסיות

כתוב במדרש הגדול (בהעלותך): על כן באורים כבדו ה' (ישעיה כד, טו) - מלמד שישראל חייבים להדליק אור בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שהם כמקדש. שנאמר (יחזקאל יא, טז): ואהי להם למקדש מעט. מה המקדש לא היה הנר נכבה בו, כן עם ישראל חייבין להדליק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, לפיכך הקב"ה מזהיר למשה שיזהיר את אהרן על פרשת הנרות.

"בְּהֶעֱלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת" (ח, ב).

הנרות - אלו הבנים

כתב בספר "קול יהודה" למרן ראש הישיבה מו"ר רבי יהודה צדקה זצוק"ל: בהעלותך את הנרות, רמז לחינוך הבנים שהם הם ה'נרות' של ההורים. אם רוצים וחייבים להעלות אותם אל מול פני המנורה, יאירו, כלומר, ילמדום בתלמודי תורה ובישיבות שיהיו למאורות, ואז יאירו בעולם הזה.

זוה תפקידו של כל יהודי - להעביר את תורת ישראל לבניו אחריו, כמבואר בתהלים (עח): "משכיל לאסף האזינה עמי תורתי הטו אזנכם לאמרי פי... לא נכחד מבניהם לדור אחרון... ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל אשר צוה את אבותינו להודיעם לבניהם, למען ידעו דור אחרון בנים יולדו ויספרו לבניהם".

הנה, המזמור הזה מלמד אותנו מה תפקידו של כל יהודי. כי התורה ניתנה לישראל למען יספרו לבניהם ויחנכו על דרך התורה, וכל יהודי שאינו מקיים זאת - הרי הוא מועל בתפקידו בתור אב. וכן אנו אומרים בקריאת שמע (דברים יא, יט): "ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם", ואחרי זה נאמר (דברים יא, כא): למען ירבו ימיכם, וכתב רש"י כי מכלל הן אתה שומע לאו, ה' ישמרנו.

"אֶל מֹל פְּנֵי הַמִּנְיָרָה" (ח, ב).

מנורה בדרום שולחן בצפון

בדרך העולם, שהשמש הירח והכוכבים מאירים בדרום, ומקום הישוב לצד צפון. כן האדם צריך להדמות לזו המנורה, הנרות שבבית - בדרום, וכנגדו השולחן בצפון, שכל מעדני עולם נמצאים בו.

"וַיַּעַשׂ כֵּן אֶהְרֵן אֶל מֹלַךְ פְּנֵי הַמִּנְחָה הָעֹלָה נִרְתִּיף בְּאֶשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" (ח, ג).

להגיד שבחו של אהרן שלא שינה

פירש"י: "ויעש כן אהרן" - מלמד שלא שינה. וידועה קושיית המפרשים, מה חידוש הוא בכך? וכי יעלה על דעתך שאהרן ישנה מציוויו של הקב"ה?!

אלא משל למה הדבר דומה? לאדם העולה בבנין רם ונישא בעל קומות הרבה, ומשהגיע אל הקומה הראשונה ניגש לחלון לראות את הנוף הנשקף לגד העיניים, וכן עשה גם כאשר עלה אל הקומה השניה. ובוודאי שכעת אותו הנוף יראה בעיניו באופן אחר, וכן בכל קומה וקומה תשתנה ה'תמונה' יותר ויותר.

ועל דרך זה ממש הוא בעבודת השם יתברך, כי מה מאוד צריך להיזהר מהרגילות ומהשגרה המכבה כל רגש רצון ותשוקה, ורק על ידי שמתעלה בעבודתו יתברך, אזי ניגש הוא אל המצוה באופן אחר, וממילא זוכה להתעוררות מחודשת. וזו היתה מעלתו של אהרן כהנא קדישא 'שלא שינה' - אלא בכל יום מצא טעם נוסף בעשיית רצונו יתברך, וכל יום ויום היו בעיניו כחדשים. (ע"פ חתם סופר).

אהרן השלים מעשה בראשית

אלא, פירש בספר "חנוכת התורה", ע"פ מה שאמרו במדרש (ילקוט שמעוני תהלים, רמז תריח) על הפסוק (תהלים א, ה): "על כן לא יקומו רשעים במשפט" וגו'. אמר הקב"ה לרשעים: אני אמרתי כן, ואתם לא אמרתם כן - "על כן לא יקומו רשעים במשפט".

ומדרש פליאה הוא, ולכאורה אין לו הבנה. אלא, נודעו דברי חז"ל (חגיגה יב). האומר שבמעשה הבריאה, בכל ששת הימים נאמר "ויהי כן", ואילו אצל בריאת האור, לא נאמר "ויהי כן". והטעם, כיון שאין ראוי לתת את האור הגדול לרשעים, לכן עמד הקב"ה וגנזו לצדיקים. נמצא, שזו כוונת המדרש: אמר הקב"ה אני אמרתי "כן", אני רציתי להוריד את האור לעולם הזה, ולכתוב בתורה "ויהי כן" - גם ביום הראשון אצל בריאת האור. אבל אתם ה'רשעים' אמרתם "לא כן", ובגללכם גזזתי את האור - "על כן לא יקומו רשעים במשפט".

והנה כתוב בספרי המקובלים, שע"י כוונת המנורה, משך אהרן את אותו האור הגנוז לבית המקדש. נמצא, שאהרן גרם שלא יהיה הבדל בין כל ימי בראשית שנאמר בהם "ויהי כן",

לבין היום הראשון שבו נברא האור, שכעת גם על זה שייד לומר ויהי כן, כי נעשה רצון ה', וירד אותו האור לעולם.

ולפי זה יבוארו דברי רש"י הפלא ופלא: "מלמד שלא שינה". פירוש, "ויעש כן" אהרן, כיון שגרם אהרן לעשות שיהיה "ויהי כן" גם ביום הראשון, א"כ מלמד "שלא שינה" - את יום הראשון מכל הימים, ובכולן נאמר "ויהי כן". ע"כ.

בעת שמתגלה אור הגנוז יבקש מה שצריך ומיד תעשה בקשתו

ואגב נאמר, כי איתא מהרה"ק רבי פינחס מקאריץ (אמרי פנחס השלם פר' בא), שהכל תלוי ב'אור הגנוז', ואיתא בזהר הקדוש (ויקרא דף פח ע"ב) שבכל יום יש רגע אחד שאז מתגלה אור הגנוז, ובאותו הזמן מתקבלים כל התפילות, ולכך איתא במדרש (עיי' דברים רבה, פ"ב ס"ב): קוה אל ה' - אפילו מאה פעמים, כלומר, כשאדם מתפלל על איזה דבר הרבה פעמים ואינו נענה יתפלל עוד ולא יתייאש. וביאור הדבר, כיון שהכל תלוי באור הגנוז וכבר אמרנו שבכל יום הוא מתגלה בעולם, ואפשר שיזדמן לו לאדם אותו עת שיתגלה האור ומיד נעשה בקשתו, כי דבר הגנוז אין יכולים לידע אימתי מתגלה, ומוסיף שם מכל מקום משמע קצת שבבוקר קודם נץ החמה מתגלה, ואז עת רצון לשאול כל אחד צרכיו.

גם כשהיה דבוק בעולמות עליונים - לא שינה

אמנם, על תמיהה זו, מצאנו ליישב באופן אחר:

מפורסם הדבר, כי הנהגתו בקודש של איש האלוקים, הגאון רבי לוי יצחק מברדיטשוב זיע"א, אשר בשעת קיום מצות הבורא, מרוב התלהבות ושמחה, היה רוקד ומדלג ואינו מרגיש עצמו באותה שעה, וכל מחשבתו דבוקה היתה בחי העולמים. עד כדי שהתבטא עליו ה"שר שלום" מבעלזא, שאם היו מצווים להברדיטשובר להדליק את המנורה, בודאי היה שופך השמן אילך ואילך על הארץ, מרוב התלהבות...

אמנם אצל אהרן העידה התורה, כי אף שהיה דבוק במחשבתו באלוקיו ובהתלהבות גדולה, עם זאת לא שינה ועשה הכל בסדר נכון, וזהו שאמר הספרי: ויעש כן אהרן - מלמד שלא שינה.

וכה מסופר על הגאון רבי שלמה לניאדו זצ"ל, אב בית הדין בארם צובא ובעל ספר "בית דינו של שלמה", חברו של מרן החיד"א, שהיה רגיל לעבור לפני התיבה בראש השנה ולתקוע

בשופר. וכשהגיע לזקנה ולא היה לו את הכח לתקוע, אמר לגבאים כי בנו רבי אפרים יהיה שליח ציבור ויתקע בשופר במקומו, וכן היה. בנו רבי אפרים תקע בשופר, ור' שלמה עשה מנין בביתו. לאחר התפילה, באו גבאי בית הכנסת לבקר את ר' שלמה, והוא הבין מהם כי בנו רבי אפרים טעה מעט בתקיעות. שאל אותו אביו לפשר הדבר, השיב לו בנו, שכאשר קרא את ה"יהי רצון" שם נאמר "ושלח מלאכך הממונים על התקיעות", פתאום עפו לפניו שני מלאכים, ומכך הוא התרגש ונבהל. אמר לו אביו: פלא עליך, הרי אתה הזמנת אותם, ואתה פוחד מהם?!

"וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמִּנְרָה" (ח, ד).

שער החמישים לא ניתן למשה לכן התקשה בעשיית המנורה

ברש"י: 'וזה מעשה המנורה', שהראהו הקב"ה באצבע, לפי שנתקשה בה. לכך נאמר 'וזה'.

וקשה, למה התקשה משה דווקא במעשה המנורה? ויש ליישב, כי כידוע המנורה רומזת על אור החכמה, כמו שאמרו (ב"ב כה:): אמר רבי יצחק: הרוצה שיחכים ידרים, ושיעשיר יצפין, וסימניך שולחן בצפון ומנורה בדרום.

והנה אמרו (ראש השנה כא:), חמישים שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר אחד, שנאמר (תהלים ח, ו): "ותחסרהו מעט מאלהים". וחמישים שערי בינה רמוזים במנורה הרומזת לחכמה, שכן למנורה היו שבעה קנים, אחד עשר כפתורים, תשעה פרחים, ועשרים ושנים גביעים, סך הכל ארבעים ותשעה, כנגד מ"ט שערי חכמה שנתגלו למשה. וגוף המנורה הוא כנגד שער החמישים, וכיון ששער החמישים לא ניתן למשה, על כן נתקשה בעשיית גוף המנורה. (הגר"א).

סודות המנורה כנגד עולמות עליונים

עוד יש לבאר, כי בודאי אין לומר שנתקשה משה בעשיית המנורה כפשוטה, אלא יש לפרש שנתקשה משה בסודותיה ובשורש טעמיה. שכן כידוע, כל מעשה המשכן וצורתו היו מכוונים כנגד סדרי כל העולמות העליונים, אך משה רבנו אדון הנביאים - ידע את טעמים וסודם של כל מעשי המשכן, זולת מעשה המנורה. ולפי זה מתבארים דברי המדרש האומר, כי הקב"ה זעזע את העולם והראה לו מעשה המנורה, הנה כי כן, אילו היה הפירוש שמשה נתקשה באופן עשייתה ממש, לשם מה הוצרך העולם להזדעזע? אלא, ודאי יש לפרש ולומר כי גילה לו הקב"ה למשה סודותיו של מעשה המנורה, המכוונים כנגד העולמות העליונים, ועל כן נודעזע העולם. (העמק דבר).

"וְזָה מַעֲשֵׂה הַמִּנְחָה" (ח, ד).

כתיבת מזמור למנצח בצורת המנורה ומעלתו

המקור הראשון לכתיבת המזמור בצורת המנורה נמצא בכתבי רבי אלעזר מגרמיזא בספרו "הרוקח": "הרואה אותו תמיד מצויר בצורת המנורה, ימצא חן וחסד בעיני אלהים ואדם. והאומרו בכל יום קודם הנץ החמה, לא יקרה לו מקרה רע וכו'". והובאו דבריו ב'פסקי תשובות' (סימן א אות ח). ובפתח הדביר (סי' רלד) כתב, שהמנהג לאומרה קודם תפילת שחרית. כי שחרית היא נגד זריקת דם התמיד, ולפני כן היה זמן הטבת המנורה והדלקתה.

וכתב מו"ר בעל ה"שמן ששון" (על שעה"כ דרוש ה' מדרושי העומר אות כ"ג), וזה לשונו: מצאתי כתוב בכתב יד במנורה של בית כנסת בקהילתנו ק"ק חסידים בית אל תכב"ץ, וזה לשונו: איתא בספר חסידים (לא נמצא לפנינו, ועיין מדבר קדמות מע' ד אות כב), שהראה הקב"ה למשה רבנו ע"ה את המנורה על טס של זהב. וכתב שם: מי שרואה את המנורה בכל יום ומכוין בה, מעלה עליו כאילו הדליקה, ומובטח לו שהוא בן עולם הבא. ע"כ.

וכתב בספר "אבודרהם" (שיר של יום, ד"ה ויש מקומות) מזמור למנצח בנגינות מזמור שיר אלקים יחננו וגו'. נקרא 'מזמור המנורה'. והקורא אותו בכל יום נחשב כמדליק המנורה הטהורה בבית המקדש, וכאילו מקביל פני שכינה. כי תמצא בו שבעה פסוקים, כנגד שבעה קני המנורה. וגם יש בה מ"ט תיבות, כנגד מנין הגביעים והכפתורים והפרחים והנרות, שבשבעה קני המנורה, שעולין למנין מ"ט. כיצד? גביעים - כ"ב. פרחים - ט'. כפתורים - י"ב. נרות - ז'. סך הכל: מ"ט. ופסוק ראשון יש בו ד' תיבות, כנגד מלקחיה - תרי, ומחתותיה - תרי. עד כאן לשונו.

ועיין במגלה עמוקות (פרשת בהעלותך), שהקשה כי לפי פירושו השני של רש"י, היה צריך לכתוב "בעלותך", וה-ה' למה היא באה? ותירץ, כי בא לרמוז על החלונות של בית המקדש שהיו רחבים מבפנים וצרים מבחוץ, וכתב על כך רבנו בחיי (במדבר ח, ב) שזה כצורת אריה רחב למטה וקצר למעלה, וה' גם כן הוא כצורת אריה שרחבה למטה פתח רחב, ולמעלה פתח קצר. ולכן נקרא בית המקדש אריא-ל. ולכן במזמור (תהלים ס"ז) למנצח בנגינות מזמור שיר, שהיתה מצוירת כמין מנורה, יש בה אותיות מנין ארי-ה. עד כאן לשונו. ומכאן מעלת המזמור הלזה.

וראה מה שכתב בספר "אגרא דפרקא" בענין מזמור זה, וזה לשונו: בכוונה למנצח בנגינות, מקובל בדינו, שעל מגינו של דוד היתה מצוירת צורת המנורה (עיין בספר תורת העולה למרן הרמ"א זצ"ל) ונ"ל, דהנה סוד המנורה, הוא סוד נוק' דזעיר רחל (מלכו"ת בית דוד, ח' נרותיה

הם בנין גופני, מה' גבורות המתפשטים בה' קצוות מחדד עד הוד ונכללים ביסודה, ואחר כך במלכותא, כידוע מכתבי מרן). והנה מגינו של דוד להגביר הגבורות על אויבי ישראל היה, בשביל זה מצוירת עליו צורת המנורה. וזה שאמר דוד, (תהלים יח, כט-ל): כי אתה ה' תאיר נרי וגו' כך ארוץ גדוד וגו'.

ומעתה תתבונן כשגברה יד בית חשמונאי, נעשה נס במנורה והושם זכרון לדורות, להגביר הגבורות על אויבינו, והדלקה עושה מצוה להאיר אורותינו, כי אורות הם החסדים אשר יאירו לנו, ודי בזה הערה למבין. ותתבונן מעתה, אשר מקובל בידנו לומר מזמור ס"ז, אלקים יחנונו וגו' בכל גוים ישועתך וגו', בצורת המנורה דייקא. (הובא בקונטרס מנורת זהב טהור למהרש"ל) עכ"ל.

סגולות המזמור

וראיתי לנכון להביא לפני הקורא הנעים, את מה שכתב מו"ר החכם השלם רבנו שלמה לוריא זיע"א - המהרש"ל בעל "ים של שלמה", דברים נפלאים על 'למנצח' בצורת המנורה, בספרו "מנורת זהב טהור", וז"ל: מזמור למנצח בצורת המנורה, רומז לעניינים גדולים, ויש בו סגולות רבות, והיה דוד המלך ע"ה נושא זה המזמור, כתוב ומצויר במגינו בצורת מנורה, כשהיה יוצא למלחמה, והיה נוצח אותם, ונופלים לפניו אויביו.

ואמרו חכמים בעלי הקבלה, כל מי שיראה זה המזמור בכל יום מצויר כצורת מנורה, ימצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם. ואם הוא מצויר על ארון הקודש, יגן בעד גזירה רעה לקהל.

ואמרו חכמים בעלי הקבלה, שהקב"ה הראה לדוד המלך ע"ה ברוח הקודש את המזמור כתוב באותיות של זהב מופז עשוי בצורת מנורה, וכן הראה אותו למשה רבנו ע"ה, דכתיב: "כמראה אשר הראה ה' את משה כן עשה את המנורה".

ואמרו חכמים ז"ל, כל מי שמתפלל זה המזמור במנורה בכל יום בהנץ החמה - לא יקרה לו שום גזירה רעה, ויהיה חשוב לפני הקב"ה כאילו הוא מדליק נרות בבית המקדש, ויהיה מובטח שהוא בן עולם הבא.

וכל האומר אותו אחר ברכת כהנים בבוקר, בשבעה שבועות של ימי הספירה, לא יקרה לו שום נזק בכל השנה כולה ויצליח במעשיו.

ועיין ב'מועד לכל חי' (סימן ה אות כא) שכתב לאמרו "בשעת" ברכת כהנים, והוא מסוגל להצלחה. ומו"ר מופת הדור בספרו 'חזון עובדיה' (הלכות יו"ט עמ' רלו במקורות) כתב, כי אין הכוונה על "ברכת כהנים" בשעה שנושאים כפיהם לברך את ישראל, משום שאז אין לומר שום דבר ורק להאזין לברכה. וכמובא בגמ' סוטה (מ.) כלום יש לך עבד שמברכין אותו ואינו מאזין? אלא המדובר, לאחר ברכת כהנים הנאמרת לאחר ברכות השחר ע"כ.

ובהגדת "אורח חיים" למו"ר הבן איש חי בסופו כתב: ובזה המזמור תמצא שבעה עניינים נגד שבעת הקנים שיש במנורה, והם: חנינה, ברכה, אור, ישועה, הודאה, שמחה, רננה. שכל אלו העניינים עתידים להיות לישראל. וכמו כן יהיה לכל הקורא אותם בכוונה שיכוין בו, וכל ההולך בדרך יאמר אותו שבע פעמים, ויכוין כי ילך לשלום ולהצלחה.

וכתב מו"ר החיד"א בספרו "ציפורן שמיר" (סימן ב' אות ח"י), וז"ל: מה מאד הפליגו באמירת למנצח בנגינות בציור המנורה, וכתבו ז"ל ששכרה רב ועצום וכו'. ולפחות לעשות נחת רוח ליוצרנו נאמר אותו בכוונה בציור מנורה כתוב על קלף צבי עכ"ד.

ובספר "כף החיים" למו"ר רבי חיים פלאגי (סימן י"ב אות י"ד), הפליג בשבח האומרה מתוך קלף. והביא דברי החיד"א בספרו מדבר קדמות, וז"ל: בספר מנורת זהב (כתב) דלדוד המלך עליו השלום הראהו הקב"ה ברוח הקודש מזמור בנגינות אלהים יחננו - כתוב על טס של זהב מופז, עשוי בצורת מנורה, וכן הראה אותו למשה רבנו ע"ה. והיה דוד המלך ע"ה נושא זה המזמור כתוב ומצויר וחקוק במגיניו בטס של זהב כצורת מנורה כשהיה יוצא למלחמה, והיה מכוין סודו והיה נוצח אותם ואויביו נופלים לפניו. ועיין שם סודות ונפלאות הרמוזים במזמור זה. ובכן אנן יתמי דיתמי דלא בינת אדם לנו, ראוי לכוין לדעתם של משה רבנו ע"ה ודוד המלך ע"ה וכל הקדושים עמו, דהוו ידעי עומקן של דברים סוד ה' ליראיו. עכ"ל.

עוד ראיתי להרב החסיד בעל "שמן ששון" (שם) שכתב אודות סגולותיה של המנורה הכתובה על קלף ומנאן אחת לאחת, וזה לשונו:

(א) כל מי שיאמר מזמור זה בכל יום בצורת המנורה - ימצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם.

(ב) אם יצייר בבית הכנסת על ארון הקודש - יגן על כל צרה שלא תבוא על ק"ק [קהילת קודש].

(ג) מי שאומרה בכל יום בהנף החמה - לא יקרה לו מקרה רע.

(ד) האומרה בכל יום שבע פעמים - כאילו מקבל פני שכינה ואל יחסר מזונו.

(ה) דוד המלך ע"ה כתבו על טס של זהב, והיה מוליכו למלחמה ונוצח אויביו.

(ו) האומרו בכל יום בימי העומר אחר ברכת כהנים - לא יקרה לו שום נזק בכל השנה. לפי שיש בו שבעה פסוקים ומ"ט תיבות, ובפסוק "ישמחו" יש בו מ"ט אותיות כנגד ימי שבוע העומר (ועיין להלן).

(ז) כל האומרו בכל יום שבע פעמים כשיוצא לדרך - ילך לשלום. ובעת מגפת הדבר ח"ו - טוב לכתוב על גבי מנורה פסוק "ה' זכרנו יברך" וכו' עד "שמים וארץ". עכ"ל.

עניינו ומהותו של המזמור

עוד כתב המהרש"ל (שם): זה המזמור עשה דוד המלך ע"ה, ויש בו סודות ורמזים גדולים ונפלאים, והוא עשוי בצורת המנורה. והם שלשה פסוקים ראשונים בצד ימין, והפסוק ישמחו וירננו באמצע, ושלשה פסוקים אחרונים בצד שמאל. שבעה פסוקים - כנגד שבעת קני המנורה. והקנה האמצעי הוא גוף המנורה. שנאמר (שמות כה, לב): שלשה קני מנורה מצדה האחד ושלשה קני מנורה מצדה השני. והפסוק הראשון שהוא "למנצח בנגינות" - אינו מן המנין, אלא הוא שם המזמור. והם שמות קדושים מן הקב"ה, והם כתובים על כל אחד ואחד משבעת קני המנורה, ג' אותיות על כל קנה וקנה מן ששה קני המנורה, וב' אותיות על קנה האמצעי.

דע, כי השבעה פסוקים מן המזמור הזה - רומזים לששה קצות העולם, שהם; מזרח, מערב, צפון, דרום, שמים וארץ, והקב"ה הוא אדון ומלך על כל - הוא רומז לקנה האמצעי שהוא גוף המנורה. וזה הפסוק רומז ליום השביעי שהוא שבת, ומעלתו וקדושתו הוא על ששת ימי המעשה. והוא סוד עץ החיים אשר בתוך הגן, כלומר, באמצע הגן. ומזה הקנה האמצעי היה בא שפע שמן לכל הנרות שעל קני המנורה. וזה הנר מקנה האמצעי היה מאיר ונותן אור גדול יותר מכל הששה נרות שעל ששת קני המנורה. כמו כן רומז להקב"ה שממנו בא האור והברכות וההצלחות לכל העולם.

וכמו כן, ארץ ישראל היא קנה האמצעי, וירושלים היא הנר מן הקנה האמצעי, ובית המקדש הוא האור המתפשט ומתנוצץ. וירושלים של מעלה מכוונת נגד ירושלים של מטה, דכתיב (ירמיהו יז, יב): כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו. וירושלים של מעלה - שער השמים ובית המקדש וכסא הכבוד. ומזה הקנה האמצעי שהוא ארץ ישראל - ישפיעו ממנו הברכות וההצלחות והתנועות לכל הארצות מששה אקלימים שיש בעולם. ולפיכך אמר הנביא (יחזקאל כ,

ו): "צבי היא לכל הארצות". וממנה מוצצות ומתפרנסות כל הארצות שבעולם, כמו שמוצץ הילד חלב אמו. כי ארץ ישראל היא האם ושורש ועמוד החזק באמצע העולם, שעליה נשענים כל שבעת האקלימים מן העולם, וממנה מתפרנסים ומקבלים שפע הברכות והצלחות והתנועות לכל הארצות בצינורות. ובה הענין תבין סוד קדושת יום השבת.

שמות הקודש הרמוזים בו

בשער הכוונות (דף יד ע"ב) כתב: תאמר בכל יום אחר תפלת ערבית ומנחה ושחרית אחר העמידה קודם אלהי נצור, מזמור (תהלים ס"ז) והוא למנצח בנגינות מזמור שיר אלהים יחנונו וגו'. ויכוין שיש בו שבעה פסוקים זולת פסוק ראשון, ויש בו מ"ט תיבות, וכוונתם במזמור נרמזה בכוונת העומר.

ועוד יכוין כי ראשי תיבות שלשת הפסוקים הראשונים הם אל"י, וראשי תיבות וסופי תיבות פסוק האמצעי הם י"ה, וראשי תיבות שלשה פסוקים האחרונים הם יא"י כמנין שם אהי"ה, וסופי תיבות שלשה פסוקים הראשונים הם הכ"ם כמנין שם אדנ"י, וסופי תיבות שלשה פסוקים האחרונים הם מו"ץ כמנין קול.

הרי נתבאר כי שבעה פסוקים הנזכרים ראשי תיבותיהם הוא: אל"י יא"י ועולה כמנין שם ע"ב. וסופי תיבות כל הששה פסוקים (זולת פסוק האמצעי) הם גימטריא: קול אדנ"י, וראשי תיבות וסופי תיבות פסוק האמצעי הוא י"ה, נמצא: קול אדנ"י, י"ה, ע"ב. גם תכוין כי מספר כל האותיות של זה המזמור הוא רי"ו אותיות שבשם ע"ב הנזכר, ע"כ.

ובשער היחודים בתיקון המגפה (פי"ג דף ח"י) כתב: ר"ת כל הז' פסוקים גימ' ע"ב, וכל האותיות שבמזמור זה הם רי"ו, ע"ב ורי"ו גימטריא: רפ"ח ניצוצין שירדו במאנין תבירין שמהם באים הקלי' והעונש, לפיכך יכוין ד' פעמים ע"ב, כיצד וכו' הרי ד' פעמים ע"ב שגימטריא רפ"ח להמתיק רפ"ח ניצוצין, עכ"ל. (ועי' במשנת חסידים בתיקון המגיפה שאחרי יום ד' דף ק"ב ע"ב פ"ג סעיף ג-ד. דברי יעקב).

אמירתו בימי העומר

כתב מהרח"ו ז"ל בשער הכוונות (דרוש י"א דספירת העומר, דף פ"ו ע"ב), וז"ל: גם ראיתי למורי ז"ל מקפיד וזהיר מאד לומר אחר ספירת העומר מזמור אלהים יחנונו כו' כולו מעומד, ולכוין בכל יום ויום מן המ"ט ימים בתיבה א' ממ"ט תיבות שיש בזה המזמור. גם יכוין באות

א' ממ"ט אותיות שיש בפסוק ישמחו וירננו כו', וזה מספר אותיות המ"ט של הפסוק ישמחו כו', כדי שלא תטעה בהם - תיבת 'לאמים' - חסר ו', 'תשפוט' - מלא ו', תיבת 'מישור' - מלא ו'. עכ"ל.

וכן כתב בשער הכוונות (דרוש א' דתיקון חצות, דף נ"ח ע"ג) וז"ל: והענין הוא, כי אחר אשר השכינה תערוג כאיל כו', וענה אותה במזמור יענך ה' ביום צרה. אז אנו שואלים על עצמנו 'אלהים יחנונו ויברכנו' - לנו אנו ישראל התחתונים. ודע, שבימי העומר תכין בכל תיבה ותיבה ובכל אות ואות מן הנוגעים ומיוחדים לאותה הלילה, כנזכר בדרוש ס"ה וע"ש. עכ"ל.

ובספר "עקידת יצחק" לרבנו יצחק עראמה ז"ל (פרשת אמור) כתב: סוד הכתוב הזה וצורך העניינים המיוחדים אל השמאל לסיוע פעולות הימין, וצורתם ותבניתם, צויירו ונרשמו במזמור נכבד ומעולה. היה המנהג לאומרו בימי הספירה, והוא אלקים יחנונו ויברכנו וגו', שבא בקבלה שהיה מצוייר במגן דוד כדמות מנורה. שלשה קני מנורה מצדה האחד, והם שלשה פסוקים רצופים; אלקים יחנונו. לדעת בארץ. יודוך עמים. ושלשה קני מנורה מצדה השני, והם; יודוך עמים. ארץ נתנה יכולה. יברכנו אלקים. והקנה האמצעי, הוא פסוק ישמחו וירננו לאומים, העומד באמצע, כי הוא ארוך מכולם, כמשפט הקנה האמצעי. והנה יש בשבעה הקנים מ"ט תיבות, כמספר ימי הספירה. כמו שמספר הפסוקים הנזכרים היו על מספר שבתותיה.

בסידור שער השמים, של השל"ה, לפני התפילה, כתב: מצאתי כתוב שיש לומר זה המזמור בצורת המנורה. ויועיל כוונתו לכמה דברים טובים, כי יש בו סודות גדולים, ובפרט בלילי הספירה.

צורת אמירתו

בספר "בן איש חי" למו"ר יוסף חיים זצ"ל (שנה ראשונה פרשת ויגש אות ד), כתב: טוב לומר מזמור אלקים יחנונו ויברכנו, בצורת המנורה. ובציור ההשכלה בלבד סגי, אם אין ציור מונח לפניו. ובספרו "עוד יוסף חי" (פרשת ויגש אות ג), כתב: כשאומר למנצח בנגינות מזמור שיר המצוייר בצורת המנורה על קלף או על נייר, יזקוף את הציור של המנורה שמסתכל בו, כדי שיהיה הציור זקוף לפניו, כדמיון המנורה שהיתה זקופה ועומדת בהיכל, ולא יניח הציור מושכב ושטוח לפניו.

תפילה לאומרה בעת אמירת המזמור

ועיין בספר "לשון חכמים" למו"ר הרי"ח הטוב, שסידר תפילה מיוחדת ויפה לאומרה בעת שאומר מזמור "למנצח" בצורת המנורה, וזו נוסחה:

יְהִי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּעֲשֶׂה לָּמַעַן רַחֲמֶיךָ וְחַסְדֶּיךָ וְלָמַעַן הַמְּזֻמּוֹר הַזֶּה וּפְסוּקוֹ וְתַבּוֹתָיו, וְנִקְדוּתָיו, וְטַעְמֵיוּ וְסוּדוּתָיו, וְלָמַעַן שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוּשִׁים הַרְמוּזִים בוֹ, שֶׁתַּחֲסוּ וְתַחֲמַל וְתַרְחַם עָלַי וְתַשְׁלַח לִי בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂי וּבְכָל עֲסָקִי וְתַצְלִיחֵנִי בְּכָל מַחְשְׁבוֹתַי וְדַבּוּרִי, וּבְכָל אֲשֶׁר אֶחָשֵׁב וְאֶדְבֹּר וְאֶעֱשֶׂה - אֲצִלִּית, וְתַקִּים עָלַי יְדֵי מִקְרָא שְׁכֵתוֹב: וְהִנֵּה כַּעַץ שֶׁתּוֹל עַל פִּלְגֵי מַיִם אֲשֶׁר פָּרְיוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ וְעֵלָהּ לֹא יִבּוֹל וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יִצְלִית, אֲנִי ה' הוֹשִׁיעָה נָא, אֲנִי ה' הַצְלִיחָה נָא. וְתַקִּים בְּנוֹ מִקְרָא שְׁכֵתוֹב: וְתִפִּי בְּמֵאֵד מֵאֵד וְתַצְלִיחִי לְמַלּוּכָה:

אֲנִי ה' תְּהִי אֲזִנְךָ קִשְׁבָּת אֶל עֲבֹדְךָ וְהַצְלִיחָה נָא לְעֲבֹדְךָ, וְלָמַעַן שֵׁם הַקְּדוֹשׁ הַרְמוּזוֹ בְּרָאשֵׁי תַבּוֹת: יֵאָר פָּנָיו אֲתֵנוּ, וְלָמַעַן שֵׁם הַקְּדוֹשׁ הַרְמוּזוֹ בְּרָאשֵׁי תַבּוֹת: אֲתֵנוּ סֵלָה לְדַעַת, תַּחֲנִנִי שְׁפַע בְּרָכָה וְהַצְלָחָה וּפְרֻנְסָה טוֹבָה וְכַלְכָּלָה, וְלָמַעַן חֲכָמָה הַעֲלִינָה הַרְמוּזָהּ בְּמִסְפָּר רָאשֵׁי תַבּוֹת: אֶרֶץ נִתְּנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ, תִּשְׁפִּיעַ לִי שְׁפַע חֲכָמָה וּבִינָה וְדַעַת, וְתַחֲכַמְנִי בְּתוֹרָתְךָ, וְתַצְלִיחֵנִי בְּלִמּוּד פְּשָׁטִים וּרְמָזִים וְדְרוּשִׁים וְסוּדוֹת תּוֹרָתְךָ הַקְּדוּשָׁה, וְאַחֲכִים לְהַבִּין כָּל הַלָּכָה וְהַלָּכָה לְאַמְתוּתָהּ שֶׁל תּוֹרָה:

אֲנִי ה', לָמַעַן סוֹפֵי תַבּוֹת: אֶרֶץ נִתְּנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ, שְׁעוּלָה מִסְפָּר: עֵין טוֹבָה, תִּשְׁגִּיחַ עָלַי אֲנִי עֲבֹדְךָ (יִזְכִּיר שְׁמוֹ וְשֵׁם אָמוֹ) בְּעֵין טוֹבָה הַעֲלִינָה, וְאַתְּבָרֵךְ תְּמִיד מֵעֵין פִּקִּיחָה, עֵין הַעֲלִינָה, עֵין קְדוּשָׁה, עֵין אֲשֶׁר שׁוֹמֵרֶת הַכֹּל, וּכְתוּב: בֶּן פֶּרֶת יוֹסֵף בֶּן פֶּרֶת עָלֵי עֵין, הִנֵּה עֵין ה' אֶל יִרְאָיו, בֵּית יַעֲקֹב לָכֵן וְנִלְכָּה בְּאוֹר ה':

וְיִוצִיאֵם בְּכֶסֶף וְזָהָב (יכוין: כס"ה בפ"ו) וְאֵין בְּשִׁבְטָיו כּוֹשֵׁל:

וְתַעֲדֵי זָהָב וְכֶסֶף (יכוין: כס"ה בפ"ו) וּמִלְבוּשֶׁךָ שֶׁשׁ וְמָשִׁי וְרַקְמָה סֵלֶת וְדָבֶשׁ וְשִׁמּוֹן אֲכַלֶּתָּ וְתִפִּי בְּמֵאֵד מֵאֵד וְתַצְלִיחִי לְמַלּוּכָה:

יְהִי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתַּעֲשֶׂה לָּמַעַן שְׁמֶךָ הַגָּדוֹל וְלָמַעַן קִדְשַׁת פְּסוּקִים אֵלּוֹ שֶׁקִּרְיָתִי לְפָנֶיךָ, וְשִׁמּוֹת הַקְּדוֹשׁ הַרְמוּזִים בָּהֶם (יכוין: כס"ה בפ"ו), וְתִשְׁפִּיעַ לִי שְׁפַע הַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂי וּבְכָל עֲסָקִי וּמִשְׁאָ וּמִתֵּן שְׁלִי, וְהִיוּ כָּל נִכְסֵי מַצְלָחִים וּמִבְרָכִים תְּמִיד, וְכֹל אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה אִתָּהּ ה' תַּצְלִיחַ בְּיָדִי, וְתַקִּים בִּי מִקְרָא שְׁכֵתוֹב: כִּי אֲנִי תַצְלִיחַ אֶת

דִּרְכֶיךָ וְאִזְ תִּשְׁכִּיל. וְלִמְעַן שֵׁם הַקֹּדֶשׁ הַרְמוּז בְּרָאשֵׁי תְבוּת: הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכּוֹ לִפְנֶיךָ (הימ"ל), תִּפְתַּח לִי שַׁעֲרֵי הַצִּלְחָה, וּבְכָל אֲשֶׁר אֶפְנֶה אֶשְׁכִּיל וְאֶצְלִיחַ. וּתְקַיֵּם בִּי מִקְרָא שְׁפָתוֹב עַל יְדֵי דוֹד עֲבָדְךָ: וְהִנֵּה כַּעֲזֵן שְׁתוּל עַל פִּלְגֵי מַיִם אֲשֶׁר פָּרִיו יִתֵּן בְּעֵתוֹ וְעֲלָהוּ לֹא יִבּוֹל וְכָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ. אָנָּה ה' הוֹשִׁיעָה נָּא, אָנָּה ה' הַצִּלִּיחָה נָּא.

יְהִיו לְרִצּוֹן אִמְרֵי פִי וְהִגִּיוֹן לִבִּי לִפְנֶיךָ, ה' צוּרִי וְגֹאֲלִי:

"קַח אֶת הַלְוִיִּם מֵתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (ח, ו).

הלויים רמוזים בשם ישראל

יש לרמוז בזה, כי הנה האותיות האמצעיות של מלוי התיבה 'ישראל' היא: 'לויים'. שכן האותיות השניות של יו"ד שי"ן רי"ש אל"ף למ"ד הם - לויים. וזהו שאמר הכתוב: קח את הלויים"ם מתוך בני ישראל, כי שמם של הלויים רמוז באמצע ובתוך מלת ישראל"ל. (אגרא דכלה).
 "וְהִנֵּיף אֹהֶרֶן אֶת הַלְוִיִּם" (ח, יא).

כ"ב אלף לויים הניף אהרן ביום אחד

אמר רבי אבא בר כהנא: שנים ועשרים אלף לויים הניף אהרן ביום אחד, שנאמר: והניף אהרן את הלויים תנופה לפני ה'. (איכה רבה פתיחתא כג).

"וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טִמְאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וּלְפָנֵי אֹהֶרֶן בַּיּוֹם הַהוּא" (ט, ו).

השתוקקות לקיום המצוות

התורה מספרת על אנשים שהיו טמאים בפסח ראשון ולא יכלו לעשות את הפסח, ולכן הם בקשו ממשה רבינו שהם מאוד רוצים לקיים את מצוות הפסח, ומזה נולד הרעיון של 'פסח שני'.

והנה יש להבין, מה היה בוער להם כל-כך, והרי הם היו אנוסים ולא יכלו לעשות את הפסח? אלא, אומר על כך ה'סיפרי', שבן אדם המחבב את המצוות - רוצה הוא לעשותן בכל מחיר ולא מחפש פטור, אדרבה, כאשר יש לו אונס הוא עצוב מכך, והוא מתאמץ בכל מצב לעשות את המצווה.

וכך היה עם האנשים הללו, אשר למרות שהיו אנוסים - השתוקקו לקיים את המצווה, כי מצווה לא עושים רק בגלל שצריך, אלא מתוך תענוג והשתוקקות. הנה, אדם שיש לו כזית פת

לאכול, צריך הוא לשמוח שכעת יש לו זכות לאכול ולקיים ברכת המזון דאורייתא, ואם הוא חולה ח"ו ולא יכול לקיים את המצווה, אזי הוא שבור ורצוץ מכך. וכן הוא לא ינוח עד שימצא שופר בבית חולים וכדו'. זאת ההרגשה שצריכה להיות עם המצוות, לשמוח כשמזדמן לך, ולהיות עצב כשאתה עלול חלילה להפסיד את המצווה.

החלק העיקרי בעשיית המצוות, היא עצם הגישה אל עשיית המצווה, האם ניגשים כעושה מעשה מצוה בעלמא, או בשמחה והתרגשות כהולך לזכות בזכייה עצומה. זוהי עיקר עבודת המצוות, השמחה שבעשיית המצוות, לעשות את המצווה כפי שעושה דבר החפץ בו מאד ושמח בו, ולא כדבר שאין לעושה שום חפץ ושמחה בעשייתו, ובכל הזדמנות שיוכל להיפטר מהמצווה הרי שירגיש רווחה מהעול שירד ממנו.

וזכר ידוע מה שאמר האר"י הקדוש על עצמו (הובא במשנ"ב סימן תרסט סקי"א), שכל מה שהשיג היה על ידי שמחה של מצווה. השמחה מכניסה בליבנו את הידיעה כי זוכים ומוקפים אנו ברכוש רוחני של נצח הממלא את ליבו של האדם סיפוק ושמחה, לעומת הרכוש הגשמי שהוא הנאה חולפת אשר אין בה ממש. עד כדי כך חשובה השמחה בקיום המצוות, עד שהתורה נתנה על כך לאו מיוחד (דברים כח, מז): תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב.

כמה מצוות חביבות

הגמרא בסוכה (מא:) מספרת: מעשה ברבן גמליאל ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא שהיו באין בספינה, ולא היה לולב אלא לרבן גמליאל בלבד שלקחו באלף זוז. נטלו רבן גמליאל ויצא בו, ונתנו לרבי יהושע במתנה, נטלו רבי יהושע ויצא בו, ונתנו לרבי אלעזר בן עזריה במתנה. נטלו רבי אלעזר בן עזריה ויצא בו, ונתנו לרבי עקיבא. נטלו רבי עקיבא ויצא בו, והחזירו לרבן גמליאל. להודיעך שלקח באלף זוז, ולהודיעך כמה מצוות חביבות עליהן.

והגמרא בסוטה (יג.) אומרת: תנו רבנן, בא וראה כמה חביבות מצוות על משה רבינו, שכל ישראל כולן נתעסקו בביזה, והוא נתעסק במצוות. שנאמר (משלי י, ח): חכם לב יקח מצות וגו'.

רבינו יונה (שם) על הפסוק: חכם לב יקח מצוות, כותב וז"ל: מי שהוא חכם לב, מחזר ומחפש אחרי המצוות, וגם כי לא הגיע חובה לידו, מתבונן במחשבותיו איזה הדרך תמצא לו מצוה לעשות.

והחפץ חיים בספרו 'זכור למרים' כותב: כתיב במשלי (שם): חכם לב יקח מצות ואויל שפתים ילבט. היינו, מי שיש לו לב חכם יראה להשתדל ולהרבות מצוות כל מה שיוכל, וכידוע מה דאיתא באבות (פ"ג משנה טו) שהכל לפי רוב המעשה, דאם פעולותיו הן טובות מכריע כף הזכות וימצא זכאי בדינו, ואם כן צריך להתחזק במצוות בכל מה שיוכל, דמי יוכל לזכור מספר עונותיו שעשה כל ימי חייו פן רבו מאד. עכ"ל.

מחפש את הלבנה שלשה ימים

ובספר 'מאיר עיני ישראל' מובא סיפור שסיפר רבי משה דבראשווילי זצ"ל, זקן חכמי יהדות גרוזיה, שהיה תלמיד ישיבת ראדין, וכך הוא סיפר: בשנות לימודי ביישיבה, למדתי פעם 'משמר' בליל שישי במשך כל הלילה.

עזבתי את בית המדרש בשעה מאוד מאוחרת ללכת לחדרי. בחוץ היה סוער מאד, קור ושלג שלא פסק לרדת. לפתע הבחנתי מרחוק בדמות אדם שהולך ברחוב הלוח ושוב, ומידי פעם מרים ראשו לעבר השמים, אדם משוטט ברחוב בשעת לילה מאוחרת כשהשלג יורד והקור כל כך חזק - הטיל בי פחד, רציתי לברוח, אך בכל זאת התחזקתי והמשכתי הלאה. כשהתקרבותי, ראיתי להפתעתי כי הדמות הזו היא לא אחר מאשר ה'חפץ חיים'.

כשראני ה'חפץ חיים' גער בי בחומרה: "באמצע הלילה ובקור שכזה? לך מיד לחדך לישון!" רצתי מיד לחדרי, שהיה בבית אחותו של החפץ חיים, שאצלה היה מקום אכסנייתי. בבוקר, סיפרתי לה את דבר המעשה וראתה כי אני מתפלל עד מאד על מעשהו של החפץ חיים. "מדוע אתה מתפלל?", תמחה האחות, "זה שלשה לילות שהוא מסתובב בחוץ בקור ובשלג ומחכה שהלבנה תתגלה כדי שיוכל לברך את ברכת הלבנה".

השמחה לברך את כל הברכות האפשריות

המוהל הרב גלבר, שהיה מוהל רבות בבית רבי חיים קניבסקי זצ"ל, סיפר: באחת הפעמים באתי לבית רבי חיים, והוא ביקש שאם תהיה הזדמנות, אולי אתן לו למול גם גר צדק. אני משתדל לברך את כל הברכות ששייך לברך בזמן הזה, ומאחר ויש ברכה מיוחדת על מילת גרים, אני רוצה למול גר, דבר שעד כה לא חשבתי שאזכה לו. הבטחתי, שבלי נדר ובעזרת ה', אני אקרא לו בפעם הבאה שיזדמן לי למול גר.

ואכן, כעבור זמן מה הופנה אלי גר צדק, שביקש להיכנס בבריתו של אברהם אבינו ולבוא תחת כנפי השכינה. יצרתי קשר עם בית מרן, והזמנתי אותו למול את הגר, ואכן הגיע רבי חיים

הוא בירך בהתרגשות גדולה את הברכה שאומרים לפני מילת גר, והברכה שאומרים אחרי מילת גר, וכמובן גם מל אותו בפועל, כשאני עומד לסייע על ידו.

את השמחה העצומה שנראתה על פניו באותו מעמד, אי אפשר בכלל לתאר. באותם ימים רבי חיים היה בשמחה לא רגילה, ממש שמחה עצומה. ואמר רבי חיים, כי כל ימי חייו הוא מחזר אחר אמירת כל הברכות שאפשר לומר בזמן הזה, והיום זיכה אותו המוהל רבי שלמה גלבר למול גר בפעם הראשונה בחייו, וכשאמר את הברכות שאומרים על מילת גרים, הוא השלים לפי חשבוננו את כל סוגי הברכות ששייך לאומרן בזמן הזה, והוסיף, כי יש בזה תיקון גדול לנשמה על פי קבלה.

שכרו של השמח במצוות

בספר 'כלילת יופי' (דמביצר, ח"ב דף קמט ע"ב) מספר המחבר על אחד מגאוני קראקא שהכיר בילדותו, רבי יוסף שמואל בעל 'מסורת הש"ס', שהיה ידוע בכוחו הגדול לפעול ישועות באמרי פיו, וכל היוצא מפיו נעשה.

פעם, ביקש רבי יוסף שמואל ממחותנו הגאון בעל ה'כוס ישועות', שילמדו את חכמת התכונות בה נודע כבקי מופלא. השיבו ה'כוס ישועות' שמסכים ללמדו, אך ורק בתנאי שהוא, כתגמול, יגלה לו סודו - כיצד כל מה שמוציא מפיו מתקיים. רבי יוסף שמואל נענה בחיוב לתנאי והשיב: "בפסוק (תהלים קיא, י) נאמר: "ראשית חכמה יראת השם", כל מצוה שמזדמנת לי - אני שש שמח ומשתוקק לקיימה, לעשות רצון אבי שבשמים, לכן גם הקדוש ברוך הוא שש ושמח לעשות רצון יראיו, ולמלא את משאלות ליבי לטובה".

כאילו הרויח מיליונים

ידועה ההקפדה הגדולה של מו"ר מרן רבי עובדיה יוסף צוק"ל לקיום המצוות. בעיקר היתה לה הקפדה לברך מאה ברכות בכל יום, ובפרט בשבת קודש אשר כידוע צריך לתור אחרי ברכות מזדמנות, כדי להשלים את מכסת מספרן. ומצות חכמים זו היתה חביבה עליו כל כך, עד שהיה סופרן ממש, ובסוף היום היה מחשב האם השלים בו את מניין מאה ברכות, וכשהיה מגיע לסיום המאה ברכות היה ממש שש ושמח כאילו זכה במיליונים.

הציפייה לארבעת המינים

ומסופר על הרבי מברדיטשוב, אשר מרוב התרגשותו לפני נטילת לולב, הכניס את ידו לתוך ה'ויטרינה' כדי לקחת את האתרוג ונפצע. כך נטל את הלולב, בלי לשים לב שידו

נפצעה. וכן ידוע, שהיה ער כל ליל א' דסוכות, כי היה בשמחה אדירה שעוד מעט ייטול את הלולב ויקיים את המצווה הגדולה.

שנה אחת, חיפשו אתרוג וכל האזור ולא מצאו, וממש לפני סוכות חלף יהודי בעיירה ברדיטשוב ואתרוג מהודר באמתחתו, והוא נחפז להגיע ליום-טוב לביתו בעיר רחוקה משם, בני המקום ניסו לשדלו להישאר לחג בברדיטשוב, אולם היהודי היה נחוש בדעתו להגיע אל ביתו לכבוד יום טוב, משראו כך, הפנוהו אל רבי לוי יצחק עצמו, הצדיק ניסה להציע לו הצעות שונות שיאות להישאר, אולם הוא בשלו, לא חסר לו ב"ה לא עושר ולא נכסים ולא בנים, עד שהבטיח לו הרבי שאם יישאר בחג עמו - יהיה במחיצתו בגן עדן. לזה לא יכול היה היהודי לסרב, וכך זכה רבי לוי לקיים את המצווה בהידור.

"בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעֵרְבִים יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל מִצְוֹת וּמִרְיִים יֹאכְלֻהוּ" (ט, יא).

בפסח שני כלתה חררה שהוציאו ממצרים

עצם הענין שהוקבע פסח שני באייר - כתב היעב"ץ (סידור בית יעקב, שער היסוד פסח שני): גילו לי מן השמים, לפי שבו כלתה חררה שהוציאו ממצרים. לכן עשו בט"ו, שעדיין סעדו בו סעודה אחת ממנו בערב ובבוקר פסק. לפיכך נמשך נס יציאת מצרים ואכילת מצה, ולכן בפסח שני מצה וחמץ עמו בבית.

"וַיְבִיֹם הָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן" (ט, טו).

ז' פעמים מוזכר משכן כנגד ז' משכונות

ז' פעמים כתוב כאן 'המשכן', כנגד ז' משכונות: מדבר, גלגל, שילה, נוב, גבעון, בית ראשון, בית שני. (עי' במדבר רבה נשא פ"ב).

"עַל פִּי ה' יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל פִּי ה' יִחַנוּ" (ט, יח).

לומר תמיד בעזרת ה'

כתב בעל השל"ה (דרך חיים, בהעלותך אות יב), וזו לשונו: יש רמז מוסר בכאן, על כל פעולה או תנועה שהאדם עושה, יאמר: 'אם ירצה השם' או 'בעזרת השם'. למשל, בלכתו בדרך -

יאמר: 'הנני נוסע בעזרת השם יתברך, ובדעתי לחנות במקום פלוני בעזרתו יתברך אם ירצה'. וכשבא למקום החניה, אז יחזור ויתן שבח, ויאמר: 'הנה בעזרת השם יתברך באתי הנה, ובדעתי ליסע לזמן פלוני בעזרתו יתברך אם ירצה'. נמצא שם שמים שגור בפיו בשעה שעולה במחשבתו, ובשעת מעשה, ככה בכל פעולתיו. עכ"ל.

הבקשה שהיא הודאה עצומה

עוד תראה כי באמצע הלל אנחנו אומרים 'אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הצליחה נא' ולכאורה מה מקום לבקשה באמצע ההודאה, והא למה הדבר דומה, לאחד שלוח מחברו מאה אלף דולר, לאחר זמן ניגש אליו ואמר לו 'ישר כוחך על ההלוואה הנכבדה, שמא תואיל להלוות לי עוד חמישים אלף דולר... והדבר פשוט שאין בזה לא טעם ולא ריח, ואין זו הודאה כלל, ואם כן כיצד אנו מודים להקב"ה על רוב חסדיו ובתוך כדי דיבור מבקשים אנא ה' הושיעה נא.

אלא, שאכן המודה לחברו על עזרתו ומבקש ממנו עזרה נוספת אין להודאה זו פנים כלל, אמנם המרגיש שחייו תלויים בעזרת חברו ומבקש ממנו שימשיך להצילו אין לך הודאה גדולה מזאת. וכגון, העומד בין שמים לארץ ונאחז בכל כוחו בחבל אשר חברו מחזיק ממעל ומודה לו על שהחזיק עד עתה ומבקש אנא המשך לאחוזי לבל אפול ארצה הרי עצם הבקשה היא היא ההודאה, שמכיר הוא בטובתו של חברו שכל הצלתו עד עתה היא רק בזכותו, ולכן הוא מבקש ממנו שימשיך להחזיקו אל תרף, וכך צריכה להיות ההודאה אל הקב"ה, שאינו עוזר לנו אלא הוא המחייה אותנו בכל רגע ורגע - ועל חיינו המסורים בידך, וממילא אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא.

ולענייננו ייאמר, כי עלינו להרבות בתפילות ובתחנונים מתוך ההרגשה וההכרה באמיתות הדברים אשר הננו תלויים ביד הקב"ה בכל עת ובכל שעה, 'ואתה מחייה את כולם' כל רגע בפועל ממש, על כן אל תעזבנו ואל תטשנו... (הרב בידרמן).

"על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו" (ט, כ).

השם מבטחו בה' - הוא תמיד בחיק אבינו שבשמים

משל לאדם הנוסע בדרך ארוכה, ועל אם הדרך שואלים אותו מפעם לפעם: 'היכן עתה נמצא עכשיו?' הרי הוא עונה: במקום פלוני אני עומד. ולאחר מכן יענה ויאמר: במקום פלוני... כעת הנני לצד עיר פלונית, ועתה אני בפרשת דרכים זאת וזאת.

מה שאין כן אם ישאלו על ה'תינוק' הצריך לאמו ויושב בחיקה, יענו בכל עת כי 'התינוק נמצא כעת בחיק אמו' - היכן שרק תעמוד מרכבתם. כך הוא לגבי המתאמץ בה' ושם כל מבטחו ומשענתו בה', הרי הוא כמי שנמצא תמיד בחיק אביו שבשמים.

בזה יובן היטב, שאף במדבר נחשבו בני ישראל בכל עת כשרויים בידי הקב"ה, וסתירת המשכן וגם בניינו באותו מקום, והם סותרים על מנת לבנות במקומו - על פי ה' יחנו על פי ה' יסעו. (רבי חיים שמואלביץ, מפי תלמידים).

הקושי הוא תהליך בנין האדם

סיפר אחד מגדולי ראשי הישיבות שבדורנו, כי בשנות בחרותו למד בישיבת 'קול תורה' בעיה"ק ירושלים, באיזו תקופה, חל בו רפיון בתורה ועבודה ובכל העניינים, ובא עד שערי משבר לא-עלינו. ולא ידע להשית עצות בנפשו.

בצר לו פנה אל הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצוק"ל ששימש אז כראש הישיבה, והשיח צערו בפניו. נענה ראש הישיבה ואמר: האם ראית פעם חייט בעבודתו, בגשתו לתפור בגד נאה ומהודר, הרי הוא נוטל חתיכת בד יקרה עד מאד, לוקח סכין ומספריים, וחותר את הבד לגזרי גזרים, לחתיכות קטנות עם גדולות, ישרות עם עקומות. לעומד מן הצד נראה, כי לא חייט עומד לפניו, אלא משחית בדים שאין לו שיג ושיח בתפירת בגדים, ואף יגער בחייט: מה מעשיך? או אז יענה לו החייט: המתן נא מעט... ואכן, כעבור זמן יראה, כי לפתע יצוץ כנגדו בית יד, ולאחר מכן בית הצוואר וכו', עד שיראה לנגד עיניו בגד שלם נאה ומהודר.

אמר לו הגרשז"א: אמור לי בחור, וכי היה בידי החייט לעשות בגד שלם מבלי שיחתוך מקודם את הבד לגזרי גזרים? פשיטא שלא! כך הוא ה'אדם גדול' - אינו נבנה אלא על ידי נפילות וחתירתו לשברי שברים, ומשם דרכו סלולה לעלות ולהתעלות.

"וּבְמִקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכֵּן שֵׁם הָעֵנָן... עַל פִּי ה' יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל פִּי ה' יִחַנו כָּל יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכֵּן הָעֵנָן עַל הַמִּשְׁכָּן יִחַנו. וּבְהָאֲרִיךְ הָעֵנָן... וְלֹא יִסְעוּ. וַיֵּשׁ אֲשֶׁר... עַל פִּי ה' יִחַנו וְעַל פִּי ה' יִסְעוּ. וַיֵּשׁ אֲשֶׁר... וְנִעְלָה הָעֵנָן בִּבְקֶר וְנָסְעוּ אוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה וְנִעְלָה הָעֵנָן וְנָסְעוּ. אוֹ יְמִים... וְלֹא יִסְעוּ וּבְהִעְלָתוֹ יִסְעוּ. עַל פִּי ה' יִחַנו וְעַל פִּי ה' יִסְעוּ" (ט, יז-יח).

לקבל עליו דין שמים באהבה

נפלאים המה דברי ה'לשם שבו ואחלמה' (ספר הדעה ח"ב, דרוש ד' ענף כ סימן ד, ד"ה וכן שמעתי), שכתב בזה הלשון: שמעתי להקשות בשם מוה"ר רבי יצחק בנו של מוה"ר רבי חיים

ז"ל מוולאז'ין, שלכאורה נראה כמו שיש כאן אריכות דברים ללא צורך, כי לא ידענו מה רצתה התורה להשמיענו בזה?

ומבאר רבי יצחק, כי המדבר הוא מקום משכן היצר והטומאה (עי"ש באריכות גדולה), וכל מטרת הליכת בני ישראל שם הייתה כדי שיטהרו את העולם. ובהתגברותם על היצר יבטלו את הטומאה והשטן - זה היצר הרע. והנה, לא כל המקומות שווין, כי יש מקומות במדבר טמאים יותר, ויש טמאים פחות. ולפי גודל הטומאה - כן האריך להם הקב"ה את שהותם באותו מקום, כי כאותו שיעור טומאה, כן ארך להם יותר הטהרה, ותיקון ושבירת היצר של אותו מקום...

וכאשר באו בני ישראל למקומות הללו - היה קשה להם מאד, והיו מרגישים תיכף חושך וצלמוות וכל מיני צער ומצוקה מצרת היצר, והיו נופלים ממדרגתם הרבה. ובוודאי שהיו רוצים לברוח משם כברוח מהאש. מאידך, כאשר התעכבו שם וטיהרו את המקום, היו רוצים להישאר שם. לזה אמר הכתוב: 'על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו', שלא הסתכלו על עצמם מאומה - אלא שהיו עושים רצון ה' הן בחנייתם והן בנסיעתם.

וזהו אומרו 'ובהאריך הענן', כלומר שמקום כזה שהוצרכו להאריך שהותם בו, הייתה בו טומאתו נוראה, והיה קשה להם ביותר להתגבר שם על יצרם, ע"כ היו רוצים לברוח משם. עם כל זה - 'ושמרו בני ישראל משמרת ה' ולא יסעו. וכן: 'ויש אשר יהיה הענן מערב עד בוקר' - משום שלא היה שם מקום מזוהם כל-כך, והיו רוצים להתעכב שם, עם כל זה - 'ונעלה הענן בבוקר ונסעו'.

ומדבר הכתוב בשבחן של ישראל, שהעמיסו על עצמן כל הטורח והעמל הזה, כדי לכוף את יצרם ולכובשו ככל האפשר. והגם שהיה קשה להם מאד, עם כל זה - 'את משמרת ה' שמרו'.

וזה לימוד גדול לאדם, לקבל עליו דין שמים, במה שנסבב עליו סיבות שונות, כמה פעמים אשר ע"י זה נופל ממדרגתו בהכרח, ויש לו ניסיונות גדולים מכפיית היצר, כי כל זה הוא מהעבודה המוטלת על האדם - פעמים באופן זה ופעמים באופן זה. פעמים בצער ופעמים ברווח. ועל זה נאמר בקהלת (ז, יד): "ביום טובה היה בטוב". רצונו לומר, לשמור את אותה העת כבבת עיניך, וביום רעה ראה - להתחזק עצמו בכל האפשר. עכ"ל.

מי שנלחם - יקבל פיצויים

וכבר אמר הרה"ק רבי אלימלך מטאהש זי"ע, כי דרך העולם, חייל הנלחם עבור מלכו וצבאו - אם נפצע במלחמה, תבוא 'קופת המדינה' ותרפאהו, תחלימהו, ואפילו גם יפרנסו אותו וישיאו את כל צאצאיו על חשבון המדינה לעולם ועד... וכל זה אינו אלא כשחייל זה היה נלחם בכל כוחו למען כבוד שם מלכו. לעומתו, אם עמד החייל במלחמה כאותו 'גולם', ולא פעל אף פעולה קטנה מצידו, ולבסוף נפצע, הרי זה האיש נענש בעונש גדול, ואין צריך לומר שלא תשתתף המדינה ברפואתו ושאר הוצאותיו.

אף לדידן יאמר, העומד בקשרי המלחמה כנגד יצרו, אף אם נפל ל"ע - נפצע ונחבל בראשו ובגופו - איבד כל מידה טובה, הרי הקב"ה ישלם לו כל מחסורו ברוח ובגשם, אבל כל זה בתנאי שאכן עמד הלה בקשרי המלחמה, אבל אם מעיקרא עמד לנוכח הניסיונות ולא פעל מאומה - לזה האיש אין מחויבים מאומה בשמים.

צריך לעמוד חזק בכל צרה שלא תבוא

כתוב (חבקוק ב, ד) 'וצדיק באמונתו יחיה' - שהאמונה מפיחה רוח חיים ומזלפת עלינו ועל נפשותינו טללי חיזוק לעמוד איתן בכל צרה שלא תבוא, וזאת נחמתנו בעניינינו כאשר יודעים אנו שאבינו שבשמים עושה הכל בהשגחה פרטית ומדוקדקת, ובוודאי כל מה דעביד רחמנא לטב עביד.

וכבר המשיל הבעש"ט הק' זי"ע את ענין הגלות, למלכה שעברה על אחד מחוקי המלכות אשר עונש קצוב בצידו - להגלות ב'גלות' את העובר עליו, ומאחר ש'מלך במשפט יעמיד ארץ' והינו 'שומר חק' על כן לא היה בידו ברירה אלא לשלחה לארץ אחרת אשר מעבר לים, והנה באותם הימים היו הספנים כאומה בפני עצמה, שלא היו כפופים למרות המלך ולחוקיו, אלא יכלו לעשות כטוב בעיניהם הרעות... וכל מי שנוזק להפליג בספינה היה מפחד שמא יתנכלו אליו הספנים שהיו אנשים מושחתים ורעי מעללים. ותיכף משעלתה המלכה לספינה נעשה לה רע על הלב וחושך בעיניים כשראתה מי ה'מושל' עליה, ונפל עליה פחד נורא כי מי יודע מה יעלה בגורלה, כשאין מידם מציל. אך דבר אחד לא ידעה המלכה, כי הספן הראשי הנקרא רב החובל היה המלך בכבודו ובעצמו שהתחפש בדמות ספן, ואילו היתה יודעת מכך אזי לא היתה נתונה בהרגשת צר ומצוק, כי המלך נמצא איתה עימה בכל עת ובכל שעה ומה לה לפחד...

ועל דרך זה ממש הוא עניין הגלות, כי הגם שהגלה אותנו הקב"ה אך ה'מומונה' עלינו הוא מלך מלכי המלכים הקב"ה, והוא שוכן איתנו ממש, ואדרבה גדולה השגחתו ית' עלינו במצב זה, ואילו היינו יודעים ומאמינים שאין אחד בעולם שיכול להרע לנו, והקב"ה נמצא עמנו, וכמו שנאמר 'עמו אנכי בצרה' שוב לא היה זה 'גלות'. וזהו הביאור בדברי הגמ' (ברכות לג.) 'כל אדם שיש בו דעה כאילו נבנה בית המקדש בימיו', מי שיש בו דעה ושכל יודע שהקב"ה עמו ואין זה גלות כלל, אלא כאילו הוא יושב תחת גפנו ותחת תאנתו כמו בהשקט ושלווה וכמו שיהיה לאחר שיבנה בית המקדש במהרה בימינו.

"עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצוּצֹת כֶּסֶף מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם וְהָיוּ לְךָ לְמִקְרָא הָעֵדָה וּלְמִסְעֵי אֶת הַמַּחֲנוֹת" (י, ב).

סימני התקיעות וטעמיהם

כתב רבנו בחיי על התורה: עשה לך שתי חצוצרות כסף. על דרך הפשט - היו חצוצרות הללו של כסף, והיו מְקֻשָּׁה. ולשני דברים היו משמשים, האחד להקהיל העם או הנשיאים, והשני לנסיעה. הוא שכתוב: והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות.

כשהיו תוקעין בשתיהן - היה סימן להקהיל העם, וכשהיו תוקעין בחצוצרה אחת בלבד - היה סימן להקהיל הנשיאים. הוא שכתוב: ואם באחת יתקעו ונועדו אליך הנשיאים, לפי שהם המיוחדים שבעם לפיכך היו תוקעין באחת והיה סימן להם.

וזה, בתקיעה שהיא פשוטה, ופשוטה רמז למדת הרחמים, כי ימינו פשוטה לקבל שבים. אבל למסע את המחנות היו תוקעין בתרועה, שנאמר: תרועה יתקעו למסעיהם. לפי שהנסיעה סימן למלחמה, שהרי מחנות ישראל לקראת שבעה עממין היו הולכים, להילחם בהם ולכבוש את הארץ.

ולכך היו מריעין בתחילת נסיעתן כי התרועה רמז למדת הדין והיא המנצחת במלחמה. ומפני זה יזכיר הכתוב במסעות (במדבר ט, כג): על פי ה' ביד משה. וזהו שכתוב: וכי תבואו מלחמה בארצכם והרעותם, והזכיר משה 'וינוסו משנאיך מפניך', כלומר ממדת הדין.

וכן היה סדר הענין במסעות: היו תוקעין לכל רוח ורוח מארבע רוחות העולם, כי ארבעה מחנות של ארבעה דגלים היו עומדים לארבעת רוחות העולם. והוא שכתוב: ותקעתם תרועה ונסעו

המחנות החונים קדמה, ותקעתם תרועה שנית ונסעו המחנות החונים תימנה, והרי לך מחנות המזרח ומחנות דרום, תרועה יתקעו למסעיהם, למסעות הנשארים. כלומר, שיתקעו תרועה שלישית למסע מחנות המערב, ותרועה רביעית למסע מחנות הצפון, כי לכל דגל מסע בפני עצמו כמו שמפרש הכתוב והולך: ונסע דגל מחנה פלוני וכן כולן.

שתי חצוצרות - שני כרוזים ברקיע

כתב מהרח"ו בספרו על התורה "עץ הדעת טוב": עשה לך שתי חצוצרות כסף, הם שני כרוזים, ברקיע האחד מכריז הטובות והרחמים, והשני מכריז הרעות והדין. וביד האדם לעשות שתיהן אחד, הנקרא 'כסף לבן', כי גדולים צדיקים שמהפכים מדת הדין למדת הרחמים, ועל ידי כך נמצא כי שתיהן נעשו אחת לבדה. וזה שכתוב: מקשה תעשה אותם, חיבור אחד יהיו שתיהן מכסף ורחמים.

או ירצה, היכולת בידך לעשות שתיהן כסף ורחמים, עם היות כי האחת היא מדת דין והשנית רחמים, וזה יהיה על ידי אשר מקשה וחיבור אחד תעשה אותם את ישראל, על דרך (הושע ד, יז): חבור עצבים אפרים הנח לו. ובהיותם בלב אחד ובאחדות אחת, יחזרו גם שתי החצוצרות שתיהן רחמים.

ועם היות כי שני הכרוזים הנ"ל הם מלאכים עליונים בשמים, יפנו עצמן מן עסקיהם לשום השגחתם כך למטה, והיו לך לתועלתך למקרא העדה. פירוש, כי בהתאחד ישראל למטה, גורמים אל החצוצרות הנ"ל שגם הם יתאחדו לטובה ולרחמים, ואז יגרמו עוד שיקראו את העדה העליונה בית דין וסנהדרי גדולה אשר בשמים הנקרא שדה, נקראים לך לתועלתך להיות מזומנים להטיב לך, ויהיו כלם קהלה אחת שוין לטובה. ואם ח"ו יהיה פירוד בין ישראל, אז גם החצוצרות הנ"ל יהיו למסע את המחנות, פמליא של מעלה שנקהלו להטיב לכם יתפרדו ויסעו, איש למקומו פנו, ולא ישגיח עליכם לטובה. ולא עוד, אלא שבתחילה היו נקראים 'עדה אחת', ועתה בהיפרדם נעשות מחנות נפרדים כנ"ל. עכ"ל.

חצוצרות - חצאי צורות, רמז לנשמה

כתב בספר "אגרא דכלה", וזה לשונו: הרב הקדוש מורינו הרב דב בער זצוק"ל [-המגיד ממעזריטש] פירש: חצוצרות, מלשון חצא"י צורו"ת, עיין שם דבריו כי מאוד עמקו מחשבותיו. ועל פי דבריו הקדושים נראה לי לפרש, דהנה הנפש היורדת לגוף האדם, היא

מהשכינה - אם הבנים. וכבר ידעת כי הרוחניות לא יעתק ממקום למקום רק יתרבה, ואפילו שיורד ממקומו, אף על פי כן יישאר במקום הראשון.

והנה, הנשמה גם כן הגם שיורדת לגוף האדם, עם כל זה תישאר בצורתה במלכות שמים אם הבנים, על כן תקרא הנשמה שתי חצאי צורות, חציה למעלה וחציה למטה. והנה כבר ידעת שהנשמה כלולה מרמ"ח איברים רוחניים דמיון הגוף, והנה נתן השם יתברך לעמו רמ"ח מצוות עשין להאיר על ידם רמ"ח איברי הנשמה, היינו שיאירו בה רמ"ח איברין דמלכא, היינו רמ"ח עליונים שבחלק הנשמה אשר היא ספונה למעלה בשכינה, ואז מתדבקין רמ"ח ברמ"ח, בסוד (ירמיה לא, יט): הבן יקיר לי וכו' רח"ם ארחמנו וכו'. וזה סוד (בראשית כב, יא): אברהם אברהם, ב' פעמים רמ"ח.

ובהיפך יובן הדבר בהיפך, בשומו מסך המבדיל ח"ו, כשלא ישתוקק לדבק בחלק הנשמה העליונה על ידי המצוות, אזי כמים הפנים לפנים, והבן. וזה סוד מלכו"ת שמים שלימה (ברכות יד:), כי ב' פעמים רמ"ח בגימטריא מלכו"ת, והבן.

וזהו: עשה לך שתי חצוצרות (היינו השתי חצאי צורות), כסף שיהיו משתוקקים זה לזה זה לקבל וזה להשפיע, ותהיה מלכות שמים שלימה, והכל על ידי קיום המצוות. וגם שאר הפסוק יש לפרש על דרך זו, ולא הארכנו כעת.

"וְכִי תִבְּאוּ מִלְחָמָה בְּאֶרֶצְכֶּם עַל הַצָּר הַצָּר אֶתְכֶם" (י, ט).

הצר - זה מלאך המות

אמרו בזוהר הקדוש (פרשת ויקהל דף קצו:), וזה לשונו [בתרגום]: ודייקנו, על הצר זה מלאך המות, הצורר אתכם תדיר, והורג לבני האדם ומעיק להם לחיים ורוצה להרוג אחרים. ומה תקנתו? והרעותם. אם בראש השנה שהוא יום הדין למעלה, מלאך המות יורד למטה בכדי להתבונן במעשים של בני האדם ולעלות למעלה להסיט אותם. וישראל שיודעים שמלאך המות יורד למטה ועולה למעלה בכדי להיות קטיגור עליהם, מקימים בשופר לייבב עליו, שלא יוכל להם ולהגן עליהם. ע"כ.

המלחמה באה כשאין תורה

וכי תבאו מלחמ"ה בארצכם, חסר למ"ד. כי באמת איך אפשר שיהיה מלחמה בארצנו? והרי הבטיח השם יתברך שאפילו חרב של שלום לא תעבור בארצנו (תענית כב.). אך זה יהיה אם יתבטלו ח"ו מלימוד התורה. וזה רמז חסרון הלמ"ד, שהמלחמה ח"ו תהיה בארצכם אם

יחסר מכם לימוד התורה, ובאם יהיה ביניכם לימוד התורה, אין שטן ואין פגע רע. (אגרא כלה).

"נִסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם" (י, כט).

שיתף משה עצמו עמהם

חכמים אמרו: מפני מה שיתף משה עצמו עמהם? נתעלם מעיני משה, וכסבור שיכנס עמהם לארץ. (סיפרי).

"וַיִּסְעוּ מֵהָר ה' דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים" (י, לג).

טוב שם טוב מארון הברית

אמר רשב"י: חביב שם טוב מארון הברית, שארון הברית לא הלך אלא שלשה ימים, שנאמר: וארון ברית ה' נוסע לפניהם, ושם טוב הולך מסוף העולם עד סופו. (מדרש רבה קהלת ס"ג).

דרך החיים שלשת ימי אפילה

דרך החיים יש לו מהלך שלשה ימים חשך ואפילה, ואם הוא צדיק, זוכה שמתגלה אליו אור השכינה, ומאיר לו בדרך אפילה הלזה, שנאמר: וארון ברית ה' נוסע לפניהם **דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה.** (עמק המלך דף כט ע"א).

"וְאָרוֹן בְּרִית ה' נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם וכו' לְתוֹר לָהֶם מְנוּחָה" (י, לג).

היה מנמיך את ההרים ומגביה את העמקים

דורשי רשומות אמרו (שמות כג, כ): הנה אנכי שולח מלאך לפניך, הם לוחות הברית הנתונות בארון הקודש. לשמרך בדרך, שנאמר: וארון ברית ה' נוסע לפניהם **דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה, שהיה מנמיך את ההרים ומגביה את העמקים, ומשוה הדרך והורג כל המזיקין.** וכן מצינו, כשנלקח ארון הברית בשדה פלשתים, היתה יד ה' על הפלשתים. (מדרש לקח טוב, שמות כג, כ).

"וַעֲנֵן ה' עֲלֵיהֶם" (י, לד).

הענן מבדיל בין לבין בהמתן

ובהמתן היכן הייתה? שנים עשר מיל על שנים עשר מיל הייתה חנייתו. חשוב מחנה שכינה ומחנה לוייה ומחנה ישראל, והשאר זוויות של כל רוח, הייתה בהמתן רועה נגד חנייתו, והענן פרוס עליהן, מבדיל בין לבין בהמתן. (ילקוט שמעוני פקודי, רמז תכו).

"בְּנִסְעָם מִן הַמַּחֲנֶה, וַיְהִי בְּנִסְעַת הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה ה' וַיִּפָּצוּ אֵיבֶיךָ וַיִּנָּסוּ מִשְׁנֵאֵיךָ מִפְּנֶיךָ" (י, לד-לה).

שיעור קדושת ספר קטן

"ויהי בנסוע" הוא ספר בפני עצמו, ויש בו פ"ה אותיות, ומכאן למדו ספר שנמחק ונשתייר בו פ"ה אותיות מטמא את הידים ומצילין מפני הדליקה. (שבת קטז).

נו"ן הפוכה, לרמוז שלא יפרשו מן התורה

הרב 'כלי יקר' על פסוק זה כתב, שהנה בסמוך לתיבת 'המחנה' יש נו"ן מהופכת. והנה, נו"ן בארמית פירושו דג, וא"כ הנו"ן הוא רמז לדג שאם פונה ליבשה ופורש מן המים מיד מת, כך ישראל, הפורש מהתורה ולבו אל המחנה, אינו יכול לחיות ח"ו.

טעם לנוני"ן ההפוכים

א. רש"י: על הפסוק (י, לה): "ויהי בנסוע הארץ" כתב: עשה לו סמניות מלפניו ומלאחריו, לומר שאין זה מקומו. ולמה נכתב כאן? כדי להפסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שניה וכו' כדאיתא בכל כתיבי הקדש (שבת קטז).

ב. בעל הטורים על הפסוק (שם) "ויהי בנסוע הארץ" כתב: עשה נוני"ן הפוכין שרצה להעביר השבטים, שאותיותיהם נו"ן, את הירדן שהוא רחב נו"ן, אלא שהחטא גרם.

והטעם שעשה נוני"ן הפוכין לומר, שמקומה לפני נ' פרשיות לפניה. ואילו לא היו הנוני"ן הפוכין - לא הייתי יודע אם נ' פרשיות לפניה אם נ' לאחריה, לכך עשאו הפוכים לומר לפני נ' לפניה. והוא אחר הפסוק (במדבר ב, יז): ונסע אהל מועד מחנה הלויים, שמשם עד הכא נ' פרשיות.

ג. עוד אפשר לומר בטעם ב' נוני"ן הפוכות, במה שכתב מהר"ש אסטרופולי ז"ל (ליקוטי שושנים, ליקוט כה) ע"פ ה'ציוני', שיש קליפה משכחת הלימוד, הנקראת רי"ב ושם כד"ת מבטלה. וכאשר האדם לומד תורה לשמה - נקרא רב"י אותיות רי"ב שאינו שולט רי"ב, ושתי פעמים נו"ן מלאה גימטריא רב"י, והם שני נו"ן הפוכות, כי במקום רבי שולטת קליפה רי"ב, והמבטל קליפה זו - הוא שם כד"ת הרמוז בס"ת ה' דרך שלשת העולים תכ"ד עם הכולל.

ד. בספר "שיח יצחק" מהגרי"א חבר (דרוש בענין ב' נונין הפוכין) מביא בשם זוהר חדש: אלו ב' נוניין - הם כבודו של הקב"ה ממש, והן עיקרו של עולם. לכן בראות יעקב כן בידך את בניו (בראשית מח, טז): "וידגו לרב", ותרגומו "וְכָנְנִי יָמָא וְסָגוֹן", והקב"ה הוציא אומות העולם מכלל אותם השני נוניין, דכתיב (איוב יח, יט): "לא נין ולא נכד", ועתיד הקב"ה להחזיר הנוניין למקומם. ועל אלו הנוניין מבקשים אומות העולם תמיד עלילות על ישראל, ומתאנחים שאין להם חלק בהם שנאמר (תהלים עד, ח): "אמרו בלבם נים יחד", ובאלו הנוניין עתיד הקב"ה לפדות אותם לישראל ע"י המשיח, שנאמר (תהלים עב, יז): לפני שמש ינון שמו.

ה. והגאון חיד"א בספרו "כסא רחמים" על מסכת סופרים (פ"ו ה"ב) כותב, כי ספר "ויהי בנסוע הארון" אע"פ שהוא מורכב משני פסוקים, לעתיד לבא הוא יתגלה כספר ענק.

וביאר הגאון רבי משה שפירא זצ"ל בספרו "אפיקי מים", כי בתוך פרשה זו רמוז כי כל מה שקורה לעם ישראל במשך הדורות הוא "כדברי תורה". נמצא, כי אע"פ שעתה אין לנו את האפשרות לקרוא את המשמעות העמוקה של כל מאורע ומאורע הקורה לעם ישראל, והם כדברי תורה הנסתרים מאיתנו, מכל מקום לעתיד לבוא, כל הנהגת ה' בגלות הנוכחית עמנו תתגלה כדברי תורה.

ו. כיון ששער החמישים נעלם ממשה רבנו ע"ה, לכך יש נוניין בפרשת ויהי בנסוע, לרמוז לנ' שערי בינה. וספר 'בנסוע' גדול ככל התורה, אך לא זכה ממנו כי אם ל-פ"ה אותיות.

ז. ויהי בנסוע, עשה סמניות קודם ויהי בנסוע באותיות נ' - לרמוז שכאשר יתגלו נ' שערי בינה תהיה הגאולה, וזה על ידי ענוה ושפלות. כי נו"ן הפוכה רומזת לענוה, ואז תבא הגאולה ויתגלה שער החמישים, ואז יהיו שבעה ספרים שלמים, כי המלכות נקראת 'ספר' והיא ספירה שביעית, וכל ספירותיה יהיו במילואם, ומקבלת מיסוד הנקרא כ"ל - גימטריא נ'. (כסא רחמים' על מסכת סופרים פ"ו).

"וְיִהְיֶה בְּנִסְעֵי הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קִימָה ה' וַיִּפְצוּ אִיבֵיךְ וַיִּנָּסוּ מִשְׁנֵאֵיךְ מִפְּנֵיךְ" (י, לה).

רק בנסוע הארון - יפוצו האויבים

ונראה לבאר, כי פרשה זו באה ללמדנו כהוראה לדורות. 'ויהי בנסוע הארון' - כשהתורה מופצת למרחקים ונלמדת בכל מקום, אז ישראל ראויים לנצח אויביהם וזוכים שיפוצו וינאסו אלה מפניהם. אבל בנוח הארון במקום אחד, וישראל אינם מפיצים תורתם גם במקומות נדחים,

אז אין זכות לישראל לנצח אויביהם. ותפילת משה על ישראל אז, רק 'שובה ה' רבבות אלפי מישראל' - שישאל ישובו בתשובה. (האדמו"ר מסטמאר).

"וּבִנְחָה יֹאמֶר שׁוּבָה ה' רַבְּבוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל" (י, לו).

העוסק בפריה ורביה גורם שתשרה שכינה בישראל

אמרו רבותינו ז"ל (שבת קטז), כי ב' פסוקים אלו חשובים ספר בפני עצמו. כמו שאמר הכתוב (משלי ט, א): "חצבה עמודיה שבעה" - אלו ז' ספרי תורות, לפי שספר במדבר נחלק לג' ספרים.

וכתב הרב 'כלי יקר' ז"ל: קשה, לפי שאין התורה אלא למצוותיה, ואלו ב' פסוקים אין להם שום רמז למצוות. ותיירץ הרב ז"ל, כי נרמזה בו מצות פריה ורביה השקולה כנגד כל המצוות, כמו שאמרו ז"ל (יבמות סג), 'רבבות אלפי ישראל' - מלמד שאין השכינה שורה על פחות מב' אלפים וב' רבבות, והעוסק בפריה ורביה גורם שתשרה שכינה בישראל.

יעקב נוסע עמהם

כשנוסע הארון, מסייע עמו המרכבה וחיות הקודש. 'בנסוע' בגימטריא: יעקב, שדמות יעקב אשר הוא חקוק בכסא הכבוד נוסע עמהם. 'ובנחה' כתיב בה"א, כנגד ד' דגלים ומחנה לוייה. (בעל הטורים).

אשרי ילוד אשה שדבריו נשמעין

"ובנחה יאמר שובה ה'" - זה ישועה של ישראל. אשרי ילוד אשה, שכך אמר משה ליצורו, ודבריו נשמעין. מה שאי אפשר למלאכי השרת, לא להעמיד את הכבוד ולא להושיב את הכבוד, ולא היה משה אומר אלא כדי שתעקר עבודה זרה ומלכות הרשעה מן הארץ. (מדרש פתרון תורה עמ' 144).

"וּבִנְחָה יֹאמֶר שׁוּבָה ה' רַבְּבוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל" (י, לו).

כנגד כוכבים ומזלות

בפסוק זה יש שבעה תיבות, כנגד פסוק 'בראשית ברא אלהים' - ז' תיבות. ובפסוק 'ויהי בנסוע הארון' יש י"ב תיבות כנגד הפסוק האחרון בתורה "ולכל היד החזקה", הרי ז' תיבות של בראשית כנגד ז' כוכבים, וי"ב תיבות של פסוק וכל היד החזקה - כנגד י"ב מזלות. (לקח טוב).

"וַיִּשְׁמַע ה' וַיַּחַר אַפּוֹ וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ ה' וַתֹּאכַל בְּקֶצֶה הַמִּצֶּחֶה" (יא, א).

כיצד בערה האש?

כתב ה"מדרש שמואל" ע"ד פשט: "ולא היה האש הזה כאש ששרף את בני אהרן, כי שם האש ההיא נפלה מן השמים, כדכתיב (ויקרא י, ב): "ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם". אבל כאן לא ירדה אש מן השמים, אלא 'ותבער בם' בעצמם, מעל כנפי בגדיהם התחיל להדליק האש, ועל כן קרא למקום הזה 'תבערה' (פסוק ג), על 'כי בערה בם', ומכנפי בגדם התחילה האש".

אולם ב"תורת כהנים" איתא: "ותבער בם אש ה' ירדה אש מן השמים, והיתה קופלת בהם מתחתיה, עד שלא עמדו לא בין החיים למתים ולא בין המתים לחיים" וכו' ע"ש. [וכן מבואר ב'פרקי דרבי אליעזר' (פרק נג)].

"וַיִּצְעַק הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל ה' וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ" (יא, ב).

ותשקע האש, נגד הטבע

פירש"י: "ששקעה במקומה בארץ, שאילו חזרה לאחת הרוחות היתה מקפלת והולכת כל אותו הרוח. וה'ספורנו' ביאר: "ותשקע האש, נגד טבע האש, כי טבעה הוא לעלות, למען יכירו שהיה פלא בלתי טבעי, ולא היתה אש טבעית שקרה אז באיזו סיבה טבעית".

ובילקוט שמעוני (רמז תשלב) מובא: "ותשקע האש, ר' יהודה אומר, אותה אש שקעה בארץ. אמר ר' אייבו, נכנס משה בתוך [האש], והיה מדרס עליה ומשקיע בה כצפין של צמר, שנאמר 'ותשקע האש'.

האש שקעה ולא חזרה למקומה

הגה"ק בעל השבט מוסר כתב בספרו 'חוט של חסד' (בהעלותך): "ולי נראה לפרש, שכיון שידע השם יתברך שהיו עתידין עדת קרח שישרפו באש, לכן לא גזר שתחזור האש לעלות למעלה, אלא שתהיה טמונה שם לצאת כטבעה מלמטה למעלה לעת הצורך, ולא לחזור לעשות נס שתדר האש למטה נגד טבעה, ולכן גבי השרופים של עדת קרח אומר (להלן טז, לה): 'ואש יצאה מאת ה'", ולא אמר 'ותבער בם אש ה'" כמו שאמר כאן, אלא שהאש ששרפה לעדת קרח, היתה אותה האש אשר היתה טמונה בארץ, ויצאה ושרפה אותם".

ואמנם, כן מצינו בפרקי דרבי אליעזר (פרק ג) בזה הלשון: 'ותשקע האש', רבי יהודה אומר אותה האש שירדה מן השמים - שקעה בארץ ולא חזרה למקומה לשמים, אלא נכנסה לאהל מועד. וכל הקרבנות שהיו מקריבין ישראל במדבר, [אותה האש] היתה יוצאת ואוכלת אותן. והיא האש שאכלה לעדת קרח, שנאמר: 'ואש יצאה מאת ה', ואין אדם נפטר מן העולם עד שתעבור עליו מאותה האש ששקעה בארץ, וכו'. עכ"ל.

"וַיִּצְעַק הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל" (יא, ב).

'ויתפלל' ולא 'ויפלל'?

בפנחס נאמר (תהלים קו, ל): 'ויפלל', שהוא עצמו עשה עטרה וכתר לראש הקב"ה, ולא על ידי מלאך ושליח. אבל במשה נאמר: 'ויתפלל', כי במשה היתה מעלה יתירה, שבחלק הנפש שלו היה מעורר יותר ממה שמעורר אחר בחלק יחידה וחיה, ועוד משה רבנו לא שונה זיו פניו מאדם למלאך. (עשרה מאמרות, אם כל חי פ"א סל"ד).

"וְהָאֶסְפָּסָף אֲשֶׁר בִּקְרָבוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה... וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת הָעָם... וַיַּחַר אַף ה' מְאֹד וַיִּבְעִינִי מֹשֶׁה רָע" (יא, ד. י).

רצה משה לתקן לאותם שמתו בשלשת ימי אפילה

כתב ה'חתם סופר (עה"ת): איתא בספרי המקובלים (ספר הגלגולים להאריז"ל פרק ל"ו, ושער המצוות להאריז"ל פ' עקב, כנפי יונה להרמ"ח ח"ג סי' נד), שאותם אנשים שמתו בלתי מתוקנים, נותן הקב"ה נשמותיהן בחיה או בהמה טהורה, וע"י שאוכלין אותו ישראל בשחיטה כשירה ושאר מכשירי האכילה, מתקנים את הגלגולים שנתגלגלו באותה בהמה.

והנה, בשלושת ימי אפילה מתו ארבעה חלקים מישראל, כמו שכתוב ברש"י פ' בשלח (יג, יח), והתגלגלו נשמותיהן בתוך הבהמות והחיות. והנה משה רבנו לימד זכות על בני ישראל, שעם ישראל רוצה לאכול בשר, כדי לתקן את המתים ממשפחותיהם שמתו בשלושת ימי אפילה. אבל הקב"ה הבוחן לבבות, ידע כוונתם האמיתית בזה שהם רוצין בשר רק לשם תאוה, ועל כן: 'ויחר אף ה' מאוד ובעיני משה רע'. פירוש, על מה שהקב"ה חרה עליהם, כי משה היה מלמד זכות עליהם.

ועל זה אמר לו הקב"ה: "עתה תראה" וגו', שע"י שאתן להם השלו ויתפייסו בו, יתברר שאין כוונתם כלל לתקן הגלגולים, שא"כ כעת היו צריכים להתרעם, כי הגלגולים באים רק בבהמות ובחיות ולא בעופות, אלא על כרחך, שהם רוצים בשר רק בשביל תאוותיהם.

הטעם שאין אוכלים דגים עם בשר

ומענין לענין, יש לציין דבר פלא שכתב בשו"ת "שם משמעות" (יו"ד סוף סי"ג) בטעם שאין אוכלים דגים עם בשר. כי ידוע, שהעדיקים מתגלגלים בדגים (ולכן גם אין שחיטה בדגים, כי לא מגיע לצדיק צער השחיטה). ורשעים מתגלגלים בבשר, וע"כ אין ראוי לערבם ביחד, ובבחינת (סנהדרין מז.) אין קוברין רשע אצל צדיק. (להתעדן באהבתך).

"וְהָאִסְפָּסָף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ וַיֵּשְׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֹאכְלֵנוּ בִּשָּׂר" (יא, ד).

כפרו בטובתו של מקום

כתב בספר 'מעם לועז': ואומר עכשיו, שאף על פי שהיה להם מן ובשר הרבה, כמו שנאמר (במדבר לב, א): ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד, ביקשו בשר. ורבים מהם לא בקשו אלא לנסות את ה', ולא אמרו כן בפירוש אלא רק בלבבם שאלו בשר, וביזו את המן ואמרו: נפשינו קצה בלחם הקלוקל, וזהו שאומר (תהלים עח, יח): וינסו אל בלבבם לשאול אוכל לנפשם, היינו לתאותם, כמו שנאמר (דברים יב, כ): כי תאוו נפשך לאכול בשר.

ואמרו במדרש (תנחומא, יתרו ס"ג): רבי לוי אמר, למה הדבר דומה? לכן שהיה רוכב על כתף אביו, והיה רואה דבר של חפץ, ואמר לו: 'קח לי', והוא לוקח לו. פעם ראשונה, שניה ושלישית. רואה אדם אחר, אומר לו: 'ראית את אבי?' אמר לו אביו: 'אתה רוכב על כתפי, וכל מה שתבקש אני לוקח לך, ואתה אומר ראית את אבי?!' השליכו מכתפו, ובא הכלב ונשכו.

כך היו ישראל, כשיצאו ממצרים - הקיפן בענני כבוד, ביקשו לחם - הוריד להם המן, שנאמר (תהלים עח, כד): וימטר עליהם מן לאכול ודגן שמים נתן למן. ביקשו בשר - הוריד להם שלו, שנאמר (תהלים קה, מ): שאל ויבא שלו. הוא נותן להם כל צרכיהם, והם אומרים (שמות יז, ז): היש ה' בקרבנו אם אין?! אמר להם הקב"ה: כך הרהרתם? הרי הכלב נושך אתכם! ולכן (שם, ח): ויבא עמלק.

"זְכֹרְנוּ אֶת הַדָּגָה אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חֲנָם" (יא, ה).

הדגים היו אסורים לבני ישראל עד מתן תורה

וראה ב"פרדס יוסף" (פרשת נח) שהביא, כי הדגים היו אסורים לבני ישראל עד מתן תורה. ומה שהיה מותר לבני ישראל לאכול בשר, היה בגלל שבזכותו של נח ניצלו בעלי החיים

מהמבול. ולכן אחרי המבול התיר לו הקב"ה לאכול הבשר. אך הדגים שלא היו בגזירת המבול, ולא ניצלו בזכות נח, לא הותרו לנח, ורק בעת מתן תורה כשכל העולם היה נהפך לתוהו ובוהו, ורק על ידי קבלת תורה ניצל, הותר אז האיסור של דגים.

וזה הפירוש כאן: זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים - חנם, בלא מצוות, והיה זה נגד התורה, שהרי לא הותרו להם. ולכן אוכלים דגים בשבת, כי התורה ניתנה בשבת.

ובספר "מאמר מרדכי" (לייפר, ריש בראשית) כתוב, שהצדיקים מתגלגלים בדגים, והדגים הם רוחניים יותר, ולכן אינם צריכים שחיטה. והביא מספרי קבלה, שהדגים מרמזים על תלמיד חכם שהוא בחינת שבת.

מכאן שמדליקין נרות שבת

איתא במדרש פליאה: "זכרנו את הדגה - מכאן שמדליקין נרות שבת". והוא תמוה.

ופירש בספר "ילקוט חמישאי" בשם הרב חיד"א (חומת אנ"ך), כי הנה יש לשאול, מדוע התלוננו עם ישראל על הדגים? והרי ב"מן" היו יכולים לטעום טעם דגים אם רצו, שהרי כל טעם שרצו - היו חושבים עליו וטועמים. אלא צריך לומר, שרצו גם לראות ממש את הדגים, שכן העין שביעה מכח הראיה [עיין יומא דף עד:].

והנה ידוע, כי הטעם שמדליקים נרות שבת הוא בכדי שיוכלו לראות את המאכלים ויהיה עונג שבת, וא"כ "זכרנו את הדגה", כי רצו לראות את הדגה דווקא, ומכאן נלמד שמדליקים נרות שבת.

וזהו ג"כ מה שכתוב (דברים ח, ב) "ויענך וירעיבך ויאכילך את המן", ולכאורה הרי במן יכולים לטעום כל טעם שרוצים? אלא נכון שטועמים אבל העין לא רואה - שראו בעיניהם רק צורת מן, ואם העין לא רואה זה לא מספק את האדם, לכן המן היה להם לעינוי.

"את הקשאים ואת האבטחים" (יא, ה).

כוונתם הייתה להוציא דיבה על המן

היו מבזים המזון הנכבד שהיה להם במן, וכדי להוציא עליו דבה, היו מביאין ראיה מהפירות הפחותים שהיו להם חנם. וידוע, כי היו בארץ מצרים פירות לרוב, וכענין שכתוב (בראשית

יג, י: כגן ה' כארץ מצרים. אבל לא הזכירו מהפירות החשובים, כי מהחשובים לא היו נותנים להם.

וכן מה שהזכיר הדגה, כי היו נותנים להם מהדגים הנבאשים שהיו להם ארבעה וחמשה ימים אחר שניצודו, כי מהחשובים שהיו חיים, שניצודו בו ביום - לא היו נותנים להם. ועל כן לא אמר: זכרנו את הדגים, או שיאמר זכרנו את הדג, כי בכל מקום שתמצא 'דגה' הוא הדג הנבאש, ממה שכתוב (שמות ז, כב): והדגה אשר ביאור מתה ויבאש היאור. גם תמצא ביונה הנביא (יונה ב, א): וימן ה' דג גדול, הזכירו תחילה בשם דג, וכאשר בלעו והשלים את תפקידו ומת - קראו דגה. הוא שכתוב (יונה ב, ב): ויתפלל יונה אל ה' אלהיו ממעי הדגה. ומזה אמר (שם, ג): מבטן שאול שועתי שמעת קולי, כי היושב בבטן מת, הוא כיושב בשאול. ומה שאמר אחר כך (שם, יא): ויאמר ה' לדג ויקא, דג שני היה, לפי שאין כבודו להיות בבטן המת, ולכך קבלו דג שני ובלעו, ונצטוו להקיא אל היבשה.

וכלל הדבר, כי היו קצים במתנה החשובה, וכל עיקר כוונתם לא היתה אלא להטיל דופי במן ולהוציא עליו דבה. ועל כן הזכיר בכל הפרשה 'העם' שהוא לשון גנאי. והמקום הזה נקרא 'קברות התאוה', והוא 'תבערה' שהזכיר, כי במקום ההוא בעצמו שהתאונו ובערה בם האש - שם התאונו תאוה. ולזה נסמכה פרשה זו לפרשת ותדבר מרים שהוציאה דיבה על משה, ונסמכה לפרשת מרים גם כן פרשת מרגלים, שהיו מוציאי דבת הארץ. (רבינו בחיי).

קליפה הנקראת "חנם"

קליפה אחת נקראת 'חנם', וזה הסוד: אשר נאכל במצרים חנם. ולכן נקרא גיהנם שעל עסקי חנם בא שם ר"ל שמתעסקים בקליפת חנם. (מגלה עמוקות אופן כ').

"וְעֵתָה נַפְשֵׁנוּ יִבְשָׁה אֵין כָּל בְּלָתִי אֶל הַמֶּן עֵינֵינוּ" (יא, ו).

נפשנו יבשה מפני שאין להם ברכות הנהנין

כתב הרב חיד"א ז"ל (פני דוד) משם אביו ז"ל, שהיו אומרים 'נפשנו יבשה', מפני שאין להם ברכות הנהנין, בלתי אל המן עינינו. ובזה יובן מה שרמז המסורה 'ועתה' - ב' במסורה, 'ועתה נפשנו יבשה' 'ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך' (דברים י, יב), ודרשו רז"ל (ילקוט שמעוני דניאל רמז תתרס; זוהר הקדוש ח"ג דף קעט ע"א): אל תקרי מה אלא מאה, דהיינו מאה

ברכות. ובזה יובן עם מה שרמזו הרב ז"ל, ועתה נפשינו יבשה מברכת הנהנין, שאינם יכולין להשלים מאה ברכות ודו"ק.

יצא מלאך להחריב העולם אמר בטל המן ובטלה תורה

בא יהושע ואמר להן, התקדשו כי מחר יעשה ה' בקרבכם נפלאות (יהושע ג, ה). ואומר (יהושע א, יא): הכינו לכם צידה. וכי צידה היתה שם? והלא אינן אלא אוכלי המן, שהיו מלקטין אותו בבקר בבקר ומניחין אותו עד הערב, ולערב היה כלה מידן?! ומה תלמוד לומר: והכינו לכם צידה, אלא אם כן, כך אמר להם, עשו תשובה כדי שתיכנסו לארץ ותאכלו מתבואת הארץ, שנאמר: וישבות המן ממחרת.

יצא מלאך להחריב את כל העולם, ואמר: בטל המן ובטלה תורה, שנאמר (יהושע ה, טו): ויאמר שר צבא ה' וגו'. אמר לו: ומה יהושע, וכי במנעלים אתה נועל, ואין אתה נוהג אבל על ישראל, שבטל המן ובטלה התורה?! של נעלך!. (עיין תנדב"א רבה מהדו' איש שלום פ"ח).

"וְהָמָן כָּזָרַע גֹּד" (יא, ז).

היה בו זיו גן עדן

בשכר הפת שנתן אברהם אבינו למלאכי השרת, נתן להם הקב"ה מן ארבעים שנה, והיה בו זיו גן עדן. (תנא דבי אליהו רבא, פ"ג).

"וְהָיָה טַעֲמוֹ כְּטַעַם לֶשֶׁד הַשֶּׁמֶן" (יא, ח).

שד או שד?

בגמרא (יומא עה.), מובאת מחלוקת בפירוש המילה "לשד השמן" הכתוב בפסוק. רבי אבהו אמר, אל תקרי לשד אלא 'שד', מה שד זה מתהפך לכמה גוונים, אף המן מתהפך לכמה טעמים. וי"א שד ממש, מה שד זה כל זמן שהתינוק ממשמש בו וטועם בו כמה טעמים, אף המן, כל זמן שישראל אוכלים אותו מוצאין בו כמה טעמים.

ויש להבין, כיון ששניהם מגיעים לאותה מסקנה, שהמן היה משתנה לכמה טעמים, מדוע יש אומרים שד ויש אומרים שד?

ומבאר רבינו יוסף חיים בספרו "בניהו" את מחלוקתם בטוב טעם:

הנה יש לשאול: האם יכלו בני ישראל לטעום במן כמה טעמים מעורבים יחד, או שמא לא היתה באפשרותם לטעום רק טעם אחד בלבד?

ובזה נחלקו שתי השיטות. השיטה האומרת שד ממש סוברת, שיכלו לטעום במן כמה טעמים בבת אחת, כעין החלב שהתינוק יונק מאימו, שאם אכלה האם תבשיל שיש בו כמה טעמים כגון; בשר, אורז, ירקות ויין מעורבים יחד, וזה התבשיל נעשה חלב בדדיה - התינוק יונק מכל התערובת ביחד, וכן היה גם כן במן, שהיו יכולים לטעום מכל התערובת יחד.

אולם השיטה האומרת שד סוברת, שלא יכלו לטעום רק טעם אחד בלבד, בדומה לשד שאין יכול להתהפך רק לצורה אחת או לאיש או לאשה וכדומה, ואם נתאווה אדם לתבשיל שיש בו תערובת, מתהפך הוא לעיקר שבהם. (להתעדן באהבתך).

"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' לָמָּה הָרַעְתָּ לַעֲבָדְךָ וְלָמָּה לֹא מָצִיתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לְשׁוֹם אֶת מֹשֶׁה כָּל הָעָם הָזֶה עָלַי" (יא, יא).

הילדים שהשליכו ליאור עלו בזכות משה

ויאמר משה, אמר רבי לוי: ששים רבוא ילדים, כולם השליכו ליאור, ועלו בזכות משה. הוא שמשה אמר (להלן פסוק כא): שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבם, כולן לרגלי עלו. (בראשית רבה ויחי פרשה צ"ז ס"ג).

"הָאֲנֹכִי הֲרִיתִי אֶת כָּל הָעָם הָזֶה אִם אֲנֹכִי יִלְדְּתִיהוּ כִּי תֹאמַר אֵלַי שְׂאֵהוּ בְּחִיקְךָ כִּי אֲשֶׁר יִשָּׂא הָאָמֶן אֶת הַיֶּנֶק עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתָּיו" (יא, יב).

על המנהיג לסבול את הציבור

אמרו חז"ל (תנחומא, משפטים ס"ו): תניא אמר רבי שלמאי: אזהרה לדיין שיסבול את הציבור. ועד כמה? אמר רב חנן ואיתימא רבי שבתאי: "כאשר ישא האומן את היונק", מה תעשה אם אשר התינוק שהיא נושאת בזרועותיה מטנף עצמו ובגדיו ואת בגדי אמו? האם תשליך את הילד בכעס וברוגז על מעשהו המכוער? האם תגעל מן המראה והריח ותעזוב אותו לנפשו? אין ספק שלא כך תנהג האם! אדרבה, בסבלנות ובמתינות מתוך רוך ואהבה היא תסיר את בגדיו הצואים מעליו, תרחץ אותו למשעי, ותלביש אותו בגדים נקיים, ורק אז תתפנה לדאוג לניקיונה. היא גם תחזור לקחת את הילד על זרועותיה, ושוב, כמו תמיד, תרעיף עליו אהבה, תחבק אותו ותנשק אותו, והיחס ביניהם ימשיך להיות טוב ונעים כאילו לא קרה דבר.

משל זה, המשיל הנצי"ב מוולווין זצ"ל, בבואו לבאר את פישרה של הגדרת מידת הסבלנות הנדרשת מן העומדים בראש הציבור, כאשר ישא האומן את היונק. איש צבור המתמנה לתפקיד כל שהוא בהנהגת הציבור, חייב לדעת מראש כי ההטרדה על ידי אנשים שונים ומשונים עתידה להיות לחם חוקו, צבור הוא גוף המורכב מגוונים שונים. 'צבור' - ראשי תיבות: צדיקים בנונים ורשעים, והקשר עמהם עלול להביא את איש הציבור לכעס או צער, וכדומה.

לפיכך דורשת התורה מן הפרנס להתייחס אל הבאים אליו באותו יחס שבין אם לבנה, גם אם התנהגות הציבור לא תהיה כשורה, אל לו למנהיג להשליכם מעל פניו, אלא אדרבה, יקרבם, ישמע דבריהם, ויפייסם בדברים רכים מתוך נחת ואהבה.

וכך מסופר על הנצי"ב עצמו, כי מוקיר היה ומחבב את כל אדם באשר הוא אדם, מקבל כל אדם בנפש יפה ורוח טובה, בכל קנייניו הרוחניים התנוססו חן ויופי, טוב לב ועין יפה שש ושמח לעשות דבר טוב לכלל ולפרט. (ילקוט לקח טוב).

"כִּי תֹאמַר אֵלֶי שְׂאֵהוּ בְּחִיקְךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאִמָּן אֶת הַיֹּנֵק" (יא, יב).

המנהיג צריך לדאוג לרוחניות ולגשמיות

לכל גיל של ילד, יש את האדם המתאים לטפל בו. תינוק קטן - צריך מינקת שתתן לו לאכול. ילד יותר גדול צריך אומן - מחנך, שיחנכו וילמדו את הנצרך לו. הבעיה מתחילה, כאשר עושים 'כלאים', וה"אומן" צריך לשאת את ה"יונק", שכן אומן אין תפקידו לשאת יונק, מינקת היא זו הנושאת יונק!

טען אפוא משה רבנו: ריבונו של עולם! בעם ישראל ישנם אנשים עשירים שתפקידם לדאוג שלעניים יהיה מה לאכול, ובמקביל ישנם תלמידי חכמים שתפקידם לדאוג שעם ישראל ילמד תורה. אני, ה"אומן", תפקידי ללמד את ישראל תורה, ואילו בפועל מבקשים ממני לשאת ה"יונק", להיות כמינקת ולדאוג להביא להם בשר, לספק את צרכיהם הגשמיים!

ומתוך הדברים אנו למדים, כי אכן כך צריך להיראות מנהיג בישראל, הוא אינו דואג רק למדרגתם הרוחנית של צאן מרעייתו, אלא תמיד יתעניין גם במצבם הגשמי, תוך ירידה עד לפרטי פרטים. ואם יש צורך - ידאג שיקבלו את הסיוע הנדרש להם!

"לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן וְלֹא יוֹמִים וְלֹא חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרֵה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם" (יא, יט).

הימים שיש להימנע בהם מאכילת בשר

הפסוק מתחיל - "לא יום אחד", ומסיים - "ולא עשרים יום", סך הכל הם עשרים ואחד יום. והם מכוונים כנגד עשרים ואחד יום שבין י"ז בתמוז לתשעה באב, אשר מובא בשולחן ערוך (סימן תקנ"א סעיף ט') שיש הנמנעים בשלושת שבועות אלו מאכילת בשר ושתיית יין.

"ולא יומים ולא חמשה ימים" - 'יומיים' רומז ליום שני, ו'חמשה ימים' רומז ליום חמישי, בהם ראוי שלא לאכול בשר. (עיין שולחן ערוך אורח חיים סימן קל"ד ברמ"א, ובבאר היטב שם ס"ק ג', ובים של שלמה חולין פרק חמישי דין יא).

"ולא עשר ימים" - רומז לעשרה באב, שקודם חצות נמנעים מלאכול בשר (כמבואר בשולחן ערוך סימן תקנ"ח).

"כִּי בְּכִיתֶם בְּאַזְנֵי ה' לֵאמֹר מִי יֹאכְלֵנוּ בִּשְׂדֵנוּ... יַעַן כִּי מֵאֲסַתֶּם אֶת ה' אֱשֶׁר בִּקְרַבְכֶּם" (יא, יח-כ).

שורש התשוקה לתאות האכילה

כתב רבנו החיד"א בספרו 'שמחת הרגל' (לימוד ג' דף ח ע"ב): אני שמעתי מפי מגידי אמת, שבזמן שהרב הגאון קדוש יאמר לו המלומד בנסים רבי יוסף קובו, כשבתו על כסא מלכותו בסלוניקי, [היה שם] איש אחד צנוע, ואמרו שהיה לו מגיד ומגלה לו רזין. והלכו אצלו מגדולי ישראל רבני העיר המה ראו כן תמהו, שהיה אומר סודות ונסתרות, הן קודם לא הוה בר הכי כלל. והגיע השמועה להרב הנ"ל מפום רבנו, וכה ענם: צאו וראו כיצד איש זה מתנהג באכילה ושתייה. והשיבוהו: ידענו שהוא אוכל הרבה יותר משאר בני אדם. השיב הרב: אם כן אין צריך בדיקה וחיפוש, פומיה מחכים עליה [-פיו מלמד עליו] כי הוא מהסטרא אחרא, שהקדושה אינה שורה באדם שאוכל הרבה. וגזר ששום אחד לא ילך אצלו, וכך הוה שפרשו ממנו, ולבסוף נתגלה קלונו שהיה מהסטרא-אחרא.

והזהיר רבנו החזון איש (קובץ אגרות ח"א אגרת כ), להזהר מאד מאכילת תענוג, וכתב, כי אם בטומאת הגוף יש ראשון לטומאה, ויש אב הטומאה, ויש אבי אבות הטומאה. אזי

בטומאת הנפש של מילוי התאוה באכילת תענוג - מתאחדים ראשון לטומאה ואב הטומאה ואבי אבות הטומאה, ודבר זה הוא מן השפלים ביותר שמעכבים הלימוד!

"וַיִּשְׁאָרוּ שְׁנֵי אָנָשִׁים בְּמַחְנֶה שֵׁם הָאֶחָד אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מִידָד" (יא, כו).

ייחוסם של אלדד ומידד

אלדד ומידד היו אחים מן האם של משה. כי כשגירש עמרם את יוכבד, הלכה ונשאת לאליצפן בן פרנך וילדה את אלדד ומידד, ואחר כך נשאה עמרם, וילדה את משה. (תרגום יונתן כאן).

ואם זהו אליצפן הנזכר בפרשת מסעי (במדבר לד, כה) למטה זבולון שהיה מבאי הארץ, צריך לומר שגירשה אליצפן אחר כך. ומה שנכנס לארץ, הוא לפי שהיה יותר מבן ששים בשעת הגזירה (במדבר יד, לה): "במדבר הזה יתמו". אי נמי, אליצפן אחר היה, אבל אליצפן הראשון מת, ונתאלמנה יוכבד ונשאה עמרם. (ילקוט חדש, ערך משה אות עט).

ועליה נאמר (תהלים קיג, ט): א"ם הבנים שמחה. א"ם ראשי תיבות: אהרן משה, אלדד מידד. ועל כך אמר לו יהושע: אדוני משה כלא"ם, אותיות לאמ"ך. כלומר, אפילו שהם אחיך מן האם - חייבים הם כליה.

ברם, הרב מוהר"ר יצחק קארו ז"ל בספרו 'תולדות יצחק' (על התורה) כתב על אלדד ומידד, כי קבלה ביד הנביאים הראשונים שאלדד ומידד היו אחי משה מן האב. שידע עמרם שעתידיה התורה לכתוב על ידי משה איסור דודתו, ולקח אשה אחרת והוליד אלו, וקרא שמם א"ל ד"ד - לומר שאין אלו מן דודתי, אלא מאחרתי. ואמרו, שכאשר עלה רבי הלל שהיה מארץ ישראל, כתב לרב עמרם, שראה את קברם שכתוב עליהם: אלדד ומידד היו אחי אהרן מן האב ולא מן האם עכ"ל. וכן כתב הרב "פני דוד", שאחר שגרש עמרם את יוכבד, נשא אשה אחרת והוליד את אלדד ומידד.

"שֵׁם הָאֶחָד אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מִידָד" (יא, כו).

סגולת שם אלדד ומידד

מן הראוי להביא כאן סיפור המובא בספר 'אוצר הסיפורים' (ח"כ עמ' ל) וזה לשונו: הגאון הקדוש בעל קול אריה ז"ל, נסע פעם בצוותא עם הרב הקדוש מצאנו זצ"ל, ובאו לבית מזיגה אחת בכפר, וישבו שם להנפש מעט. ואמר הרב הקדוש מצאנו לבעל הקול אריה: הנני מרגיש פה

איזו קדושה. והלך ה'קול אריה' והתחיל להיכנס בשיחה עם בעל המזיגה, ומצאו איש פשוט מאד, וברוב דברים לא מצא מקום לתלות בו הרגשת הרה"ק מצאנו. ושאל את בעל המזיגה, האם לא היה פה במשך הימים שהוא דר כאן איזה רב גדול או רבי? והשיב, שהוא היה פעם אחת אצל מרן ה'ישמח משה' מאיהל בימי אברכותו, ולא היה לאשתו חלב להניק את בניה, ונתן לו הישמח משה קמיע, ובכך נתברכה בחלב מרובה. ושאל אותו, האם נמצא תחת ידו עוד הקמיע הלזה, וחיפשו בחיפוש אחר חיפוש עד שמצאה, ומסרה בשמחה לרבו הקדוש מצאנו, והוא לקחה ופתחה, ולא היה כתוב בה רק שתי תיבות - 'אלדד ומידד'. ואמר הרב הקדוש מצאנו, שיש בה חכמה נפלאה, וצווח על זה הקול אריה ואמר: הן אל-דד ומי-דד.

ועיין ב'שער הפסוקים' לרבינו האר"י על פסוק זה, שכתב: והנה אלדד ומידד הם מבחי' שתי הדדים המניקים חלב לתינוק, ולכן בכל אחת מהן נרמז ב' אותיות ד"ד. אלא שזו ימנית בבחינת א"ל, וזו שמאלית בבחינת מ"י. עכ"ל.

וראה לרב ארנרייך בספר 'טיול בפרדס' (קמא, אות ד' ס"ג) שכתב, כי התיבות 'אלדד ומידד' - מרמזים על שפע פרנסה ומזונות.

"וַיִּתְנַבְּאוּ בַּמִּחְנָה" (יא, כו).

על מה התנבאו?

כתב בספר 'שם משמאל' להאדמו"ר מסוכטשוב (בהעלותך תר"ע): אלדד ומידד מתנבאים במחנה. בש"ס (סנהדרין יז). אמרו: ומה נבואה נתנבאו? אמרו משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ. רב נחמן אמר, על עסקי גוג ומגוג היו מתנבאין.

ויש להבין, מה שייך לכאן מלחמת גוג ומגוג? והענין מבואר, ע"פ הגמרא מסכת 'ומא (ה). האומרת שלעתידי יכניס משה רבנו ע"ה את ישראל לארץ. אמנם, הזהר הקדוש (ואתחנן דף רס;), שלח דף קנו: ועיין שער הפסוקים (כאן) כתב, כי הטעם שלא נכנס משה לארץ הוא מחמת כי מעלת משה היא גבוהה יותר מארץ ישראל, וא"כ יש להבין מדוע לעתיד לבוא ישתנה הדבר?

ויש לומר, כי הנה משה רבנו ע"ה שנזדכך גופו כל כך עד שהיה גופו יותר קדוש משרפים ואופנים, כמבואר במדרש, ועל כן, ה'מן' שהיה בזכות משה - היה לחם רוחני, והיו טועמים בו כל הטעמים, והיה נותן חיות אך אינו משביע, ולכן התאוו למאכל גס שיהיה בו גם להשביע רעבונם.

והנה, אם היו ישראל עומדים בניסיון, אזי היה נכנע כל הסטרא-אחרא על ידי הליכתם במדבר, ואז היה גם גופם מזוכך מאד, כפי הראוי לאוכלי המן שהוא מאכל מזוכך, לחם שמלאכי השרת אוכלים, והיו באים לתיקון הגמור כמו אדם הראשון קודם החטא. ואדם הראשון קודם החטא - היה משכנו בגן עדן, ששם משכן הנשמות עתה, ואף שאין הנשמה נהנית מכל עניני חומריות, בהכרח שהגן עדן נתעלה מכל חומריות והכל שמה ברוחניות. וממילא, אדם הראשון קודם החטא שהיה משכנו שמה, בוודאי לא היה גופו חומרי כמו עתה שנתלבש בגוף גס ובכתנות עור, כי מקודם היה גופו כולו ספירי, כתנות אור, כמו שאמרו המפרשים ז"ל וברעיא מהימנא (קדושים דף פג.): אדם קדמא לא הוה ליה מהאי עלמא כלום. ונתבררו הדברים היטב ב'ליקוטי תורה'.

וממוצא הדברים נשמע, שבאם לא היו ישראל מקלקלים מעשיהם במדבר, אזי היו באים לתיקון הגמור כמו אדם הראשון קודם החטא, וא"כ היה גופם גם נעשה ספירי. ובהכרח, שגם ארץ ישראל הייתה מתעלה אז, והייתה יוצאת מכלל ארץ חומרית והופכת לרוחנית כמו גן עדן, ואז הייתה ארץ ישראל ראויה גם למשה, וכפי שאכן יהיה לעתיד אחר התיקון הגמור, שאז אחר ההזדככות - תהיה ראויה גם למשה.

אבל אחר שהתאוו למאכל גס ולא נזדכך גופם ונשארו בכתנות עור, נותרה ארץ ישראל בגשמיות, בכדי שתהיה ראויה למושב בני ישראל, ושוב הוא גרעון למשה להיכנס שמה. ולכן התנבאו עתה דוקא: משה מת, לעורר לבב בני ישראל בתשובה, בהודיעם מה אבדו.

גלגולם של אלדד ומידד

הרמ"ע מפאנו בספרו גלגולי נשמות (ערך אלדד ומידד) כתב, שהם באו בגלגול שני האלמים שהיו בימי רבי, כמובא במסכת חגיגה (ג.), ורבי התפלל עליהם שיתרפאו. ויש לרמוז, כי שתי אותיות ראשונות 'אל-דד ומי-דד' הוא 'אלמי'. ואח"כ כתוב: "כי יתן ה' את רוחו", והנה התיבות "יה א'ת ר'וחו" הם ר"ת בגימטריא 'רבי' עם הכולל. ואפשר שנתקיימה מעט קללת יהושע שאמר: "אדוני משה כלאם", שהוא אותיות 'כאלם'.

"אֶלְדָּד וּמִידָד מִתְנַבְּאִים בְּמַחְנֶה" (יא, כז).

אלדד ומידד ענוים היו

הקשו רבותינו ז"ל, למה היו מתנבאים במחנה? מפני שהם ברחו מן השררה, הקב"ה הגדיל מעלתם. כיון שאמר לו הקב"ה למשה: אספה לי שבעים איש מזקני ישראל, הם ברחו

ונתחבאו, כמו שברח שאול ונחבא אל הכלים, וכמו שנחבאה אסתר ביום שנקבצו הבתולות. והם היו שפלים וענוים והגונים, כמו שכתוב: וישארו שני אנשים במחנה. כל אנשים שבמקרא הם חשובים.

אמר משה: כיצד אני עושה שלא תהיה קנאה ביניהם? הם י"ב שבטים, ואם אני לוקח מכל שבט ושבט ששה זקנים, נשארים יתרים שנים. מה עשה? לקח ע"ב פתקים, וכתב על שבעים מהן 'זקן', ושנים הניח חלק בלא כתיבה ונתן לקלפי, ואמר: טלו לכם כל אחד ואחד פתקא. מי שעלה בידו 'זקן', אמר לו: נתקדשת, הקב"ה חפץ בך. ומי שעלה בידו נייר חלק, אמר לו: השי"ת אינו חפץ בך. כמו שפי' רש"י ז"ל. ואלדד ומידד אמרו: מה אנו ומה חיינו שאנחנו נהיה נביאים, והמה היו בתוך הכתובים של ע"ב זקנים ולא הלכו, כמו הר סיני שאמר: יש לו להקב"ה הרבה הרים גבוהים ואיני הגון שישרה שכינתו עלי, מיד וירד ה' על הר סיני, אין לך מעלה ומדרגה גדולה יותר ממדת ענוה. וזהו שכתוב: והמה בכתובים, אבל לא הלכו, והיו מתנבאים במחנה.

מיד הלך גרשום ואמר למשה, שנאמר: וירץ הנער - דהיינו גרשום. ויען יהושע בן נון משרת משה מבחוריו ויאמר אדני משה כלאם, וחסרו שנותיו עשר שנים, שאמר עשר תיבות אלו, והורה הוראה לפני רבו. כי בפסוק זה יש עשר תיבות חוץ ממילת 'יהושע', והנה משה היו ימיו ק"ך שנים, ויהושע היו ימיו ק"י שנים, ואם לא היה אומר זה הענין - היו ימיו כמשה.

"אֶלְדָּד וּמִידָד מִתְנַבְּאִים בַּמֶּחֶנֶה" (יא, כז).

רמז למה שהתנבאו

ואמרו חז"ל: ומה נבואה התנבאו? "משה מת, יהושע מכניס את ישראל לארץ". (סנהדרין יז; הובא ברש"י).

ועיין בבעל הטורים שכתב בדרך רמז נפלא, כי ראשי התיבות של מתנבאים הוא: משה תנוח נפשו בגן אלוהים יהושע מכניס. עוד שם, מתנבאים, אם תחלק את המילה היינו מת - נביאים, שמשה נביאם מת - זה שהיו מתנבאים.

ובאמת, מה פשר ההדגשה "במחנה", וכי יש הבדל אם הם התנבאו בתוך המחנה או מחוצה לו?

מבאר רבי שמשון מאוסטרופולי זצ"ל, בדרך הרמז: ראשי התיבות של **משה מת יהושע מכניס** הם 'ממ"ם'. והנה כאשר הוציאה בתיה בת פרעה את משה ממי היאור קראה את שמו 'משה' ונימקה זאת באמרה: "כי מן המים משתיהו". נצנצה בה רוח הקודש ולכן דקדקה, ובמקום לומר 'כי ממים משתיהו' - אמרה 'מן המים משתיהו', שכיון שרצתה שמשה עצמו יכניס את בני ישראל לארץ.

המלה 'ממים' היא ראשי התיבות של **משה מת יהושע מכניס**, על כן בתיה בת פרעה הוסיפה למלה 'ממים' שתי אותיות - נ' וה' והפכה זאת ל'מן המים'. עתה, כאשר סיפר יהושע למשה אודות נבואת אלדד ומידד, וביקש לרמוז לו את תוכן נבואתם, לא אמר זאת בלשון סתמית 'אלדד ומידד מתנבאים', אלא אמר "מתנבאים במחנה" - במחנה, ובכך התכוון לרמוז למשה, שכביכול הם מחקו את האותיות 'נה' ממילותיה של בתיה 'מן המים', ונותרה המלה 'ממים' שכאמור, ראשי התיבות שלה הם **משה מת יהושע מכניס**.

"אֲדֹנֵי מֹשֶׁה כָּלָאִם" (יא, כח).

כלא"ם אותיות מלא"ך

הקשו רבותינו ז"ל, למה היה יהושע מקנא, שאמר לו משה המקנא אתה לי, וכי לא למדת אצלי שבכל אדם מקנא חוץ מבנו ובתלמידו, וכי אנכי קנאתי בך מימי כל מה שעשית, או על ענין עמלק, כמו שכתוב (שמות יז, ג): ויחלש יהושע את עמלק וגו', או על ענין שאין אתה מש מאהל שלי, כמו שכתוב (שמות לג, יא): ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל? וזהו שאמר: המקנא אתה לי, כמו שהלבנה קנאה בחמה, כך אתה מתקנא בי, ומי יתן כל עם ה' נביאים.

זהו שאמרו רבותינו ז"ל (בבא בתרא עה.): פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה. מהיכן למדו? מזה שיהושע היה מתקנא בנביאים אחרים, ומשה היה שמח, כמו שכתוב (יהושע י, ג): וידם השמש, שנטל שכר שהיה שומע חרפתו ושותק. ומשה זכה שיקרא לו הקב"ה רבן של כל הנביאים, וכתוב ולא קם נביא עוד בישראל כמשה. ויהושע ג"כ היתה כוונתו לשם שמים, שאמר הם נעשו כמלאך מחוץ למחנה, ולא היו בין הזקנים, אפילו הכי כלא"ם אותיות מלא"ך, ועל זה אמר אדני משה כלא"ם. (כסא רחמים).

"וַיִּגַּז שְׁלֹוִים מִן הַיָּם" (יא, לא).

הרגה השליו בירידתה יותר ממה שהרגה באכילתה

ובבעל הטורים איתא: "ויגז, ב' במסורה, 'ויגז שלוים' ואידך 'ויגז [את] ראשו' באיוב (א, כ).

וזה הוא שיש במדרש (הובא בבעל הטורים בשם הספרי): יותר ממה שהרג בהם השליו על ידי אכילה, הרג בהם על ידי ירידה ונפילה, שנפל על ראשם, כשם שנאמר באיוב 'ויגז [את] ראשו' - והיה מתאבל על בניו שנפל עליהם הבית, כך כאן היו מתאבלים על אותם שמתו מנפילת השליו.

"וַתִּדְבֹּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל אֲדֹת הָאִשָּׁה הַכֹּשִׁית אֲשֶׁר לָקַח כִּי אִשָּׁה כֹּשִׁית לָקַח" (יב, א).

עד היכן כוחן של מילים בודדות?

סיפר הגאון רבי שלום שבדרון זצ"ל משמו של הגר"י קמניצקי זצ"ל: ה'חפץ חיים', יצא פעם בלוויית רב אחד למסע בן שלשה ימים לצורך דבר מצוה בעיירה כלשהי בפולין. בדרכם עצרו בפונדק שהיה ידוע ברמת כשרותו הגבוהה, בעלת המסעדה זיהתה את הבאים כרבנים מכובדים, ומיד הושיבה אותם ליד שולחן מיוחד, ודאגה שישירתו אותם כיאות וכראוי. כאשר סיימו את הארוחה, ניגשה אליהם ושאלה: האם מצא חן בעיניכם האוכל שלי? אכן, אמר החפץ חיים, זה היה מצויין! ואיך אתם נהניתם מהאוכל שלי? פנתה האשה לרב השני. הו, זה היה די טוב. הוא השיב, אך היה טוב אולי היה קצת יותר מלח...

כאשר עזבה אותם האשה, החויר החפץ חיים ואמר: כל ימי נמנעתי מלדבר ומלשמוע לשון הרע, ומדוע עשה ה' שאבוא אתך ואצטרך לסבול ולשמוע אותך דובר לשון הרע?! אני מצטער שבאתי לכאן, ואני משוכנע כי מטרת מסענו אינה דבר מצוה טהור, שאם לא כן - לא היה קורה לי כדבר הזה!

בראותו את תגובתו החריפה של החפץ חיים, נבהל הרב והתבלבל. וכי מה אמרתי שהיה כל כך נורא? גמגם. בסך הכל אמרתי שהאוכל היה טוב, רק הוספתי שהיו צריכים להוסיף עוד קצת מלח. - אתה אינך מודע לכוחן של מילים, אמר החפץ חיים מתוך בכי, המארכת שלנו כנראה אינה המבשלת, הטבחת עלולה בהחלט להיות אלמנה עניה הזקוקה לעבודתה כדי

לתמוך במשפחתה, ועכשיו בגלל מה שאמרת, תלך ותתלונן בפני הטבחית על כך שהאוכל לא היה מלוח די הצורך, ובכדי להגן על עצמה, תכחיש זאת האלמנה הענייה, ואז בעלת הבית תאשים אותה בשקר, וכך עלולה בעלת הבית להתרגו עד שהיא תפטר את המבשלת המסכנה, שמעתה תהיה מחוסרת פרנסה. צא וחשוב מעתה כמה עבירות גרמת על ידי דיבורך: דיברת לשון הרע, גרמת לבעלת הבית ולי לשמוע לשון הרע, גרמת לבעלת הבית לחזור על הלשון הרע בפני המבשלת, וזהו כבר חטא של רכילות, גרמת לטבחית לשקר, ובגללך בעלת הבית גרמה כאב וצער לאלמנה, וכן גרמת לריב ולהפרת התורה.

מששמע זאת הרב, חיך ואמר: רבי ישראל מאיר, בבקשה ממך, האם כבודו אינו מגזים?! וכי נראה לכם כי כמה מילים אגביות שיצאו מפיו, עלולים לגרום לפיטוריה של המבשלת?! אם זה מה שאתה חושב, ענה החפץ חיים כשהוא קם ממקומו, הבה נלך למטבח ונראה בעצמנו. ואכן, עמדו הרבנים מאחורי דלת המטבח, ושמעו כיצד בעלת הבית נזפת קשות בטבחית, והאשה הענייה עומדת כשהיא מוחה דמעות מעיניה...

כשראה הרב מה שהתרחש שם, החווירו פניו, ורץ מיד אל הטבחית, התחנן וביקש את סליחתה, והתנצל על כל הנזק או צער שאולי נגרם לה. ומיד פנה לבעלת הבית וביקש ממנה כי תסלח לאשה, ותשכח את מה שאירע, ותרשה לטבחית להמשיך בעבודתה, ובתוך דבריו אף הציע תשלום נכבד בכדי שתמשיך להעסיק את הטבחית...

בעלת הבית היתה אשה טובה ונדיבה, וגם רצתה למלאות את מבוקשו של הרב. ודאי, ודאי, היא אמרה בחיפזון, אני רק רציתי שהיא תתרשם ותדע שצריכים להיות יותר זהירים, היא באמת טבחית מעולה והיא תישאר כאן במשרתה...

מאותו מקרה למד הרב, ולמדנו אף אנו כמה גדול כוחם של מילים בודדות, העוללות להרוס חיים שלמים! (ילקוט לקח טוב).

"וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמִשְׁחָה עַל אֹדוֹת הָאִשָּׁה הַכֹּהֲנִית אֲשֶׁר לָקַח בִּי אִשָּׁה כֹּהֲנִית לָקַח" (יב, א).

סגולה שלא ישלוט עין הרע בילדים

בתרגום יונתן איתא (בתרגום ללשון הקודש): "על אודות האשה הכושית שהשיאוהו הכושים למשה בברחו מלפני פרעה, והרחיקה, כי לאשה השיאוהו את מלכת כוש" וכו'. וכ"כ בפירוש הרשב"ם כאן: "כדכתיב ב'דברי הימים דמשה רבינו', שמלך בארץ כוש ארבעים שנה

ולקח מלכה אחת וכו', והם לא ידעו כשדברו בו - שלא נזקק לה. זהו עיקר פשוטו".

אולם רבותינו ז"ל פירשו בגמרא (מועד קטן טז:) שהכוונה לציפורה אשת משה: "וכי כושית שמיה? והלא ציפורה שמיה! אלא, מה כושית משונה בעורה - אף ציפורה משונה במעשיה הטובים ובמראה מכל הנשים (ע"פ עין יעקב. ועי' פרש"י).

ובפירוש הרוקח מובא, כי אשתו של יתרו, שנולדה ממנה צפורה, היתה כושית. וכן כתב גם הרמ"ע מפאנו זצ"ל (צבאות ה', הובא ב'פיני הרמ"ע מפאנו' כאן): "ויתכן שאמה של צפורה היתה מארץ כוש" ע"ש.

ואיתא בספר 'אמרות שלמה' (לבוב תרמ"ד, ענף כג, ד. ומשם בספר 'זכרון יעקב יוסף', ירושלים תר"צ, עמ' צח) בזה הלשון: "סגולה שלא ישלוט עין הרע בילדים, אפילו הם נאים ביותר לקרות להם כושי. וראיה מצפורה אשת משה רבנו ע"ה. ותדע, כשהשדים והרוחות רוצים להרע לאדם - משבחין אותו 'כמה נאה זה', לכן נוהגין לומר על איש נאה ויפה: 'השם ישמרך מכל רע', ועל ידי זה מבטלין ממנו שלא ישלטו החיצונים בו". עכ"ל.

"וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָיו מְאֹד" (יב, ג).

לא הרגיש כלל

כתב ה'מגיד ממזריטש': מגודל ענוותנותו של משה שהיה דבוק בבורא, לא הרגיש. על דרך משל, הנמצא אצל המלך, שמרוב אימת המלך הוא לא שם לב אם מדברים נגד כבודו, ודפח"ח.

והוסיף המהר"מ דושנסקי זצ"ל, כי משה רבנו שתק לא בכדי להכעיס את מרים ואהרן כדרך העולם, אלא מתוך ענוה צרופה. ע"י"ש.

אגב, רק מרים נענשה בצרעת כי היא פתחה בדיבור כדרך הנשים הדברניות, משא"כ אהרן, שרק שמע ולא מחה, ולכן נאמר ויחר אף ה' בהם (שפתי כהן עה"ת).

ענוותנותו של משה רבנו כנגד כל העולם כולו

העיד הגאון רבי זליג ראובן בנגיס ראב"ד ירושלים: בשבתי בבית המדרש פה עיר 'ממל', הקשו לי על מה שאמרו במשנה (אבות פ"ד משנה ד): מאד מאד הוי שפל רוח. מדוע אפוא, גבי משה לא כתוב רק פעם אחת 'והאיש משה ענו מאד', ולא נאמר גם 'מאד מאד'? והשבתי: את מאמר המשנה (אבות פ"ד משנה יז) יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם

הזה, פירש רבנו חיים מוולאז'ין, שאם יתקבצו כל תענוגי העולם הזה יחד עדיין לא ישתוו לקורת רוח של שעה אחת בעולם הבא. על פי זה, אפשר לפרש את עדותה של התורה אודות משה, 'והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה', כלומר, אם תקבץ את כל הענוה של כל יושבי העולם הזה, 'כל האדם אשר על פני האדמה' - עדיין לא תגיע לשיעור ענוותנותו של משה רבנו! (מוסר חכמים).

ענוותנותו של הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל

פעם פגע אחד מיהודי פוזנא בכבודו של אחד מדייני בית דינו של רבי עקיבא איגר, הצטער הדיין והתאונן על כך לפני רבי עקיבא איגר. ניסה הרב להרגיעו באומרו: וכי מה בכך אם העליבו אותך? מה אנו ומה כבודנו?! נענה אותו רב וטען: אמנם כן, אבל הביטו וראו מיהו האיש אשר פגע והעליב אותי, הרי עם הארץ וגם רוח הוא! השיב רבי עקיבא איגר: עתה מובן לי מאמר הכתוב: והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, כי העניו צריך להיות עניו אפילו כלפי הפחות שבפחותים.

וסיפר הסבא מנובהרדוק, על גודל מידת הענוה שהיה רבי עקיבא איגר עצמו מצוין בה: כשביקש רבי יצחק מרגליות, חותנו של רבי עקיבא איגר, לתהות על קנקנו של התלמיד חכם הצעיר, בטרם ייעדו לבתו, הגיע לעיר ברסלוי בלויית שני תלמידי חכמים כדי לעמוד על טיבו. ברם, במקום גדולתו שם ענוותנותו, וכאשר התחילו שני התלמידי חכמים ההם להשתעשע עם רעק"א בפלפולא דאורייתא, רואים הם כי רבי עקיבא איגר שותק ועושה עצמו כאילו לא ידע מאי קאמרי רבנן, ולא ענה אותם כלל. וכמעט שעלה בדעת הגביר רבי יצחק מרגליות לשוב לביתו, בלי לקשור קשר תנאים עם החתן המדובר.

מששמע זאת דודו ורבו של רבי עקיבא איגר - רבי וולף איגר, מיהר לקרוא את הבחור לחדרו, ושאלו לפשר התנהגותו המוזרה, ומדוע אינו עונה להם בדברי תורה. השיב רבי עקיבא איגר בענוות חן: אילו הייתי רוצה לענות אותם, הייתי מוכרח להראות ולהוכיח בעליל האץ נשכחת מן האחד שקושייתו היא קושיית תוספות מפורשת, ואילו השני שכח דין מפורש, וכן הלאה. ולא רציתי לעמוד נגדם בניצחון בלימוד להגדיל כבודי ולהשפיל אותם, שכן הם תלמידי חכמים מפורסמים בעיר ליסא. וחשבתי בלבי, מוטב יהא השידוך בטל, ובלבד שלא אבייש אותם.

השיבו רבי וולף: אמנם צדקו דבריך בזה, אך לא כבוד יהיה אם ישוב הגביר המפורסם לביתו מבלי לקשור את קשר השידוכין, לכן מן הראוי שתציע לפניהם מחידושים שחדשת בעניינים אחרים, וכך הוה.

עוד סיפר, שכאשר ביקר רבי עקיבא אצל חותנו, היה ההמון משתוקק לעמוד על טיבו ולהיווכח אודות מעלותיו הגדולות, אולם הוא - רוח אחרת היתה עמו. וכשדברו אליו לומדי העיר בשעשועי דאורייתא, עשה את עצמו כזר ומנוכר בעניינים המדוברים, עד שאותו רושם גדול שעשה זה עתה בעיני חכמי העיר, הוסר לגמרי. והגיעו הדברים לידי כך, שגם בלב החותן עצמו החל מקנן החשש שמא לא טוב עשה כשהחליט לקחתו לבתו.

כעבור ימים אחדים חל שוב שינוי בהנהגתו של רבי עקיבא איגר, ושוב החל הוא מפלפל בכל תוקפו עם גאוני ולומדי ליסא, שהשתעשעו עמו באהבים וטיילו עמו ארוכות בעמקות וחרירות, או אז נתגלה פשר התנהגותו.

באותם הימים, שהה באותה העיר בחור נוסף שנועד לגדולות וגם הוא התארס זה עתה עם בת זוגתו, וחשש רבי עקיבא בגודל צדקתו, פן יועם זהרו של אותו חתן אם יראה הוא את כוחו בתורה. על כן, כל זמן ששהה אותו חתן בעיר, מיעט רבי עקיבא איגר את עצמו, ולא שוחח בדברי תורה עם חכמי העיר, ורק כעבור שבוע ימים, לאחר שנסע אותו חתן מן העיר, שב רבי עקיבא איגר לאיתנו, וגילה את כוחו בתורה.

ופעם אחרת, נודמן רבי עקיבא איגר לשבות בעיר אחת עם הגאון בעל ה'חוות דעת' מליסא, השניים התפללו יחד בבית הכנסת, ובקריאת התורה נתכבד רעק"א לעלות 'שלישי' - עליה היותר מכובדת אצל בני אשכנז, ומיד השתנתה צורתו וכמעט התעלף. במקום קמה מהומה, ולא ידעו הנאספים את פשר הדבר, על מה ולמה חש ברע. רק בעל ה'חוות דעת' בדעתו הרחבה, ידע והבין מה זה ועל מה זה, הוא ירד לסוף דעתו של רבנו, שהתעלפותו היתה מחמת הפגיעה הנוראה בכבוד התורה, שקראו לו לעליית שלישי, ואילו על רבה של ליסא דילגו כביכול. הוא גם שיער בנפשו, ששום דבר לא ישיב את רוחו של רעק"א לאיתנה, אלא אם יפייסו את דעתו על הפגיעה בכבוד התורה שנעשתה.

מיד רץ הגאון בעל 'חות דעת' עצמו אל רבי עקיבא איגר, ולחש באזנו: יידע מר, שהסיבה שכיבדוהו בעלייה היא, משום שקהילתו 'פוזנא' גדולה היא מקהילתי 'ליסא', ובדין הוא

שיטול חלק בראש, בגלל כבוד עירו. כשמוע רעק"א את דברי עמיתו, נתיישרה דעתו ושבה אליו רוחו, אז אור כוח ועוז, ונגש לברך ברכת התורה.

עובדה זו, סיפרו התלמידים לפני מרן בעל חזון איש, ושאלוהו: האם נכון הדבר שהסיבה שרבי עקיבא איגר התעלף, היא משום שכיבדו אותו ולא את עמיתו הגאון מליסא? 'איני מכיר את המעשה ההוא' - השיב החזון איש, 'אבל כפי ידיעת התורה של רבי עקיבא איגר, יתכן גם יתכן, והרי משנה מפורשת היא על הלומד לשמה (אבות פ"ו משנה א) ומלבשתו ענוה ויראה'... (מוסר חכמים).

כמה צריך להתנהג בענוה

רבי מאיר שפירא מלובלין זצ"ל, מייסד ישיבת חכמי לובלין ומי שנתן לעם היהודי את המתנה הטובה בדמותו של הדף היומי. מינה כראש ישיבה בישיבתו את הגאון בעל ה'ארץ צבי' - רבי שימע'לה מקוז'יקלוב, ושני הגאונים הללו היו קשורים האחד בשני בכל נימי נפשם.

לדאבון כל לב, נפטר כידוע רבי מאיר שפירא בשיא פריחתו, והותיר את אלפי תלמידיו בהלם נורא. מי שהצער אחז בו יותר מכולם, היה ידידו הגאון הקוז'יקלובער, שלא יכול היה להתאושש מרוב היגון והאנחה שאפפוהו עם היוודע האסון. והנה, זמן קצר לאחר הפטירה, וה'ארץ צבי' עדיין לא שב לאיתנו, התגלה אליו רבי מאיר שפירא בחלומו.

הקוז'יקלובער סיפר לאחר מכן, שאמר לרבי מאיר שפירא כי בוודאי יקבלו אותך בשמי-שמים בכבוד עצום, וידעו להעריך את מפעליך העולמיים עבור העם היהודי. הגאון ה'ארץ צבי' סיפר, שרבי מאיר שפירא השיב לו במילים ספורות, המובאות במשנה בפרקי אבות (פ"ד משנה ד) 'רבי לויטס איש יבנה אומר: מאוד מאוד הוא שפל רוח'. דהיינו, שבשמים מחשיבים לא רק את מעשיו ומפעליו של האדם, אלא יותר מכך - את ענוותנותו ושפלותו, ומודדים בפלס מדויק עד כמה לא החשיב את עצמו והתנהג בצניעות ובהכנעה....

ענוותנותו של רבי עקיבא איגר זצ"ל

וכשנסתלק הגאון רבי אברהם אבלי פוסבולר זצ"ל (גדול הרבנים בוילנא), לישיבה של מעלה, פנו פרנסי קהלת וילנא להגאון רבי עקיבא איגר להושיבו על כסא הרבנות בוילנא, כשבאו שלוחי הפרנסים אל הגאון ומסרו לו את דברי פרנסי וילנא, נודעוץ הגאון, ואמר: חלילה לי מעשות זאת, מי אני שאשב על כסא הרבנות דוילנא, עיר המלאה תלמידי חכמים וצדיקים,

הלואי שהיו מקבלים אותי להיות שמש בבית הכנסת בוילנא, בי גם זה לכבוד גדול יחשב לי.
(ענף עץ אבות, בשם "מקור ברוך", עמ' לח).

בזכות הענווה זוכים לאהבת ישראל

ראיתי בקונטרס 'מרבח תורה', שכתב: דע לך אחי אהובי הקורא הנעים, כי מספר הפסוקים שיש בסדר בהעלותך הוא קל"ו, והוא ממש מספר עני"ו. ומספר התיבות של הפרשה הוא אלף תת"מ, חשבון "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך", שבזכות הענוה - האדם זוכה להבין נפלאות תמים דעים, נועם צוף עריבות מתיקות וידידות תורתנו הקדושה, ועל ידי זה יזכה לאהב"ת ישראל" אמיתית, חושבנא דדין כחושבנא דדין.

"את ה'קוגל' אוכלים רק בשבת..."

ומסופר על ה'חפץ חיים' שכל כך נזהר ממידת הגאווה, ומעשה שהיה כך היה: באחת הפעמים נסע למוסקבה לצורך ענייני ישיבתו בראדין, וביקש להסתיר ממקורביו וממיודעיו את נסיעתו ויום בואו לעיר, כדי שלא יבואו לקבל את פניו בבית הנתיבות. לאחר שהגיע, שאלו אותו מקורביו המאוכזבים לפשר הדבר, מדוע הוא מנע מהם את הזכות לקבל את פניו וליתן כבוד ראוי לתלמיד חכם כמותו.

והשיבם מרן החפץ חיים כאשר בת צחוק נסוכה על פניו ואמר: אין לי כל ספק שכבודו אוכל 'קוגל' בשבת, ואם יתאווה לאכול מן ה'קוגל' ביום שישי, תיעץ לו בוודאי בעלת הבית לטעום משהו אחר, בתאונה כי 'קוגל' אוכלים רק בשבת...

סיים מרן הסבא קדישא: 'כבוד' אוכלים רק בעולם הבא, ואם האדם יאכל אותו בעולם הזה, הוא יישאר רעב בעולם הבא. ומקור הדבר הוא מ'ספר חסידים' (סימן פ"ה), שכל מי שנהנה כאשר מכבדים אותו, יזהר ממה שמנכים לו מזכויותיו בעולם הבא. ה' יעזרנו על כבוד שמו, שנוכה להינצל ממידת הגאווה ולהתלבש במידת הענווה אמן, כן יהי רצון.

משנה לא זזה ממקומה

מעשה דומה היה עם הגאון רבי עקיבא איגר זצוקלה"ה, שפעם הגיע לוורשא ויצאו לפניו כל גדולי העיר ותושביה וחלקו לו כבוד רב, עד כדי שהוא התכוון והתחיל לבכות, וכאשר שאלו אותו לפשר הדבר, ענה: עכשיו נוכח אני לדעת, כי הדור כל כך יתום מתלמידי חכמים, עד שמחשיבים אותי גם לתלמיד חכם, ומחלקים לי כבוד גדול כזה. וכאשר נפרד מבני העיר וורשא בכדי לחזור לביתו, שלח מכתב לחתנו בעל ה'חתם סופר' ובו כתב: לרוב הכבוד וההדר

אשר עשו לי בני וורשא, יראתי פן ירע לי, אך הודות לה' נוסע אנכי לביתי, ומשנה לא זזה ממקומה 'מאד מאד הוי שפל רוח' (חוט המשולש, רי"ט).

משה השתבח בענווה, ושלמה בחכמה

רבי ישראל מרוז'ין שאל פעם את ה"אוהב ישראל" מאפטא: אצל משה נאמר שהיה "עניו מאוד מכל האדם", ואילו אצל שלמה נאמר (מלכים א ה, יא): "ויחכם מכל האדם", ושנינו (עי' מהרש"א ח"א שבת לג; ועיי' ביאור הגר"א למשלי יב, כה): "כל גאה שוטה, וכל שוטה גאה", יוצא, שהעניו הוא גם חכם, והחכם הוא גם עניו, ומה טעם אפוא, נשתבח משה בענווה - ושלמה בחכמה?

השיבו ה"אוהב ישראל": שנינו (קידושין לב.): "רב שמחל על כבודו, כבודו מחול", לכך היה משה יכול להשתבח בענווה, ואילו "מלך שמחל על כבודו - אין כבודו מחול", לכן לא היה מקום לשבח את שלמה אלא - בחכמה. (מעיוות הנצח).

ענו צריך להיות ענו, אפילו כלפי הפחות שבפחותים

הגאון חיד"א, הזדמן פעם לליוורנו שבאיטליה, היה זה בתקופת הימים הנוראים, ובימי הסליחות ישב על ידו בבית הכנסת איש אחד שהיה מתפלל בתחנונים ובדמעות שלישי, החיד"א התפעל מאוד מתפילתו, וכששאלו אותו הגבאים ביום כיפור: איפה רוצה כבוד הרב לשבת? ענה מיד, ליד אותו האיש.

והנה, גם ביום כיפור התפלל הלה את כל התפילה בהכנעה יתירה ובדמעות, וכשהגיע בתפילה למילים: עפר אני בחיי... הרי אני לפניך.. גברו בכיותיו. אלא שכאשר הגיעה שעת קריאת התורה, הגבאי הזמין את אותו יהודי וכיבדו בעלייה אשר לפי דעתו לא הייתה לפי כבודו, או-אז התפרץ בכעס על הגבאי וכינה אותו בכל מיני כינויים של גנאי, על שהעז להזמין אותו לעלייה זו, ולא נתן לו עלייה יותר מכובדת...

שאל אותו החיד"א: והלא לפני כמה רגעים אמרת בדמעות "עפר אני בחיי" וכו', ואיך כעת התרגזת על הגבאי וביזית אותו על שנתן לך עלייה לתורה, אשר לא הייתה לדעתך לפי כבודך? ענה לו האיש: וכי לפני מי אמרתי "עפר אני בחיי"? לפני הקב"ה! ולפניו בוודאי ובוודאי שאני "עפר ואפר", אך לגבי הגבאי ה'עם הארץ' הזה שהעליב אותי, הלוא ערכי כפול ומכופל ממנו, ובוודאי שראוי הוא למנה אחת אפיים!.

אמר על כך החיד"א: ממעשה זה ניתן להבין, מדוע כתוב במשה "והאיש משה ענו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה", שכן העניו צריך להיות עניו, אפילו כלפי הפחות שבפחותים. (אמרי חן).

"וַיֹּאמֶר ה' פְּתָאם אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן וְאֶל כָּל מִרְיָם" (יב, ד).

בשעת הנבואה משתנים להיות איש אחר דוגמת המלאכים

כתב רש"י ז"ל: נגלה עליהם פתאום והם טמאים בדרך ארץ, והיו צועקים מים מים, להודיע שיפה עשה משה שפירש מן האשה.

והנה, חילוק זה בין משה רבנו לשאר הנביאים, מספיק הוא לבטל טענתם ולהודיעם שיפה עשה. ואם כן למה חילק הקב"ה בנבואה עצמה בין נבואת משה רבנו ע"ה לנבואת שאר הנביאים, שאמר: לא כן עבדי משה וגו'?

אלא, כל הנביאים אף שכדי להיות ראויים לנבואה הוצרכו לזכך נפשם ומידותיהם ביותר, כאשר ביאר הרמב"ם ז"ל (יסודי התורה פ"ז ה"א), כי "אין נבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה, גיבור במידותיו, ולא יהיה יצרו מתגבר עליו בדבר בעולם, אלא הוא מתגבר בדעתו על יצרו תמיד, והוא בעל דעה רחבה נכונה עד מאוד, והוא מתקדש והולך ופורש מדרכי כלל העם, שלא תהיה לו מחשבה כלל באחד מהדברים בטלים ולא מהבלי הזמן ותחבולותיו". ואף על פי כן, נשארים הם קודם הנבואה ואחריה בגדרי העולם הזה בחיי הגוף כשאר העם, אלא שהם באופן נעלה ומקודש, ורק בשעת הנבואה משתנים להיות איש אחר דוגמת המלאכים, ואף באופן זה עדיין מעכב החומר, ואינם יכולים לראות את הנבואה באספקלריה המאירה ובאופן טבעי, אלא בחלום ובחידות, כמבואר בדברי הרמב"ם ז"ל.

וזהו שהיו טועים אהרן ומרים במשה רבינו ע"ה, שמלבד זה שאצל משה רבינו ע"ה היתה הנבואה באה בקביעות, והיה צריך להיות תמיד מוכן לכך, היו טועים בו שגם הוא נשאר בגדרי הגוף כשאר העם, ועל-כך הוכיחם הקב"ה שאין הדבר כן.

ההבדל בין ר' זלמן להגר"א

ב'עליות אליהו' (הערה כ') הביא את דברי הרד"ל שכתב כי הגר"ח מוואלוז'ין ז"ל היה אומר, שאחיו הצדיק מה"ר זלמן נ"ע, פשט מעליו ענייני עולם הזה לגמרי עד שנעשה כמלאך ד' רק מלוכש בדמות אדם. אבל רבינו הגר"א ז"ל, אף שהיה התנהגותו כבני אדם, בכל זאת

זיכך כוחותיו עד שנעשו ככוחות מלאכי ה'! וזו היתה כוונת הבריאה בעולם הזה, להיות נוהג כבני אדם ולזכך החומר כמלאכי השרת.

"לֹא כֵן עֲבָדִי מֹשֶׁה בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא" (יב, ז).

פיהם הקדוש של גדולי ישראל

כתב הגר"ח קניבסקי זצ"ל בספרו 'אורחות יושר' (ערך 'השגחה'): עיין בספר 'אגרות סופרים', כאשר בא רבי עקיבא איגר לוורשא, ופגש את המרא דאתרא הגאון בעל החמדת שלמה, באה לפניו אשה בוכיה שבעלה נשתמד ואינו רוצה לתת לה גט, ובקש המרא דאתרא את עזרתו של רבי עקיבא איגר.

אמר לו רבי עקיבא איגר, אם אפשר להשתדל אצל החברים של הבעל שיופיע אישית בפניהם. הגיע הבעל, אמר לו רבי עקיבא איגר: למה אינך פוטר את אשתך בגט? אתה הלכת בדרך שבחרת, למה לא תשחרר אותה? הלא שמעתי עליך שבילדותך למדת גמרא בבית המדרש! והוא השיב בלעג, שאינו רוצה לגרש אותה. פתח רבי עקיבא איגר לפניו מסכת קידושין, והראה לו כי בריש המסכתא כתוב: האשה קונה עצמה בגט ובמיתת הבעל, ואמר לו: אם אינך חפץ לתת לה גט, אזי היא עלולה לקנות עצמה באופן השני... המשומד שחק ולעג לדברי הגאון רבי עקיבא איגר, ויצא מבית הרב. והנה בהליכתו מן הבית התחיל לירד מן המדרגות למטה, פתאום הרגיש כי עיניו כהות ונחשכו לו, ואחזו השבץ ונפל מהמדרגות ונהרג במקום. והיה לנס. ע"כ.

כמו כן, סיפר לנו האדמו"ר ציס"ע ר' מאיר אבוחצירא זיע"א, שכאשר היה דיין במרוקו, באה איזו אשה בוכה, ואמרה כי צריכה היא לקבל גט, אך בעלה לא מסכים. ור' מאיר ראה שהוא אכן חייב לגרשה, ואמר לו: האשה קונה את עצמה בגט או במיתת הבעל, תבחר לך איזה מהן אתה רוצה. אך הוא התעקש ולא רצה לגרשה, ובתוך יום או יומיים נפטר אותו אדם ה"י.

"בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא" (יב, ז).

מדוע נכפלו אותיות מנצפ"ך?

אמר רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי: מנצפ"ך - צופים אמרום, הלכה למשה מסיני. רבי ירמיה בשם רבי חייא בר אבא אמר: מה שהתקינו הצופים.

מעשה היה ביום סגריר ולא נכנסו חכמים לבית הועד, והיו שם תינוקות, ואמרו: באו ונעשה בית הועד. אמרו: מה טעם כתיב מ"ם-מ"ם נו"ן-נו"ן צד"י-צד"י פ"א-פ"א כ"ף-כ"ף? אלא ממאמר למאמר, ומנאמן לנאמן, ומצדיק לצדיק, ומפה לפה, מכף לכף.

ממאמר למאמר - ממאמר של הקדוש ברוך הוא למאמר של משה. מנאמן לנאמן - מהקדוש ברוך הוא שנקרא (שבת קיט:) אל מלך נאמן, למשה שנקרא נאמן, דכתיב (במדבר יב, ז): בכל ביתי נאמן הוא. מצדיק לצדיק - מהקב"ה שנקרא צדיק, דכתיב (תהלים קמה, יז): צדיק ה' בכל דרכיו, למשה שנקרא צדיק, דכתיב (דברים לג, כא): צדקת ה' עשה. מפה לפה - מפיו של הקדוש ברוך הוא לפיו של משה. מכף לכף - מכף ידו של הקדוש ברוך הוא לכף ידו של משה.

וסיימו אותן, ועמדו חכמים גדולים בישראל. ויש אומרים רבי אליעזר ורבי יהושע ור' עקיבא היו, וקראו עליהן (משלי כ, יא): גם במעלליו יתנכר נער וגו'. (בראשית רבה, בראשית פ"א).

"וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר אֵל נָא רַפָּא נָא לָהּ" (יב, יג).

סוד השם הקדוש

בתיבות 'אל נא רפא נא לה', יש אחת עשרה אותיות, והוא שם קדוש. ולא רצה משה להתפלל יותר, משום שעל שלו לא רצה להטריח טרחה יתרה, ולכן הקב"ה בקש על כבודו של משה.

ובכל מקום הקב"ה מבקש על כבודם של הצדיקים יתיר מאשר על שלו, ובזמן הגאולה עתיד הקב"ה לתבוע עלבונם של ישראל מעובדי עבודה זרה, ולשמח אותם בשמחת ציון, דכתיב (ירמיה לא, יא): "ובאו ורגנו במרום ציון", וכן (ישעיה נט, כ): "ובא לציון גואל". (זוה"ק דף קנו ע"א).

וכתב הגאון חיד"א (נחל קדומים): שמעתי משם הקדמונים דמשה רבנו ע"ה מסר לו סוד זה בשמים, שכשיתפלל ויאמר ב' פעמים 'נא' בתפלתו - תקובל תפלתו. ומשום הכי אמר: אל נא רפא נא לה, ויעתר לו ה'. עכ"ד. ועל פי זה פירשו, דכשאמר משה (דברים ג, כה): אעברה נא ואראה, אמר לו: רב לך, דהיינו שלא יאמר פעם אחרת 'נא'. וזהו שאמר (שם, כו): אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה, כלומר - נא.

וראיתי אחר זמן בפירוש רב אשכנזי שכתב, דהטעם כי ב' פעמים נ"א, עולה בגימטריא: מיכאל"ל (עם הכולל), ודו"ק. עכ"ל.

המבקש רחמים על חברו - אין צריך להזכיר שמו

מצאנו בגמרא (ברכות לד.): אמר רבי יעקב אמר רב חסדא: כל המבקש רחמים על חברו - אין צריך להזכיר שמו, שנאמר (במדבר יב, יג): "אל נא רפא נא לה", ולא קמדכר שמה דמרים.

ומבאר הגאון בעל "חתם סופר" (נדרים מ.), שהכוונה למי שמבקש רחמים בפני החולה, כפי שמשה רבנו ביקש על מרים בפניה. ועל כן אמר "אל נא רפא נא לה", ולא הזכירה בשמה.

ומה היתרון בתפילה בפני החולה - שאז אין צורך בהזכרת שמו?

ביאר ה"חתם סופר" (שם), ע"פ מה שכתבו המקובלים (עיין זוהר בראשית סט:): שיש בהזכרת שם החולה קצת התעוררות הדין עליו, ואף שקרוב לשכר על ידי התפילה, אך מכל מקום נגרם לו לפעמים קצת הפסד כתוצאה מהזכרת שמו. זהו אפוא, הרווח בתפילה בפני החולה - שאז אין צריך להזכיר את שמו.

ולפי זה, ביאר באופן נפלא את מאמר חז"ל (נדרים שם): כל המבקר את החולה - גורם לו שיחיה, וכל שאינו מבקר את החולה - גורם לו שימות... שימות סלקא דעתך? אלא, כל שאין מבקר חולה - אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות. ועל פניו, הדברים קשים להבנה.

אך לפי המתבאר לעיל - מובן היטב: מי שאינו מבקר את החולה, אף שהוא מתפלל לרפואתו, מאחר וצריך להזכיר את שמו (כדברי ה"מגן אברהם", סימן קיט ס"ק א' בשם מהרי"ל), לפעמים עלול לגרום לו הפסד על ידי הזכרת שמו. לעומת זאת, הנכנס לבקר את החולה, מתפלל עליו שיחיה, ותפילתו זו היא טובה ומועילה, שכן אז אין צריך להזכיר את שמו.

"וּתְסַגֵּר מְרִים מְחוּץ לַמַּחֲנֶה שְׁבַעַת יָמִים" (יב, טו).

איני יכול לעזוב הכל

בזמן פרוץ מלחמת העולם השנייה, הפצירו תלמידי ישיבת קמניץ במרן הגאון רבי ברוך בער ליבוביץ צוק"ל בעל 'ברכת שמואל', שימלט על נפשו מן העיר עקב התקרבות הגייסות. אך תשובתו המרטיטה היתה: אינני יכול! שלש עשרה שנה עומד מבצר התורה בקמניץ, שלש עשרה שנים לווהטות בו אש התורה והשלהבת עולה מאליה עולה ומאירה, עכשיו אנטוש הכל, לעקור במחי יד הכל? אינו יכול! 'אינני יכול' - אף לא במחיר חייו!

היה זה בערב ראש השנה שנת ת"ש, הנאצים כבשו את העיירה, וכמנהגם, עצרו תחילה את מנהיגי המקום ובראשם את ראש הישיבה הגאון רבי ברוך בער. תלמידי הישיבה נחרדו, העיירה כולה הזדעזעה, הוחלט לעשות כל מאמץ להביא לשחרורו של הגאון ולעקור מן המקום,

לברוח הרחק ככל האפשר, אבל ניסיונות השחרור לא נשאו פרי, והישיבה נשארה במקום וציפתה לרחמי שמים, בתפילה, בתחנונים ובדמעות.

ישישה אחת החליטה לנסות פעם נוספת, לבדה, מתוך סיכון עצמי נועז, עלתה לבית הממשל ובקשה להיפגש עם הקומיסר. - הלא אתם הגרמנים מצויים בעיצומה של מלחמה - אמרה לו ברטט - אתם חפצים לנצח בה, ומה עשיתם? עצרתם איש קדוש ואתם מחזיקים בו בכוח? הלא תנגפו לפני אויביכם!

דבריה הנרגשים הרעישו את לבו של המושל, והוא ניאות לשחרר את ראש הישיבה, אך בתנאי שיעזוב את העיירה תיכף ומיד.

רבי ברוך בער חזר לביתו ולספריו, והתלמידים הופיעו לפניו. עליו לעזוב את המקום, אבל הוא לא יעזוב לבדו, כל הישיבה תלך עמו, ורבי ברוך בער שומע ומבין, אך 'אינו יכול', נכון, זה עתה יצא ממאסר, חייו היו נתונים לו מנגד, זהו פיקוח נפש, היה תנאי מפורש לשיחרורו, הכל אמת ויציב, אבל הישיבה הקדושה שבנה בעמל רב, בקירות שספגו כה הרבה תורה, שראו כל-כך הרבה עמל... הוא בקש שהות של חצי שעה, ותלמידיו יצאו מן החדר.

רבי ברוך בער נשאר לבדו עם ספריו, הוא הביט בהם בחיבה, אל כל אחד מהם הוא קשור בעבותות אהבה, בכל אחד השקיע כה הרבה עמל, חזר שוב ושוב על כל מילה, בחן כל משפט, איך יוכל לעזובם? קם ממקומו, נגש לארון, הושיט יד אל הרשב"א, הרשב"א הקדוש, דפדף באקראי, האותיות השחורות יקדו, צרבו, הן חיות, מתוך הדפים עלו מאות החידושים, החילוקים, היסודות.

והנה הטור, דפיו מעט קרועים. והבית יוסף הקדוש, והב"ח, הוא נמנע מלהסתכל בשולחן ערוך, בש"ך ובסמ"ע, בקצות החושן, ונתיבות המשפט... כולם טובעים את עלבונם, איך אפשר לנטשם? והרמב"ם, הרמב"ם הקדוש... כעבור מחצית השעה נקשו התלמידים בדלת, איש לא ענה, הם פתחו אותה לאיטה, וראו את הרב מתרפק על ספריו. הרב ילך אתנו? שאלו ביראה. 'אינני יכול' - ענה הרב.

השתררה שתיקה מבוכה, זהו פקוח נפש, מוכרחים. שני תלמידים ניגשו אל הרב, עמדו משני צידי, תמכו בו בעדינות ולאט לאט פסעו אל הפתח, כשמעיניהם זולגות דמעות... (מוסר חכמים).

ביאור ההפטר

הקשר בין ההפטר לפרשה

ההפטר מדברת על מנורת זהב שראה זכריה, וזה מעין הפרשה הפותחת בענין הטבת הנרות של מנורת הזהב.

תוכן ההפטר

הנביא זכריה מתנבא על הגאולה האחרונה, שבורא העולם ישרה שכינתו בתוכנו והרבה מאומות העולם יתיהדו וה' ישכון בירושלים.

כמו כן ראה בנבואה את יהושע הכהן הגדול, שעומד לפני מלאך ה' והשטן מקטרג עליו על שלא מיחה בבניו שלקחו נשים נוכריות.

אך ה' גוער בשטן שמקטרג על יהושע שניצל מכבשן האש, כשנזרק עם נביאי השקר אחאב בן קוליה וצדקיהו בן מעשיהו ע"י נבוכדנצר.

ואז אומר ה' לעומדים לפניו שיסירו הבגדים הצואים מעל יהושע, דהיינו שבניו יגרשו את הנשים הנוכריות ואז ילבישו אותו מחלצות בגדים נאים, שהכהונה לא תסור ממנו. ואם ילך בדרכי ה' הרי גם בניו יזכו לכהונה.

אחר כך הנביא רואה במראה הנבואה מנורת זהב עם שני עצי זיתים מעל המנורה והזיתים נכתשים והשמן זב מאליו לתוך נרות המנורה, ובזה רמז לו שכשם שבמנורה נעשה הכל לבד ללא טורח, כך המשיח הבא מזרע זרובבל יגאל את ישראל לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחו יתברך.

זכריה פרק ב' פסוק י"ד - פרק ד' פסוק ז'.

יְרֵנִי וְשִׁמְחֵי שִׁירֵי וְרַנְנִי [א] וְשִׁמְחֵי בֵּת-צִיּוֹן [ב] כִּי הִנֵּנִי בָּא לִירוּשָׁלַם
וְשִׁכְנֹתִי בְּתוֹכָךְ נְאֻם-יְהוָה: וְנִלְוֹ^{טו} אֲז יִתְחַבְּרוּ (רש"י) גוֹלִים רַבִּים עַמִּים

עיונים והארות

א. באבן עזרא על מגילת איכה פרק ב' (פסוק ז) כ' רנה הרמת קול בשיר. ובתרגום יונתן (ישעיה נד,א) רני-שבחי.

ב. רני ושמחי בת ציון - 'רני ושמחי ב'ת ציון' ראשי תיבות צבור למפרע, רמז דאפילו כנישתא חדא דשבים בתשובה, יבא גואל, כמו שאמרו בזהר הקדוש, וזה צבור, אז 'רני ושמחי בת ציון' ובא לציון גואל. ואפשר לומר כי הגאולה תלויה שנהיה ישראל באחדות, וכמו שכתבנו בעניותנו בדרושים בס"ד, כי חרבן בית שני היה בעבור שנאת חנם, ואיך אפשר שתהיה גאולה, כל זמן שיהיה שנאת חנם. ולכן 'רני ושמחי' לשון יחיד, שיהיו כל ישראל באחדות.

ואמרו ביומא (דף ע"א, ע"א), 'אליכם אישים אקרא' (משלי ח, ד), אלו תלמידי חכמים, שדומים לנשים ועושים גבורה כאנשים. ופירש רש"י (שם ד"ה 'שדומין לנשים'), ענותנין ותשושי כח. ואפשר דלכן אמר 'רני ושמחי' לשון נקבה, לרמוז שהם ענותנין ובאחדות ותשושי כח מכמה הרפתקי של הגליות, וראוים לגאולה.

כי הנני בא - 'הנני' גימטריא ינון עם הכולל, שיבא משיח הנקרא ינון כמו שאמרו פרק חלק (סנהדרין צח, ב). (חומת אנך)

רני ושמחי בת ציון כי הנני בא ושכנתי בתוך נאם ה' - אפשר לפרש במה שאמרו ז"ל (זהר ח"ב ה, ב) דהשכינה לא זזה מכותל מערבי כידוע, וזה אות לטובה דיגאלנו במהרה בימינו, וישיב את שבותנו כבראשונה. וידוע מה שפירשו כת הקודמין

בתפלת שלמה המלך ע"ה "יהי ה' אלהינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו. להטות לבבנו וגו'" (מלכים א' ח, נז/נח), דעד שלא נבנה בית המקדש, השכינה שרויה בצדיקים, וכאשר נבנה הבית, התפלל שלמה כי כן יהיה דתשרה שכינה בצדיקים, הגם שבית המקדש מכון לשבתו עולמים. והטעם שהשראת שכינה גורמת לירא אותו, דאף דאיהו לא חזי מזליה חזי.

ומשום הכי אמר 'יהי ה' אלהינו עמנו' עתה שנבנה בית המקדש, 'כאשר היה עם אבותינו' קודם שנבנה בית המקדש, שתשרה השכינה בצדיקים הגם שיש בית המקדש, ולא יורע כח הצדיקים. ונותן טעם 'להטות לבבנו אליו', דמועיל לירא את ה'. ובזה פירשו 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' (שמות כה, ח), והרי הוא כמבואר, דמלבד השראת שכינה במקדש, עוד זאת 'ושכנתי בתוכם' כמאז ומקדם, עכ"ד הראשונים ז"ל.

וזה שכתוב 'רני ושמחי בת ציון' במה שנשארה שכינה בכותל מערבי, כי סימנא מילתא שיבנה בית המקדש, 'ושכנתי בתוך דייקא על הצדיקים, כמו שהבטיח הוא יתברך 'ושכנתי בתוכם', ועל זה נמי התפלל שלמה המלך ע"ה

רני ושמחי בת ציון וגו' - אפשר במה שכתבנו בכמה מקומות משם זוהר חדש (ח"א טו, א), דהגאולה העתידה תהיה בזכות התורה, כי היא בזכות משה רבינו ע"ה, והוא תבע יקרא דאורייתא. וזה שאמר 'רני' לרמוז לרנה של תורה, 'ושמחי' דהלימוד יהיה בשמחה גדולה, כי על ידי זה 'הנני

רבים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וַהֲיוּ לִי לְעָם כִּי יִתְגִּירוּ וַיִּקְבְּלוּ עֲלֵיהֶם עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם
 וּשְׁכַנְתִּי וַאֲפִילוּ הָכִי אֲנִי אֲשֶׁרֶה שְׁכִינָתִי בְּתוֹכָךְ וַיִּדְעָתָּ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת
 שְׁלַחְתִּי אֵלַיִךְ לִהְתַּנְבְּאוֹת, לְבָשֶׁר לָכֶם שֵׁשׁ תִּקְוָה (מלבי"ם) וּשְׁלַעֲתִיד עֵינֶיךָ הַטּוֹבָה תִּהְיֶה עֲלֵיכֶם וְלֹא עַל
 הָאוֹמוֹת (מ"ד): טז וְנַחֵל וַיִּנְחַל וַיּוֹרֵשׁ יְהוָה אֶת־נַחֲלָת [ג] יְהוּדָה לַהֲיוֹת חֵלְקוֹ לְעוֹלָם
 עַל אֲדָמַת הַקֶּדֶשׁ [ולא ילכו יותר לגלות(מ"ד)] וַבִּבְחָר עוֹד בִּירוּשָׁלַם לְהַשְׁכִּין
 שֵׁם שְׁכִינָתוֹ וַהֲיִינוּ שִׁיקָח אֶת הַחֶלֶק הַזֶּה מִיְּהוּדָה לַהֲיוֹת נַחֲלָתוֹ וְחֶלְקוֹ שֶׁלֹּא יִתְבָּרַךְ (מלבי"ם): יז הֵם שֶׁתָּקוּן (רד"ק)
 כָּל בָּשָׂר שְׂאֵר הַעֲכוּ"ם (רש"י) מִפְּנֵי יְהוָה [ד] כִּי נִעוֹר כִּאִילוֹ יַעִיר מִשְׁנָתוֹ מִמְּעוֹן
 קָדְשׁוֹ מֵהַשָּׁמַיִם לַעֲשׂוֹת נִקְמָה בָּאוֹמוֹת כִּי עַד הֵנָּה הִחֲרִישׁ לָהֶם (מ"ד):

עיונים והארות

חלקו ונחלתו על אדמת הקודש, ומה שכתב
 יהודה לאו דוקא אלא משום שהוא ראש
 ממלכות ישראל [וכן משמע מתרגום יונתן].

ד. הֵם כל בשר מפני ה', כי נעור ממעון קדשו -
 רבי פנחס בשם ר' חמש פעמים מקים דוד
 להקב"ה בספר ראשון של תהלים, קומה ה'
 הושיעני אלקי, קומה ה' באפך, קומה ה' אל נשא
 ידך, קומה ה' אל יעוז אנוש, קומה ה' קדמה פניו,
 אמר לו הקב"ה, דוד בני, אפילו אתה מקימני אלף
 פעמים איני קם, אימתי אני קם לכשאראה עניים
 נשדדים ואביונים נאנקים, הדא הוא דכתיב משוד
 עניים מאנקת אביונים עתה אקום 'אמר ה'. רבי
 שמעון ברבי יונה אומר עתה אקום, כל זמן שהיא
 מוכפשת באפר כביכול, אלא כשיבוא אותו היום
 שנאמר בו קומי שבי ירושלים באותה שעה ה' כל
 בשר מפני ה' כי נעור ממעון קדשו (ב"ר ע"ו).

בא ושכנתי בתוכך, וכן כתיב (איוב ב, יט) 'קומי רני
 בלילה' ותרגם עסוקי במשנה בליליא, ואמרו ז"ל
 (ויקרא רבה פרשה ז' אות ג') שבזכות המשניות
 תהיה הגאולה, דכתיב (הושע ה, י) 'גם יתנו בגוים
 עתה אקבצם' וזהו 'רני ושמחי' כמה דאמרן.

אי נמי אפשר "רני ושמחי וגו'", במה שכתב בזהר
 הקדוש (ח"ב רמ, א) על פסוק (עמוס ה,ב)
 'נפלה לא תוסיף קום' שהכונה 'לא תוסיף קום'
 מעצמה כשאר גליות, אלא הקדוש ברוך הוא
 בכבודו כביכול יבא להקימה, וזהו כבוד גדול. וזה
 שכתוב 'רני' על הגאולה עצמה, 'ושמחי' על הכבוד,
 'כי הנני בא' להקימך ולא תקומי מעצמך כשאר
 גליות. ואפשר לרמוז 'ושמחי' אותיות משיחו,
 שיבא משיח צדקנו והוא גימטריא השט"ן, כי
 משיחו יבטלנו. (צוארי שלל אות ב')

ג. והרד"ק פירש דהקב"ה ינחל בישראל להיות

ג. אֹמֵר הַנְּבִיא זְכַרְיָה וַיִּרְאֵנִי הַקֹּבֶ"ה הִרְאָה לִי בַמְּרֹאֶה הַנְּבוּאָה אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל שְׁהִיָּה בְּזִמָּן תַּחֲלִילַת בֵּית שְׁנֵי עֹמֵד לִפְנֵי מִלְאָךְ יְהוָה שָׁדָן אוֹתוֹ עַל מַעֲשָׂיו וְהַשָּׁטָן הַמְּקַטֵּר עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ כִּי הַמְּקַטֵּר עֹמֵד מִצַּד שְׂמָאל הַמִּלְאָךְ הַשּׁוֹפֵט וְלִצַּד יְמִין יְהוֹשֻׁעַ (מלבי"ם) לְשָׂטָנוֹ לְקַטֵּר עָלָיו שְׁלֹא מִיַּחָד בְּבָנָיו שֶׁנִּשְׂאוּ נָשִׁים נְכָרִיּוֹת (רש"י): בַּיָּאמָר מִלְאָךְ יְהוָה (רד"ק) אֶל־הַשָּׁטָן יִגְעַר יְהוָה בְּעַל הָרַחֲמִים (מלבי"ם) בְּךָ הַשָּׁטָן וַיַּחְזֹר וַיִּגְעַר יְהוָה בְּךָ הַבַּיִת בִּירוּשָׁלַם הַקֹּבֶ"ה הַבוֹחֵר בִּירוּשָׁלַם יִגְעַר בְּךָ הַלְוֹא זָה יְהוֹשֻׁעַ כְּדָן גָּדוֹל זְכוּתוֹ גְּדוֹלָה שֶׁהָרִי הוּא כְּאוֹד [כַּעֲזָן (מ"צ)] מִצַּל מַאֲשׁ שְׁנִיצַל מִהָאֵשׁ וְלֹא נִשְׂרַף (רש"י), כִּי הוֹשִׁלְךָ בָּאֵשׁ עַל יְדֵי נְבוֹכַדְנֶצַּר עִם אַחָב בֶּן קֹוֹלֵיָה, וְצַדִּיקֵהוּ נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר, וַיְהוֹשֻׁעַ נִיצַל מִהַשְׂרִיפָה (רד"ק): ג. וַיְהוֹשֻׁעַ הָיָה לְבוּשׁ בְּגָדִים צֹאֲאִים מְלֻכָּאִים (מ"צ) כִּי בָנָיו נִשְׂאוּ נָשִׁים שְׂאִינִם הַגּוֹנוֹת לְכַהֲנָה וְלֹא מִיַּחָד בָּהֶם (רש"י) וְאַחַד מִבְּנֵי בָנָיו הָיָה חָתָן לְסַבְלֵט (אב"י) וַעֲמֵד לִפְנֵי הַמִּלְאָךְ [ה] שְׁעָתָה דָן אוֹתוֹ עַל מַעֲשָׂיו: ד. וַיַּעַן הַמִּלְאָךְ שֶׁעֲמַד יְהוֹשֻׁעַ לִפְנָיו וַיָּאמֶר אֶל־הַמִּלְאָכִים הָעֹמְדִים לִפְנָיו לֵאמֹר הִסְרִוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאֲאִים מֵעָלָיו מִיְהוֹשֻׁעַ, כְּלוֹמַר תִּפְרִישׁוּ אֶת בָּנָיו מִהַנָּשִׁים הַנְּכָרִיּוֹת וְאַמְחֹלוּ לוֹ וַיָּאמֶר הַמִּלְאָךְ אֵלָיו לִיְהוֹשֻׁעַ רְאֵה הָעֵבֶרֶתִי מֵעָלֶיךָ עֹנֶךָ שְׁלֹא מִחֵית בְּבִיךָ וְהִלַּבֵּשׁ אֶתְךָ מַחְלָצוֹת חֲלִיפוֹת וּבְגָדִים נָאִים, דִּהְיִינוּ שְׁעִי"ז יִתְגַּלֵּוּ

עיונים והארות

בזה העוון כי עוד ישבו הנשים הנכריות תחת בניו ולא גרשו אותן.

ה. ובמצודת דוד כתב, דכוונת הכתוב לומר דגם בשעה שעמד לפני המלאך עדיין היה מלוכש

הזכויות שלך (רש"י) כי יתהפכו לך העוונות לזכויות על ידי התשובה (ע"פ מלבי"ם): ה' וְאָמַר אֲנִי זָכְרִיהָ אִמְרָתִי
לְמַלְאָךְ יִשְׁיִמוּ צְנִיף טָהוֹר מִצְנַפֵּת כְּהוֹנָה נְקִיָּה וְטוֹבָה עַל-רֹאשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ וְכך הִיָּה
וַיִּשְׁיִמוּ הַצְנִיף הַטָּהוֹר עַל-רֹאשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ וַיִּלְבְּשׁוּהוּ בְּגָדִים [ו]
שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל (רד"ק, מלבי"ם) וּמִלְאָךְ יִהְיֶה עֹמֵד בְּכָל מִשְׁךְ הַזֶּמֶן הַזֶּה (ט"ד): וַיַּעֲד וְהָעִיד
וְהִתְרָה מִלְאָךְ יִהְיֶה בִּיהוֹשֻׁעַ בַּעַת שֶׁחֲלָבִישׁ אוֹתוֹ בְּגָדֵי כֹהֵן גָּדוֹל (מלבי"ם) לֵאמֹר:
כֹּה-אָמַר יִהְיֶה צְבָאוֹת אִם-בְּדַרְכֵי תֵלֵךְ שֶׁתִּתְנַהֵּג בְּמִידוֹת שֶׁל ה' לְהִיּוֹת
רְחוּם וְחַנּוּן (מלבי"ם), וְזָרַעַךְ יֵלְכוּ בְּדַרְכֵי שֶׁתַּחַנֵּךְ אוֹתָם טוֹב (ט"ד) וְאַם אֶת-מִשְׁמְרָתִי וְאִם אֶת הַמִּצְוֹת
שֶׁצִּוִּיתִי לְשׁוֹמְרֵם תִּשְׁמֹר וְתִקִּים וְגַם-אֶתְּהָ תִּרְיִן תִּשְׁגִּיחַ וְתִשְׁפּוֹט אֶת-בֵּיתִי אֶת
עֲבֹדַת הַבַּיִת וְדִינֵי הַקֶּרְבָּנוֹת וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת-חֻצְרֵי חֲצֵרוֹת הַמִּקְדָּשׁ לְבַל יָבֹא טָמֵא וְעֵרָל
וְנָתַתִּי לָךְ מֵהַלָּכִים [ו] בֵּין הָעַמִּידִים הָאֵלֶּה יֵצֵא לָךְ מִזֶּרַעַךְ עֵנֶף לַעֲתִיד
שִׁישְׁמֹשׁ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי וְהֵם יִהְיוּ כִּמוֹ מַלְאָכִים קְדוּשִׁים וְטָהוֹרִים וְיִהְיוּ הוֹלָכִים בַּחֲיִיהֶם בֵּין מַלְאָכִים נְצִחִים
הָעוֹמְדִים לִפְנֵי ה' (מלבי"ם): ה' שָׁמַע-נָא יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אֶתְּהָ וְרַעֲיָךְ
חֲנֻנִיא מִישָׁאֵל וְעִזְרִיָּה הַיֹּשְׁבִים לְפָנֶיךָ [ח] כִּי-אֲנֹשִׁי מוֹפֶת הָמָּה כִּי נִיצֵלוּ גַם

עיונים והארות

- ו. והמצודת דוד פירש וילבישוהו בגדים, היה נגלה זכויותיו.
- ז. ובת"י ורש"י - ונתתי לך מהלכים הכוונה שהוא עצמו יקום בתחיית המתים ואתן לך
- ח. כי אנשי מופת המה - כי אנשי מופת המה. איזו אנשים שנעשה להם מופת, הוי אומר חנניה מישאל ועזריה, כיון שיצאו מכבשן האש
- רגלין דמתהלכין בין השרפים האלה. וברד"ק - שזה רמז לנשמתו בהפרדה מהגוף.

הם מכבשן האש, ומזרזו שדברי הנבואה יהיו גם להם (רש"י) **כִּי־הִנְנִי מֵבִיא** באחרית הימים

אֶת־עַבְדִּי צִמָּח מלך המשיח (רש"י), [צמח גי' מנחם (אבי"ע)] [משיח ר"ת מ'נחם ש'ילה י'נון ח'זקיה (הגר"א

בקול אליהו על אגדות הש"ס-סנהדרין צה):] **כִּי | הִנֵּה הָאֶבֶן** הראשונה שהונחה שיניחו ביסוד בית העתיד

אֲשֶׁר נָתַתִּי ביד זרובבל מוכן ועומד לְפָנַי יְהוֹשֻׁעַ שהוא ישוע (מלבי"ם) **עַל־אֶבֶן**

אֶחָת שִׁבְעָה עֵינָיִם כלומר יהיה בה הרבה שמירות מאת ה' על הבנין ההוא (רש"י) [ט] **הִנְנִי**

מִפֶּתַח פֶּתַחָהּ הקב"ה בעצמו יחקוק ציורים יפים על האבנים ליפותם, כלומר שיה' יתן כח ועזר על

המלאכה ותהיה שמירה מעולה על הבנין **נֶאֱמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּמִשְׁתֵּי וְהִסִּירוֹתִי אֶת־עֵזוֹן**

הָאָרֶץ־הַהִיא בַּיּוֹם אַחֵר אסלח להם על כל העוונות הקודמים בפעם אחת כי אחדש בקרבם

רוח נכון ולא יחטאו עוד (מ"ד): "ואז **בַּיּוֹם הַהוּא** שיוסד ההיכל (אבי"ע) תוסר שנאת חנם (אלשיך) **נֶאֱמַר**

יְהוָה צְבָאוֹת תשובו ותשכנו לבטח (אבי"ע) ואז מרוב שלום שיהיה לכם (רד"ק) **תִּקְרְאוּ אִישׁ**

לְרֵעֵהוּ להשתעשע תחת אהבתו יתברך (אלשיך) **אֶל־תַּחַת גִּפְנוֹ וְאֶל־תַּחַת תְּאֵנָה**

לשבת בצילה לאכול ולשמוח מרוב הטובה (מ"ד):

ד. א. **וַיָּשֶׁב הַמֶּלֶךְ הַדְּבָר בִּי וַיַּעֲרֵנִי** מכיוון שהנביא לא הבין את המראה הקודם

עיונים והארות

שמע נא יהושע הכהן הגדול אתה ורעך היושבים לפניך כי אנשי מופת המה (סנהדרין צ"ג).

ט. בת"י, שבעא עינן חזיאן לה וכו', רש"י לשון עינים לשון מראות. והמלבי"ם פירש שיהושע

עלו לארץ ישראל ונשאו להם נשים והולידו בנים ובנות ולמדו תורה לפני כהן גדול. ר' יהושע בן לוי אומר שינו את מקומם והלכו להם אצל יהושע בן יהוצדק ללמוד תורה, הדא הוא דכתיב

שפתח פיתוחיה שבעה עיניים על כן נפל בשינה ובא המלאך שנתי והעיר אותו **בְּאִישׁ אֲשֶׁר-יְעוֹר**
מִשְׁנָתוֹ והראה לי מראה אחר כדי שאבין את המראה הראשון (מלבי"ם): **בַּיּוֹמָא דְּאֵלֵּי** המלאך
מָה אַתָּה רֹאֶה [י] במראה הנבואה **וְאָמַר רְאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב**
בְּלֵילִי כל המנורה היתה זהב (ט"ד) **וְגִלְגְּלִי** ספל גדול עגול ובו שמן **עַל-רֹאשִׁי** בראש קני המנורה
וְשִׁבְעָה נִרְתְּיָה עָלָיָה כעין הבזיז שנותן לתוכן שמן **שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוֹצְקוֹת**
לכל נר ונר היו שבעה צינורות שבהם נמשך וניצוק השמן מן הגולה **לְנֵרוֹת אֲשֶׁר עַל-רֹאשִׁי**
[יא] (רש"י): וְשִׁנָּיִם זֵיתִים עָלָיָה וראיתי עוד שני עצי זיתים עומדים אצל המנורה (רש"י)

עיניים והאזרות

וְגִלְגְּלִי על ראשה - על ראשה יש מעין שהוא ספל גדול שממנו ימשך מעין השמן אל קני המנורה, ולכל נר יש שבעה מוצקות. צינורות שהשמן זב בהם מן הגולה אל הנר. והנה המנורה רומזת על אור ה' המאיר לעולם כולו בכבודו, ובעת שיזרח כבוד ה' והלכו כולם לאורו. וראה את המנורה שהיא כולה בשלימות, והיא כולה זהב, שכבוד ה' יתגלה בהוד והדר לכבוד ולתפארת. וראה גולה על ראשה, הוא המעין העליון, שממש יריק ברכת ה' ושפעו אל שבעת הנרות, ששבעת הנרות אשר במנורה הם שבעת המדות העליונות אשר באצילות האלקות, שבם ינהיג את העולם, ודרך המדות ישגיח וישפיע ויריק השמן הטוב. והשמן יורד לכל נר דרך שבעה צינורות, כי כל אחד מן המדות כלול מכולם, אם לחדם אם לשבט אם לרחמים. והראה לו בזה שלעתיד לא תמשול המערכת שהם גם כן מנורה בשבעה נרות, שהם שבעה כוכבי לכת, כי מנורה זאת אינה של זהב, כי היא פחותה במדרגתה. (מלבי"ם).

יא. וב' רש"י (פסוק ג) שהנרות מ"ט היו רמז

חקק על האבן לשון דמות של שבעה עיניים, עיי"ש.

י. ויאמר אלי מוה אתה רואה, ואומר ראיתי והנה מנורת זהב כולה וגולה על ראשה ושבעה נרותיה עליה שבעה ושבעה מוצקות לנרות אשר על ראשה - והנה מנורת זהב כלה. אלו ישראל, שנאמר כלך יפה רעיתי. וגלה על ראשה, למענכם שלחתי בבלה, דבר אחר וגלה על ראשה, ויעבור מלכם לפניכם. ושבעה נרותיה עליה, היא זכות שבת שישראל משמרים אחד לשבעה ימים. שבעה ושבעה מוצקות, שבעה כנגד שבעת ימי בראשית חצבה עמודיה שבעה, ושבעה כנגד האבות עד משה. דבר אחר כנגד שבע מצות האמורות בתורה, תרומות, ומעשרות, שמיטין, ויובלות, מילה, וכבוד אב ואם, ותלמוד תורה כנגד כולם, הרי שלשה פעמים יש כאן שבעה נרותיה, שבעה ושבעה מוצקות הרי כ"א, ושבעה פעמים שבעה הרי מ"ט וכ"א כנגד שבעים זקנים. ושנים זיתים עליה, אלו שני המשיחים, אחד משוח מלחמה ואחד משוח למלך על ישראל (פסיקתא).

אַחֲרַי מִיָּמִין הִנֵּלָהּ הַסֵּפֶל הַעֲגוּל וְאַחֲרַי עַל-שְׂמָאלָהּ: דְּוָאֲעֵן וְאִרִּים קוּל
 וְאִמְרַי אֶל הַמִּלֻּאֲדִי הַדִּבְרִי בִּי לֵאמֹר מָה אֱלֹה אֲדָנִי מַה בָּאוּ לְדַמּוּ
 (מ"ד): הִוֵּיֵעַן הַמִּלֻּאֲדִי הַדִּבְרִי בִּי וְיֹאמְרֵי אֵלַי הֲלֹא יִכְעֶפֶת מַעֲצָמָךְ
 תִּשְׁכִּיל לְדַעַת מָה הִנֵּה אֱלֹה וְאִמְרַי לֹא אֲדָנִי עַדִּין לֹא הִשְׁכַּלְתִּי לְדַעַת וּלְהַבִּין מַה
 עֲנִינִם (מ"ד): הִוֵּיֵעַן וְיֹאמְרֵי אֵלַי לֵאמֹר זֶה דְּבַר-יְהוָה אֶל-יִרְבְּבֶל עַל
 מֶלֶךְ הַמִּשִּׁיחַ הַבֵּא מִזִּרְבֻבֶל לֵאמֹר שְׁהַמִּשִּׁיחַ יִמְשׁוּל עַל הַעֲכוּרִים לֹא בְּחִיל [יב] לֹא בְּגַלּל רֹב חֵילוֹ
 וְלֹא בְּכֹחַ [יג] וְלֹא בְּגַלּל עֹצֶם וּגְדוּל כֹּחוֹ כִּי אִם-בְּרוּחִי אֵלֹא יִמְשׁוּל בִּם בְּלֹא טוֹרַח

עיונים והארות

הסוסים מסרבים לנוע. אך העגלון לא התייאש והתחיל לפרק את אופני הברזל של העגלה. אותם אופנים שהעגלה מתגלגלת ונוסעת על גביהם. כי חשב לתומו שאופני הברזל הכבדים מכבידים על העגלה.

והנמשל. אומר הגאון מטשעבין לאיש שיחו. גם אתם נוהגים כמנהגו של העגלון התמים. בזכות לימוד התורה של בחורי הישיבות יש קיום לעולם ואתם מנצחים במלחמות. ואם תגייסו את לומדי התורה לצבא, כאילו אתם מפרקים את האופנים שבזכותם נוסעת העגלה. ודע לך. סיים הגאון את דבריו, שבלי אותם אופנים, לא תוכל העגלה לנוע ממקומה כלל וכלל.

יג. ורש"י ורד"ק פירשו על בנין ביהמ"ק דכמו שראית מעשה המנורה נעשה מאליו בלא אדם עורך את הנרות ויוצק בהם את השמן, כך יעשה בנין הבית בלא כח אדם אלא ברוח האל יתברך וברצונו. [אלא דרש"י פירש את כל הענין בבית שני ואנחנו פירשנו ע"פ שאר מפרשים דאיירי בבנין בית שלישי].

לאור שלעתיד לבא אור החמה יהיה שבעתיים כאור של שבעת הימים ארבעים ותשע על אור של יום בראשית עכ"ל.

יב. לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה' צבאות - מסופר על הגאון רבי דב בעריש ויינפלד מטשעבין זצ"ל, שטרח רבות על מנת לשחרר את בני הישיבות מן החובה להתגייס לצבא. והנה פעם בא אליו אחד מראשי הצבא ואמר לו שאין מנוס מלגייס את בני הישיבות, מחמת הסכנות האורבות למדינה. השיב לו הגאון מטשעבין במשל: עגלון הוביל את עגלתו העמוסה במשא כבד במעלה ההר. כשראה שהדרך קשה ותש כוחם של הסוסים ולא יכלו להמשיך לצעוד, החל לפרוק מעט מהמטען שבעגלה. אולם עדיין המטען היה כבד מאוד והסוסים סירבו לזוז ממקומם. כיון שכך, החליט לפרוק חלק נוסף מן המטען, אך גם אז סרבו הסוסים להמשיך. לא התייאש העגלון והוסיף להשליך מעל עגלתו עוד צרור מהמטען, ועוד חבילה, עד אשר לא נותר בעגלה מאומה מן המטען, עד שהעגלה התרוקנה לגמרי. אולם עדיין

מלחמה כי אתן בלב העכורם להיות נכנעים לו (פ"ד) **אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: מִי־אַתָּה**

[יד] **הֶרֶגְהֶנְדֹּל [טז] שִׁיחֶפֶךְ לְפָנַי זְרָבָל לְמִישָׁר** והכוונה היא על העמים הגדולים

והחזקים כמו גוג ומגוג שלא יוכלו לעמוד לפני מלך המשיח **וְהוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה**

[טז] **וְאֵז מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ יוֹצִיא אֶבֶן טוֹבָה וְחִשְׁבָּה וַיִּנְחָנָה בִּיסוּד בְּנֵין בֵּית שְׁלִישִׁי תִּשְׁאֹת** כולם יאמרו בקול

הֵן הֵן לָהּ יש לה לאבן זו חן וחשיבות מיוחדת (פ"ד):

עיונים והארות

נתן רשות ליהודי בבל לבנות את בית המקדש השני בירושלים ועלו עם רב עם זרובבל ויהושע כהן גדול ובנו יסוד בית המקדש והמזבח. לאחר כמה חדשים כתבו האומות לכורש לבטל בנית הבנין וכך עשה. והיה בטל י"ח שנה עד שנה שניה של דריוש מלך מדי (בן אסתר המלכה) שאז שוב התחילו לבנות על פי נבואת חגי וזכריה בעת שיסדו בנין הבית ע"י זרובבל והכינו את האבן הראשה, היינו את האבן פינה שמניחים ראשונה ביסוד הבנין, מסר זרובבל את האבן ליהושע שהוא ניח אותו ביסוד באשר הוא כהן לאל עליון. יהושע חקק על האבן דמות של שבעה עינים, לרמז בזה לשמירות רבות מאת המקום ב"ה על הבנין ההוא. [והיינו לפי רש"י שפירש דהענין כאן איירי בבנין בית שני].

יד. רש"י ושאר מפרשים פירשוהו בענין אחר עי"ש.

טו. מי אתה הר הגדול לפני זרובבל למישור, והוציא את האבן הראשה תשואות חן חן לה. מי אתה הר הגדול. זה מלך המשיח, ולמה קורא אותו הר הגדול, שהוא גדול מן האבות, שנאמר הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד, ירום מן אברהם, שאמר "הרימותי ידי אל ה'", ונשא מן משה, שנאמר בו "שאהו בחיקך", וגבה ממלאכי השרת, שכתוב בהם "וגביהן וגובה להם ויראה להם". ממי הוא יוצא, מדוד. והוציא את האבן הראשה, זו אבן של יעקב, שנאמר "וישכם יעקב בבקר ויקח את האבן" (תנחומא).

טז. כי הנה האבן - בשנה ראשונה למלכות כורש מלך פרס (שהיה ע' שנה מגלות בבל) כורש

📖 חדש!!! 📖

ניתן לרכוש את החוברת כל שבוע
בחנות הישיבה

"הידור מצוה"

רחוב אורט ישראל 4 בת ים

בעלות 10 ₪ בלבד

לבירורים ניתן ליצור קשר

בטלפון: 03-505-1111

